

TC
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ

**1945 KÖYLÜYÜ TOPRAKLANDIRMA KANUNU VE TÜRK
SİYASAL YAŞAMINA ETKİSİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HAZIRLAYAN: ERDAL İNCE

DANIŞMAN: ÖĞR. GÖR. DR. LEYLA KIRKPINAR

İZMİR-2008

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Ve Siyasal Hayata Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Erdal İNCE

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün/.../2008 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Erdal İNCE'nin "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Ve Siyasal Hayata Etkisi" konulu tezi incelenmiş ve aday/.../2008 tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tez savunmasındadakikalık süre içerisinde gerek tez konusu, gerek tezin dayanağı olan anabilim dallarında jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy..... ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

TEZİN KONUSU (KONULAR) : Dünyadaki Toprak Davası ve Önemi, Osmanlı Devleti Toprak Sistemi, 1920-1945 Yılları Arasında Yapılan Toprak Reform Çalışmaları, Neden Bu Kanuna İhtiyaç Duyuldu, Kanunun İçeriği, Meclisteki Kanun Görüşmeleri, Tasarı Maddelerinin Müzakereleri ve Oylanması, CHP'deki Muhalefet ve Kanun Görüşmelerinde Belirginleşen Grup, Muhalefet Grubunun Partiden Ayrılması, DP'nin Kurulması .

1. Tezimden fotokopi yapılmasına izin veriyorum ()
2. Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümden fotokopi alınabilir ()
3. Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ()

Yazarın İmzası

Tarih: .. / .. / 2008

ÖNSÖZ

Demokratik rejimlerin olmazsa olmazlarından siyasi partilerin, ülkelerin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasındaki rolleri çok büyüktür. Batı tarzındaki demokratik rejimi benimseyen Mustafa Kemal Atatürk TBMM içerisinde farklı düşüncelerinde temsil edilmesini sağlayacak muhalefet partisi kurma çalışmalarını her zaman desteklemiştir. Çok partili sisteme geçiş iki defa denenmiş ancak başarılı olunamamıştır.

Dünyada ve ülkemizde uğruna canların veriliş savaşların yapıldığı toprak konusu, günümüzde de tam anlamıyla çözülememiş bir konudur. Türkiye’de 1945 yılına kadar ciddi manada bir toprak reform çalışması yapılmamıştır.

1945’te Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne getirilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, topraksızlık sorununu çözmek maksadıyla hazırlanmış bir kanun olsa da, kanun görüşmelerinde ortaya çıkan muhalefet için, ilerideki siyasal oluşumlara zemin hazırlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, Tek Partiden Çok Partiye geçiş sürecinde, 1930’dan beri kendini gösterme imkanı bulamayan muhalefet, Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı görüşmelerinde kendisine yeni aktörler bularak varlığını göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışma da tasarı görüşmelerindeki tekrar kendini bulan muhalefet tek parti yönetimini nasıl sorguladığı işlenmiştir.

Çiftçiyi topraklandırma Kanunu ile kendini gösteren muhalefet, 1945 bütçe görüşmeleri ile tamamen gruplaşmış ve Dörtlü Takrir ile de CHP’den isteklerini belirtmişlerdir. Bu sürecin sonucunda partiden istifalar ve ihraçlar yaşanmış ve en sonunda ÇTK ile başlayan muhalefet kendisine Demokrat Parti (DP)adında yeni bir parti kurmuştur.

Bu çalışmamda tez danışmanım sayın Dr. Leyla Kırkpınar’a, çalışmanın isim aşamasında ve bütün kısımlarında desteğini benden esirgemeyen sayın Doç. Dr. Kemal Arı’ya, yazım aşamasında bilgi paylaşımı yapan Felsefe Öğretmeni sayın Murat Dinçol’a ve bütün ortamı benim çalışmam için düzenleyen kıymetli eşim Tuğba İnce’ye Teşekkür ederim...

Erdal İNCE
(İzmir, 2008)

ÖZET

1945 Köylüyü Topraklandırma Kanunu ve Türk Siyasal Yaşamına Etkisi

Yeni Türk Devleti'nin kurulmasından sonraki 1923 ve 1930 yılları arasında çok partili sisteme geçiş iki defa denenmesine rağmen başarılı olunamamıştır. Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası demokratik rejimlerde beklenen muhalefet partisi olmaktan daha çok kısa zamanda inkılap düşmanlarının toplandığı partiler haline dönüşmüştür. 1930'dan sonra tekrar başlayan tek partili sistemin Dünya Ekonomik Buhranı'na ve İkinci Dünya Savaşı'na karşı ülke içinde aldığı önlemler toplumun geniş kesimleri tarafından eleştirilere sebep olmuştur. Ayrıca Milli Şef İsmet İnönü'nün meclis içindeki kırılmaz otoritesi de meclis içindeki muhalefetin uzun yıllar ses çıkaramamasına sebep olmuştur

Ulusal ülkü durumundaki topraksız köylüyü topraklandırma konusu Başta Mustafa Kemal Atatürk'ün olmak üzere her an kafalarda çözüm bekleyen sorunlar arasındaydı. 1945 yılına kadar yapılan çalışmalar gerçek manada bu sorunu ortadan kaldırmaktan çok uzak görünmektedir.

İlk defa bu kadar derinlemesine ele alınarak çözülmeye çalışılan topraklandırma konusu, 1945 Köylüyü topraklandırma kanununun da denilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarı olarak meclise gelmiştir. Hazırlanış aşamasında ciddi tartışmaların yaşandığı bu kanunun, meclis görüşmeleri esnasında Adnan Menderes, Refik Koraltan gibi milletvekilleri tarafından eleştirilmiştir.

Bu eleştiriler meclis kürsüsünden Milli Şef İnönü'nün ve Cumhuriyet Halk fırkası'nın yaptığı uygulamaların sorgulanmasına kadar gitmiştir. Ayrıca bu kanun ile rejim değişikliği bile düşünüldüğünü belirten muhalif milletvekilleri eleştirilerinin dozunu gittikçe arttırmışlar ve Anayasa'nın ihlal edildiğini dile getirmişlerdir.

1945'e kadar sesi çıkmayan muhalefet bu kanun görüşmeleri ile tekrar sesinin çıkartmaya ve mecliste söylenemeyenleri söyleyerek Türk siyasi hayatında yeni bir dönemin başlamasında rol oynamışlardır. Bu görüşmelerle başlayan hükümete yönelik ciddi manadaki eleştiriler, 1945 bütçe görüşmeleri esnasında aynen devam etmiştir. Toprak Kanunu

görüşmelerinde olduğu gibi bütçe görüşmelerinde de bütçeyi konuşurken satır aralarında hükümet devamlı eleştirilmiştir.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kanun olarak ülkeye çok bir şey kazandırmamıştır. Ancak bu kanun görüşmeleri esnasında Adnan Menderes gibi siyasetçilerin de katılımıyla güçlenen muhalefete, yeni oluşumlar için zemin hazırlamış ve Türk siyasal yaşamında çok partili sisteme geçişte bir başlangıç olmuştur.

Güçlenen Muhalefet, tek parti yönetiminin uygulamalarından sıkılan halk kitleleri tarafından geniş ölçüde taraftar bularak Demokrat Parti'yi kurmuştur.

ABSTRACT

The law of making villagers have lands in 1945 and its effect to Turkish political life.

Although it was tried two times to pass to multi political party system between 1923 and 1930 after new Turkish Government had been founded it couldnt have been succeeded. Terakki Perver Republic Fırka had become parties where the enemies of revolution had come together. Precautions that the single party system had in in the country against. World Economical Crisis and World War II had caused criticisms by some parts of the society. Also strong authority of National Chief İsmet İnönü inside the assembly had caused that the opposition inside the assembly had right to speak for long years.

In the position of national ideal, the matter of helping vilagers to have lands had been among the problems waiting for solition in very mind especially for Mustafa Kemal Atatürk. Workings had been done until 1945 had seemed to be too fort o remove this problem in real meaning.

The matter of helping villagers to have lands that had been tried to be solved by being taken charge of with its details fort he first time had joined to the assembly as the law of making farmers have lands known as the law of making villagers have lands. This law had caused to serios discussions during preparation had been criticized by deputieslike Adnan Menders, Refik Koraltan during the meetings of assembly.

These criticismis had caused to be interrogated of Works National Chief İsmet İnönü and Rebuplic People Fırka had done. Also opposing deputies that had expressed to think changing the regime had increased tha amount of these criticismis and had stated tahat the constitution had been violated.

The opposition that had remained silent until 1945 not only had spoken again because of these meetings of law but also had an active role in the beginning of a new period of Turkish political life by expressing never expressed before. Serious criticisms against government that had started with these meetings had exactly continued during budget meetings government had always been criticized like the law of land while talking about budget.

The law of helping farmers to have lands had caused to win not many things to country. But during these meetings of law, opposition that had more powerful had formed a new platform for the new formations with the participations of politicians like Anan Menderes and this had been a beginning to pass to multi political party system in Turkish political life.

The opposition that had more powerful had founded Democrat Party finding a great amount of partisans from the people that had been bred by the Works of single party administration.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	I
TUTANAK.....	II
TEZ VERİ FORMU.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR.....	1
GİRİŞ.....	2

I. TOPRAK DAVASI

A-Dünyadaki Toprak Davası ve Önemi.....	7
B-Osmanlı Devleti Toprak Sistemi.....	9
C-1920-1945 Yılları Arasında Yapılan Toprak Reform Çalışmaları.....	12

II. 1945 ÇİFTÇİYİ TOPRAKLANDIRMA KANUNU

A-Neden Bu Kanuna İhtiyaç Duyuldu.....	15
B-Kanunun İçeriği.....	19
1- Kanunun Amacı.....	20
2- Kanuna Göre Arazi çeşitleri	21
3- Kanuna Göre Dağıtılacak Arazi.....	22
4- Çiftçilik Nedir, Çiftçi kime denir?.....	24
5-Çiftçi Ocakları.....	24

C-Meclisteki Kanun Görüşmeleri.....	26
1-Tasarının Bütünü Üzerine Yapılan Meclis Müzakereleri.....	28
a-14 Mayıs 1945 İlk Görüşme	29
b-16 Mayıs 1945 görüşmeleri.....	43
c- 17 Mayıs 1945 Görüşmeleri.....	46
2- Tasarı Maddelerinin Müzakereleri ve Oylanması.....	48
a- 18 Mayıs 1945 Müzakereleri ve Görüşülen Maddeler.....	48
b-1 Haziran 1945 Müzakereleri ve Görüşülen Maddeler.....	57
c- 4 Haziran 1945 Müzakereleri ve Görüşülen Maddeler.....	69
d- 5 Haziran 1945 Müzakereleri ve Görüşülen Maddeler.....	71

III. ÇİFTÇİYİ TOPRAKLANDIRMA KANUNU VE SİYASAL HAYATA ETKİSİ

A-CHP'deki Muhalefet ve Kanun Görüşmelerinde Belirginleşen Grup.....	78
1- ÇTK' Görüşmelerinde Belirginleşen Muhalefet.....	81
2- 1945 Bütçe Görüşmeleri ve Muhalefet.....	84
3- Dörtlü Taktir.....	86
B-Muhalefet Grubunun Partiden Ayrılması.....	88
1- Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün CHP'den Ayrılması.....	90
2- Celal Bayar' ın CHP' den Ayrılması.....	92
C-DP'nin Kurulması.....	93
SONUÇ	97
EK 1	99
EK 2	108
KAYNAKÇA	123

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.g.	: Adı Geçen Gazete
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.y.	: Adı Geçen Yerde
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇTK	: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu
DP	: Demokrat Parti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMM TD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
yay.	: Yayınlayan

GİRİŞ

Milli Mücadele yılları sone ermiş yeni bir devlet kurulmuştur. Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra Lozan Barış Antlaşması imzalanmış, Cumhuriyet ilan edilmiş ve 3 Mart 1924'te de laikleşmeye yönelik kanunlar kabul edilmiştir. Yapılan bu yenilikler Atatürk'ün yakın arkadaşları arasında görüş ayrılıkları olmasına sebep olmuştur. Bu görüş ayrılıkları, Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı muhalefet hareketinin de başlangıcı olmuştur. Özellikle Cumhuriyetin ilan edilmesine karşı Atatürk'ün yakın arkadaşları, Cumhuriyete ve demokrasiye karşı olmadıklarını ancak Cumhuriyetin ilanının bir oldu bittiye getirilmesinin doğru olmadığını belirtmişlerdir.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra halifeliğin kaldırılması ve 1924 Anayasa'sının kabulü ile tartışmalar daha da hızlanmıştır.

Daha önceki Anayasa ve Seçim Kanununa göre, Askerler kendi görevlerinin yanı sıra milletvekili de olabiliyorlardı. Mustafa Kemal Atatürk ordu ve siyasetin birbirinden ayrılması gerektiğine inanıyordu. Yapılan çalışmalar neticesinde bu durum çözüldü. Ordu komutanlarından Kazım Karabekir ve Ali Fuat Paşalar askerlik görevlerinden ayrılarak milletvekili olarak kalmayı tercih ettiler.

Tüm bu olaylar devam ederken Atatürk'ün yakın arkadaşları, Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bele), Rauf (Orbay), ve Adnan (Adıvar) tarafından ülke siyasal hayatının ilk çok partili denemesi gerçekleştirilmiştir. Yeni kurulan partinin adı da Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası olarak belirlenmiştir. Bu partiyi kuranlar, toplumu çağdaşlaştıracak değişikliklerin birdenbire değil zamanla kendiliğinden gerçekleşeceğini, Cumhuriyet Halk Fırkasına nazaran daha liberal ve demokrat oldukları için dini inanç ve fikirlere daha saygılı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca muhalefetsiz bir ülke yönetiminin otoriterliğe dönüşeceğini düşündükleri için böyle bir oluşumu meydana getirdiklerini de belirtmişlerdir.

Ülke siyasal hayatının ilk çok partili denemesi olan Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası kısa zaman içerisinde teşkilatlanmasını tamamlamıştır. Ancak parti rejim ve İnkılap düşmanlarının toplandığı bir parti durumuna gelmiştir.

İç politikada iktidar ve muhalefet çekişmelerinin sürdüğü yıllarda Şeyh Sait İsyanı çıkmıştır. Bu isyanın neden çıktığı konusunda bir çok görüş vardır;

Kimilerine göre;

Musul'u almak isteyen İngilizler tarafından çıkarılmıştır.

Bir başka görüş ise ;

Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası'nın parti programında belirttiği dini inanç ve görüşler saygılı olduğunu vurgulaması bazı rejim düşmanlarına ve medreselerin kapatılmasına, halifeliğin kaldırılmasına karşı olan gruplara cesaret verdiği görüşüdür.

Yukarıdaki görüşlerin ikisinin de geçerliliği vardır. Ancak en yaygın kanaat rejime karşı duyulan memnuniyetsizlikten dolayı oluşan tepkidir görüşü daha kabul görmektedir.

İlk muhalefet partisi olma özelliğine de sahip olan bu parti, çıkan Şeyh Sait İsyanından sorumlu tutularak 5 Haziran 1925'te kapatılmıştır. Çok partili sisteme geçişte ilk denemesinde başarılı olunamamıştır. Kapatılan Terakki Perver Cumhuriyet Fırkasından sonra ülke tekrar tek parti yönetimine girmiştir.

1930'lu yıllarda Amerika'da başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan işsizlik sorunu ve ekonomik buhran Türkiye'de de hissedilmiştir. Halk bu buhran içerisinde Cumhuriyet Halk Fırkasının uyguladığı ekonomi politikalarını beğenmediği görülüyordu. Bu durum üzerine Mustafa Kemal Atatürk mevcut partiye muhalefet yapacak bir partiye ihtiyaç olduğunu düşünerekten Paris'te büyükelçilik görevini sürdüren Fethi Bey'i parti kurmakla görevlendirmiştir. 12 Ağustos 1930 yılında parti resmen kurulmuştur.

İkinci çok partili sisteme geçiş denemesi olan bu partide, bazı grupların inkılapları benimseyememesi ve Mustafa Kemal Atatürk ve Fethi Okyar' ı karşı karşıya getirmeleri ve benzeri sebeplerden 17 Kasım 1930 yılında kapatılmıştır. İkinci deneme de başarısızlıkla sonuçlanmış ülke tekrar tek parti iktidarı ile karşı karşıya kalmıştır.

Meclis içerisinde her zaman var olan muhalefet grubu 1930 yılından sonra dünyada ve ülkede yaşanan sıcak gelişmeler neticesinde varlıklarını çok belli edememişlerdir. Kendilerini ifade edememelerinin bir başka sebebi ise tek parti yönetiminin meclis üzerindeki etkisidir.

Özellikle Milli Şef, Değişmez Başkan İsmet İnönü hem parti hem de TBMM içerisinde kırılmaz bir otoritesi vardır.

1930'lu yıllarda başlayan Tek Parti Yönetimi 1945 yılına kadar devam edecektir. 1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarsı görüşmelerinde ilk defa bu kadar kendisini ifade etme imkanı bulan muhalefet, uzun yıllar TBMM kürsüsünden konuşulamayan konuları, bu görüşmeler esnasında bahsetme imkanı bulmuştur.

Dünyadaki diğer devletlerin kurulma aşamaları ve genel sorunları incelendiğinde toprak konusunun ne kadar önemli olduğu anlaşılır. İngiltere'de Giyom, Britanya Adası'nı ele geçirdiği zaman, toprağı maiyetindeki üç dört yüz barona temlik etmiş ve bu temeller üzerine de İngiliz Devleti kurulmuştur. Venedikliler kendi cumhuriyetlerini hayatının fethettikleri adalarda arazinin üçte ikisini eşrafa ve Katolik kilisesine vermek sureti ile temin ve idame ediyorlardı. Almanya'da ise Protestanlığın kuvvet bulması, feodalite devrinde Katolik Kilisesinin elinde bulunan topraklara prenslerin sahip olmak istemeleri ve bu yüzden Katolikliğe karşı muhalif bir cephe almalarından ileri gelmiştir. Fransa'da arazinin çoğu hanedan ile papazların elindeydi, 18. asrın sonlarına doğru çiftçi çok fakir bir hale düşmüştü. Bu yüzden çiftçiler Fransız İhtilali'nde hanedan ve ruhbanın aleyhinde cephe aldı, böylelikle dünya yüzündeki demokrasi hareketinin temsilciliğini yapmış oldu. Rusya'da eskiden toprak hanedan üyelerine aitti. İmparator ikinci Aleksandr topraklarının çoğunu 'mir' usulü ile köylülere verdi. Mir usulü toprakların müştereken işletilmesi idi. Fakat bu usul hiçbir fayda vermedi. Çünkü evvela hanedan fakirleşti. Arkasından köylü de mülk sahibi olamadı ve maliye memurlarının zulmü altında ezilen halka bolşeviklik için zemin hazırlanmış oldu.

Dünyada toprak konusu ile ilgili bütün bu gelişmeler olurken Türkiye'de de çiftçilerin topraksızlık sorunu mevcuttu. Osmanlı İmparatorluğu zamanında toprak, devlet adına padişahın malıdır. Padişah da bu toprakları dirlik sahiplerine dağıtır. Dirlik sahibi bu toprağı köylüye işletir, karşılığında ise istenildiğinde asker gönderir. Bu sistem uzun yıllar bu şekilde sürmüştür. Ancak Osmanlı Devlet yönetiminin zayıfladığı zamanlarda bu sistem dirlik sahipleri lehine çalışarak toprak işçisi mağdur olmuştur. Trablusgarp ve Balkan savaşları başlaması ile iyice bozulan sistem Birinci Dünya Savaşı süresince dirlik sahiplerinin toprakları sahiplenip kendi malları saymaları ile iyice bozulmuştur. Bu durum Türk köylüsünü topraksız, ağanın yanında çalışan işçiler durumuna getirmiştir

1945 yılına kadar her ne kadar bu köylülerin topraklandırılması ile ilgili çalışmalar yapıldıysa da başarılı olunamamıştır. 1945 yılında TBMM'ye getirilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (ÇTK), topraksız köylüyü toprak sahibi yapmak maksadıyla hazırlanmış bir kanundur. Ancak bu kanun görüşmeleri esnasında çiftçilerin genel durumu ve sıkıntısı konuşulsa da bazı milletvekillerce bahsedilen konular siyasi muhalefetin tekrar gruplaşmasına zemin hazırlamıştır.

Büyük devletlerin kurulmasına ve parçalanmasına sebep olan toprak davası, Türkiye'de de TBMM'ye getirilen toprak sorununu çözmeye ilişkin tasarı ile siyasi muhalefetin hareketlenmesine olanak sağlamıştır.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmelerinde başlayan ciddi manadaki muhalefet çalışmaları, 1945 Bütçe Görüşmeleri ve Dörtlü Takrir ile varlığını tamamen hissettirerek yeni bir siyasi parti kurmaya kadar gidecektir.

Toprak kanunu olarak da anılan ÇTK, kanun olarak ülkeye çok şey katmamıştır. Ancak Adnan Menderes gibi bir siyasetçinin ve parti içi muhalefet grubunun varlığını göstermesi yeni siyasi oluşumların başlanması açısından önem arz etmektedir.

Görüşmeler esnasında Aydın Milletvekili Adnan Menderes tasarının memleket yararından çok tek partinin yönetiminin kendisine muhalif gözüken gruba karşı, büyük ve orta işletmeyi tamamen ortadan kaldırmak maksadıyla yapıldığını düşünmektedir. Bu kanun Nazi Almanyasında kırsal mobilyeyi engelleyen 'Erbröf' yasasının kopyası olarak da niteleyen Menderes, nazik ve akıcı üslubu ile kürsüde uzun konuşmalar yapmıştır. Menderes ile aynı düşünceleri paylaşan Eskişehir Milletvekili Emin Sazak ve Refik Koraltan da demokrasinin ruhuna ve Anayasaya uygun olmayan bu toprak dağıtım sisteminin yanlış olduğunu belirtecek, var olan devlet arazilerinin topraksız köylüye yeteceğini kişilerden toprak alınarak yapılacak dağıtım sisteminin sosyal adalete uymadığını düşünmektedirler.

ÇTK görüşmelerinden tek parti yönetimi alışık olmadığı bir muhalefetle karşılaşacak, TBMM' de bu görüşmelere kadar bahsedilemeyen konular milletvekilleri tarafından dile getirilecektir. Özellikle 17. maddenin görüşmeleri çok uzun sürmüş, madde ancak üçüncü oturumdan sonra oylanmıştır. Bu madde toprak işçilerine işlediği toprağa sahip olma imkanı

tanıyordu. Bu durum Adnan Menderes ve Emin Sazak gibi toprak sahiplerini rahatsız ediyordu.

17. madde boyunca bir çok milletvekili söz almış, maddeye ve bu maddeyi hazırlayanlara karşı ağır eleştirilerde bulunmuşlardır. Geçici komisyon üyelerince bu maddenin hükümet tasarısındaki halini Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından değiştirildiğini ve yapılan bu müdahalenin kabul edilebilir olmadığını düşünmektedirler.

CHP yönetimi II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle ülke içinde birtakım önlemler almıştır. Milli Korunma Vergisi, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi adı altında topladığı vergiler halk arasında iyi karşılanmamış ve kamuoyunda CHP'ye karşı olumsuz bir hava oluşmuştur. Milli Şef İnönü'nün 'Toprak Kanununu istemeyen milletvekili benim partimden olamaz' sözleri ve parti içi müdahaleleri milletvekilleri içinde de parti yönetimine ve İnönü'ye karşı kamuoyuyla beraber hareket etme olanağı sağlayacaktır. Ancak Milli Şef'in TBMM'de ve parti içindeki mutlak otoritesinden çekinen milletvekilleri bunu açık bir şekilde yapamamaktadırlar.

Parti içi muhalefetin ÇTK görüşmelerinde başlayan eleştirileri tasarının oylanmasından sonra tasarının kanunlaşması ile daha da keskinleşmiştir. ÇTK görüşmelerine ara verilerek 1945 Bütçe görüşmelerinde tamamen gruplaşan muhalefet, parti içi yönetim kadrosunu çok rahatsız eder duruma gelmiştir.

Tek partili rejimden çok partili sisteme geçiş sürecini başlatacak olan Çiftçiye Topraklandırma Kanunu görüşmeleri ülke basını ve kamuoyu tarafından da geniş taraftar kitlesi bulmuştur. Bu görüşmelerde siyaset sahnesinde kendini gösteren Adnan Menderes yeni kurulacak partinin kurucuları arasında yer alacaktır.

I - BÖLÜM: TOPRAK DAVASI

A- DÜNYADAKİ TOPRAK DAVASI VE ÖNEMİ

Avrupa'daki toprak paylaşımlarına bakıldığında Osmanlının ne kadar olumlu mahiyette işler yaptığı anlaşılabilir. Eski Maliye ve Evkaf Nazırı Reşit Erer'in ülkedeki toprak ıslahatı hakkında kaleme aldığı yazısında; Eski Roma İmparatorluğu içerisindeki büyük gürültülerin sebebinin fetih olunan arazinin yalnız ayan meclisinde kalarak halka dağılmamış olmasıdır¹.

İngiltere'de Giyom, Britanya Adası'nı ele geçirdiği zaman, toprağı maiyetindeki üç dört yüz barona temlik etmiş ve bu temeller üzerine de İngiliz Devleti kurulmuştur. İrlanda'nın fethinde de aynı usul kullanılmışsa da yerlilerin mezhebi ayrı olduğundan, İrlanda topraklarının çok az kısmı İngiliz devletine verilmiş ve bundan dolayı başlayan mücadeleler neticesinde İrlanda İngiltere'de ayrılmıştır.

Venedikliler kendi cumhuriyetlerini hayatının fethettikleri adalarda arazinin üçte ikisini eşrafa ve Katolik kilisesine vermek sureti ile temin ve idame ediyorlardı. Almanya'da ise Protestanlığın kuvvet bulması, feodalite devrinde Katolik Kilisesinin elinde bulunan topraklara prenslerin sahip olmak istemeleri ve bu yüzden Katolikliğe karşı muhalif bir cephe almalarından ileri gelmiştir. Fransa'da arazini çoğu hanedan ile papazların elindeydi, 18. asrın sonlarına doğru çiftçi çok fakir bir hale düşmüştü. Bu yüzden çiftçiler Fransız İhtilali'nde hanedan ve ruhbanın aleyhinde cephe aldı, böylelikle dünya yüzündeki demokrasi hareketinin temsilciliğini yapmış oldu. Rusya'da eskiden toprak hanedan üyelerine aitti. İmparator ikinci Aleksandr topraklarının çoğunu 'mir' usulü ile köylülere verdi. Mir usulü toprakların müştereken işletilmesi idi. Fakat bu usul hiçbir fayda vermedi. Çünkü evvela hanedan fakirleşti. Arkasından köylü de mülk sahibi olamadı ve maliye memurlarının zulmü altında ezilen halka bolşeviklik için zemin hazırlanmış oldu².

Toprak davalarının tarihteki gidişi incelenirken özellikle Çin'deki durumdan da söz etmek gerekir. Çin'de en büyük uğraş tarımdır. Bu sebepten toprak kavgaları Çin'deki kavgaların ve ihtilallerin en büyük tetikleyicisi olmuştur. Çin'de çok eskiden toprak milletin müşterek malı idi, zamanla nüfusun artması ve özellikle Sarı Nehir'in çoğunlukla taşması,

¹ Cumhuriyet, 2 Mart 1945.

² a.g.y.

halkın bu tehlikelere karşı birlikte hareket etmesini ve bunun sonucu olarak da araziyi müşterek olarak kullanmasını gerektirmişti. Ancak aradan yaklaşık yirmi asır geçtikten sonra kuvvetlenen saltanat ve saltanata dayak olan şahsiyetler arazi edinmeye başladılar. Bu güçler kuvvetleri ile Roma kanunlarına rahmet okutan dikta rejimini kurmuşlardır. Aynı kuvvetler Çin’de de derebeyliği kurup halkı köle haline getirmişlerdir. Bundan memnun olmayan halk isyan etmiş ihtilaller çıkarmıştır. Bunun neticesi olarak da miladın dokuzuncu yılında eski usule dönülmüş ve bütün arazi imparatorun mülkü olarak ilan edilmiş, geniş çiftlikler zapt edilerek halka müsavi tarzda ve takriben yetmiş dönüm olarak dağıtılmıştır. Bu toprakların satılması da men edilmiştir. Miladın dört yüzüncü senelerine doğru bu usul kaldırıldı ve herkes alım satım, veraset terhin haklarına sahip oldu. Ancak bu sefer de toprak, büyük servet sahiplerine geçti. Çiftçi fakirleşti. Bunun sonucu olarak da isyanlar tekrar baş gösterdi ve böylece yaklaşık 1000 sene, bazen çiftçi tatmin edilerek bazen de zenginler ve hanedan mutlu edilerek bir sistem kurulmuştur³.

Bu kargaşa esnasında Çin hanedanı değişmiş ve memleketin ileri gelenleri bu toprak dağıtımından kaynaklanan buhranı görerek yeni bir usul uygulamışlardır. Bu yeni usul Selçuk Türklerinin Anadolu’ya geldikleri ve Alpaslan’ın Malazgirt Muharebesini kazandığı zamana tesadüf eder. Çin imparatoru toprağı işleyenler arasında pay etmiştir. Ancak Osmanlıdaki zeamet ve tımar sistemi gibi çiftçi, toprağı üç yıl ekmediği takdirde bu tarla elinden alınır, arazi erkek evlatlara geçer ve her biri kendi toprağında bir aile reisi olurdu. Görülüyor ki Sultan Orhan zamanında Türk sistemi ile Çin’de mevcut olan toprak sistemi arasında büyük benzerlikler vardır. Bu da demek oluyor ki toprağın devlet malı olması fikrini Çin’de tesis edenler muhtemelen orada uzun yıllar kalan Türklerdi. Bu anlatılanlar toprak meselesinin milletler üzerindeki tesirini açık bir şekilde anlatmaktadır. Meclisteki tasarı halindeki Toprak Kanununun hazırlanması esnasında yapılan çalışmaların zorluğu muhakkaktır. Tasarıyı hazırlayanlar ve tasarı hakkında konuşanlar yukarıdaki meseleleri iyi bilmeleri gerekmektedir⁴.

³ a.g.y.

⁴ a.g.y.

B- OSMANLI DEVLETİNDEKİ TOPRAK SİSTEMİ

Osmanlı Devleti kurulduktan sonra Sultan Orhan Gazi zamanında Çandarlı Halil Paşa Selçuklularda tatbik edilen bir usulü Osmanlılara uydurarak has, tımar, zeamet şeklinde ortaya koymuştur. Zapt edilen ülkeler fetih hakkı olarak ‘*Arazil Emiriye*’ sıfatı ile padişaha aittir. Padişah da bu toprakları vezirlere, büyüklere, hayır müesseselerine ‘*has*’ olarak verdiği gibi sipahilere de ‘*zeamet*’ olarak taksim etmiştir. Zaim veya tımar sahibi bu araziler üzerinde ebedi müstecirdir. Ancak araziyi boş bırakmamak kaydı ile arazi mülkiyeti onundur. Eğer araziyi üst üste 3 yıl boş bırakırsa kendinden ‘*çift bozan*’ vergisi alınır⁵.

Mülkiyeti ve tasarruf hakkı kendisine ait olan araziye devlet, bizzat kendisi işletemez durumdadır. Devlet araziye halka dağıtır. Halk da geçimini sağlayacak şekilde işletir. Halk kullandığı toprağın vergisini de askeri hizmetler karşılığında padişah tarafından görevlendirilen ‘*sipahi*’ veya ‘*sahib-i arz*’ denilen kişilere öder. Dirlik arazileri gelirlerine göre üçe ayrılır⁶;

Has: Yıllık geliri 100.000 akçeden fazla olan dirliklere denir. Sultanlara, şehzadelere, vezirlere veya beylere verilir.

Zeamet: Yıllık geliri 20.000 akçeden 100.000 akçeye kadar olan dirliklere denir. Zeamet sahipleri her beş bin akçe için bir cebeli (süvari asker) beslemek zorundadırlar.

Tımar: Yıllık geliri 20.000 akçeye kadar olan dirliklerdir. Tımar sahipleri kılıç adı verilen belli bir payın ayrılmasından sonra her 3.000 akçe için bir süvari askeri beslemek zorundadırlar.

Has, zeamet ve tımar sahibi bu araziye satamamakta ve başkasına da devredememektedir. Bu usul çiftçi ocaklarının kurulmasına da ilham vermiştir⁷.

Osmanlı Devletinde toprak padişahın yahut devletin mülkiyetine bırakılmıştır. Devlet, toprakları sıkı kurallara göre geçici olarak kişilere tahsis eder ve gerekli kontrolleri yapardı. Osmanlı devlet sisteminde Avrupa’nın Ortaçağ derebeylik rejimindeki yapılanma olmadığı için toprak asaletine dayanan düzen kurulmamıştır. Ancak tam fethedemediği bir kısım Arap

⁵ Cumhuriyet, 2 Mart 1945.

⁶ Ahmet Akgündüz, **Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı yay., İstanbul, 1999, s.501-502.

⁷ Cumhuriyet, 2 Mart 1945.

sancaklarında ve Rumeli'nin Bosna-Hersek, Eflak, Boğdan gibi ülkelerde eskiden var olan derebeylik rejimlerine dayalı toprak sistemi kısmen devam etmiştir⁸.

Osmanlı Devleti arazinin alış veriş gasp veya vasiyet yollarla bazı münferit ellerde toplanmasını önlemek ve çiftçinin topraktan ve hayvan yetiştirecek meradan mahrum kalmasına meydan vermemek için fetih ettiği ülkelerdeki arazinin rakabesini kendi bünyesinde alıkoymak yolunu tutmuş ve kötü niyetli kişilerin elinde arazinin oyuncak olmasına mani olmuştur. Osmanlı Devleti kendi ülkesinde ve bilhassa toprak mahsullerinde otoriteye dayalı bir nizam tesis ettiği için hububatın bir ilden diğer bir ile nakline de müsaade etmediği için vilayet ve sancaklarının kendi yağları ile kavrulmasını ister ve kız evlatlarının evlenme yoluyla başka yerlere gideceklerini ve topraklarının boş kalabileceğini dikkat nazarına alarak erkek evlada daha fazla arazi ayırmıştır.

Çiftçiye tahsis edilen topraklar babadan oğula geçebilir durumdaydı. Ancak toprağın gerçek sahibi devlet adına padişahı. Bu sistem çiftçilere toprağı ekip biçerek geçimlerini sağlama imkanı veriyordu. Toprak sipahinin, beylerbeyinin, vezirin öz malı olmayıp, padişahın veya devletin olduğu için Avrupa'daki feodal sistemden ayrılıyordu. Görevliler toprakları devlet adına çiftçiye dağıtıyorlar ve gerekli kontrolleri yapıyor, araziye bakmayan, boş bırakan çiftçilerin ellerinden topraklar alınıyordu. Yukarıda açıkladığımız Osmanlı toprak sistemi, devletin duraklama ve gerilemesine paralel olarak bozulmaya başlamıştır. Bu sistem 1826 Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar devam etmiştir. 1839'da ise Osmanlı tımar sisteminin orta dilimini oluşturan ve geliri 20.000 ile 100.000 akçe arasında değişen zeamet usulü kaldırılmıştır. Tanzimat ile gelen yenilikler arasında mal ve can emniyetini sağlayan bir toprak kanunu çalışmaları küçük çaplı olarak yapılsa da başarılı olunamamıştır. Ancak Tanzimatla, diğer sahalarda olduğu gibi toprak hukukunda da yeni esaslar bulunması çalışmaları kısmen de olsa gerçekleştirildi. '*Arazi Kanunname-i Hümayunu*' adı altında çıkarılan kanun ile şahsi mülkiyet ve tapu sistemine geçildi. Bu çalışmalara ait ilk esasları derleyen '*Kanunu Kalemiye Defteri*' adı altında defter oluşturuldu. Bu kanun gerçek manada uygulama alanını ancak Tanzimat'tan yirmi yıl sonra bulmuştur. Bu kanuna göre arazi çeşitleri şu şekilde ayrılmıştır⁹;

1- *Arazi-i Memlûke* : Mülk olarak tasarruf edilebilen topraklar.

⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam II**, Remzi Kitabevi yay., cilt, II, İstanbul, 2000, s.300.

⁹ Şevket Süreyya Aydemir, **a.g.e.**, s.303-306.

- 2- *Arazi-i Mevkufe* : Vakıf Topraklar.
- 3- *Arazi-i Emiriye* : Devlete ve hazineye ait araziler.
- 4- *Arazi-i Metruke* : Halka açık olan yol, çarşı, pazar, panayır sahaları, iskele, namazgah, mesire mahalleleri gibi yerlerle bir köy veya kasaba halkının müştereken kullanmaya hakları olan mera, kışlak, yaylak, gibi yerler.
- 5- *Arazi-i Mevat* : Ekilip biçilmeyen, kullanılmayan arazi.

Bu kanunun en dikkat çekici tarafı şahsi mülkiyet getiriyor olmasındadır. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonucu yeni bir ordunun hemen kurulamamış olması devleti itibar olarak güçsüzleştirdi. Devletin merkezi çöküntüsünü fırsat bilen bazı kişiler bu kanundan faydalanarak devlet içinde devlet gibi hareket etmeye başladılar. Uzun zaman Türk köylüsünün başına bela olacak olan toprak ağalığı bu dönemde ortaya çıktı. Bu kanun ile devletin güçsüzleştiği her aşamada daha da güçlenen toprak ağaları 1908 II. Meşrutiyet'in ilanı öncesinde ve sonrasında gelişen olaylar neticesinde ortaya çıkan kargaşa durumundan faydalanarak daha da güçlenmişlerdir. Güçsüzleşen merkezi idare Trablusgarp, Balkan Savaşları neticesinde iyice zayıflamıştır. Bu savaşların arkasından patlak veren Birinci Dünya Savaşı Osmanlı Devleti'nin sonu merkezi idarenin ise çöküşü olmuştur. Bu durumları kendi lehlerine iyi kullanan toprak ağaları daha da zenginleşmişlerdir¹⁰. Özellikle Ermeni tehciri sırasında, tehcir sonucu göç edenlerin arazileri ağalara kalmıştır¹¹.

¹⁰ Suna Kili, **Atatürk Devrimi**, Türkiye İş Bankası yay., Ankara, 1998, s.60.

¹¹ Şevket S. Aydemir, **a.g.e.**, s.306-312.

C - 1920-1945 YILLARI ARASINDAKİ TOPRAK REFORM ÇALIŞMALARI

Türkiye’de böylesine ulusal ülkü olmuş reform çalışmasının siyasal hayata girmesi ve kendine tatbikat alanı bulması birçok ülkeye göre geç bir tarihe rastlar. Genel olarak toprak meseleleri Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında dünyanın çeşitli ülkelerinde gerek aydınlar arasında gerekse devlet politikaları bağlamında görüşülmüş ve uygulamaya geçilmiştir. Türkiye’de ise bu reform çalışmaları geç kalmıştır. İktisat tarihçilerimizden Ömer Lütfi Barkan konuyla ilgili olarak düşüncelerini şöyle dile getirmiştir;

“Memleketimizde tatbikat sahası şöyle dursun, sadece fikir ve mesele halinde ve nazari planda dahi umumi efkarda ve ilim adamlarımızın çalışmalarında kendilerine layık olan mevkileri işgal edememiş.”

Barkan’ın da belirttiği gibi toprak meselesi ve reform çalışmaları kendisini siyasal alanda yer bulamadığı gibi düşünsel dünyada da 1943’lere kadar yer bulamamış bir meseledir¹².

Toprak reform çalışmalarının geç de olsa başlamış olması ulusal ülkünün gerçekleşmesi açısından çok önemlidir. 1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’na kadar yapılan çalışmalar gerçek boyutta kendisine uygulama alanı bulamadığı gibi genelde kağıt üzerinde kalan çalışmalar olmuştur. 1920 yılında daha çok pratik nedenlerle ya da göçmenlere toprak bulma kaygısıyla toprak dağıtımı yapılmıştır. Ancak bu durum sadece bir grup için yapıldığı düşünülürse gerçek toprak reformundan bahsetmek mümkün olmayacaktır. 1929 yılında hükümetin çıkarmış olduğu bir kanunla, şark vilayetlerinden garp vilayetlerine göç eden kimselerin geride kalan topraklarını köylüye, aşiret efradına, göçmenlere verebilmelerine imkan tanımıştır. 1930 yılında çok da başarılı olamayacak Arazi Tevzi Kararnamesi çıkarılarak toprak dağıtım yoluna gidilmiştir. Köylüye toprak dağıtılması ile ilgili büyük tartışmalar 1934 yılından sonra hız kazanmıştır¹³. 1934 yılının Haziran ayında kabul edilen İskan Kanunu ile devlet, Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerlerden batıya göç ettirilen ve

¹² M. Asım Karaömeroğlu, “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun Hikayesi”, **Birikim**, 107, (Mart 1998), s.5.

¹³ Doğan Avcioğlu, **Türkiye’nin Düzeni**, Tekin yay., İstanbul, 2001, s.446-447.

batıdan o bölgelere giden göçmenlere toprak dağıtmayı taahhüt ediyordu. Bu İskan Kanunu ile hükümet Kürt meselesini çözmeyi de amaçlıyordu¹⁴.

1934 yılı toprak dağıtım kanunları açısından hareketli geçmiştir. Hazırlanan İskan Kanununa ek olarak, Şükrü Kaya, Nüfus Umum Müdürü Galip Peker'e toprakların tapusuz kısmını devlete mal eden bir tasarı hazırlatmıştır. Ancak tasarı hem Ziraat Vekaletince hem de devlet şurası tarafından reddedilmiştir. Ayrıca Mardin Milletvekili Ali Rıza Erten, Dr. Refik Saydam ve Ziraat Vekili Muhlis Erkmen İskan Kanun çalışmaları yapmışlardır.. Ancak hazırladıkları tasarılar görüşülmeden iptal olmuştur¹⁵.

1936 yılında toprak meselesi üzerine yapılan çalışmalar oldukça hızlanmıştır. Aynı yıl Atatürk'ün Kasım ayında meclis konuşmasında konuyla ilgili düşüncelerini şöyle dile getiriyordu;

“Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması, behemehal lazımdır. Vatanın sağlam temeli ve imarı bu esastadır. Bundan fazla olarak büyük araziye modern vasıtalarla işletip vatana fazla istihlal temin edilmesini teşvik etmek...”¹⁶”

1937 yılında Başvekil İsmet İnönü konuyla ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir ;

“Çiftçilerimizi ötekinin berikinin toprağında çalışmaktan kurtarmalı, kendisini kendi topraklarına hakim kılmalıyız¹⁷.”

Toprak meselesi ile ilgili önemli diyebileceğimiz açıklama 1937 yılı Kasım ayı meclis açış konuşmasında Atatürk'ün yaptığı konuşmadır. Atatürk;

“Bir defa memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olan ise bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın hiçbir sebep ve suretle, bölünemez mahiyette olmasıdır¹⁸.”

¹⁴ M. Asım Karaömeroğlu, **a.g.m.**, s.2.

¹⁵ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.489.

¹⁶ “Atatürk'ün Nutukları”, **Ülkü**, VIII/45, (Kasım 1936), s.172.

¹⁷ “Anayasamızdaki Değişiklik”, **Ülkü**, IX/49, (Mart 1937), s.57.

¹⁸ M. Fuad Köprülü, “Toprak Meselesi”, **Ülkü**, X/58, (Aralık 1937), s.491; Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.490

Toprak meselesi ile 1920'li yıllardan beri yavaş da olsa yapılan çalışmalar 1940'lı yıllara gelindiğinde hükümetin işi yavaştan alması ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla büyük ölçüde kenara bırakılmıştır¹⁹. Savaşın bitmesinin arkasından hükümet hemen çalışmalara başlamış ve 1945 yılında Şevket Raşit Hatipoğlu'nun Tarım Bakanlığı zamanında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (ÇTK) ismi ile bir kanun tasarısı hazırlamıştır²⁰.

¹⁹ Doğan Avcioğlu, **a.g.e.**, s.491.

²⁰ M.Asım Karaömeroğlu, **a.g.m.**, s.3.

II.BÖLÜM: 1945 ÇİFTÇİYİ TOPRAKLANDIRMA KANUNU

A - NEDEN BU KANUNA İHTİYAÇ DUYULDU?

Devletin ayrılmaz bir unsuru olan vatan dediğimiz toprağın, üzerinde yaşayan vatandaşları arasında en elverişli ve maksada uygun şekilde dağıtılması ülke kalkınması ve düzeni açısından oldukça önemlidir. 1945 yılı itibariyle büyük arazi mülkleri, başta devlete, sonra da hususi şahıslara ait bulunmaktadır. Büyük arazi mülklerini elinde bulunduranların çoğu bu dönemde yaşayışlarını toprağa bağlamamakta, bu yüzden arazilerin bir kısmı boş durmaktadır. Buna karşılık geçimini toprağa bağlamış olan büyük kalabalık topraksız durumda veya yeter ölçüde toprağı bulunmamaktadır²¹.

Bu dönemde tahmini rakamlara göre işlenen arazinin;

13.465.000 hektarı tarla,

1.225.315 hektarı da bağ ve bahçe arazisidir²².

Türkiye, nüfusuna yetecek derecede büyüklüğe ve kaynağa sahip bir ülkedir. Ülkenin sınırları içerisindeki kalan arazi toplamı 769.117 km² dir. 1940 yılı itibariyle Türkiye'nin nüfusu 19 milyon civarındadır. Nüfus ile mevcut topraklarımız orantılandığında, arazi bu nüfusa ve gelecekteki nesillere çok rahat yetecek niteliktedir. Nüfus ile ülkenin topraklarını orantıladığımızda kilometre kare başına 23 kişi düşmektedir. Türkiye bu yüz ölçüm ve nüfus artışı itibariyle²³ ;

19 milyon olduğunda kilometre kare başına 23 kişi,

50 milyon olduğunda kilometre kare başına 65 kişi,

75 milyon olduğunda kilometre kare başına 97 kişi düşmektedir.

Bu rakamlar göz önüne alındığında bugün itibariyle 70 milyon nüfus vardır ve km² başına 95 kişi düşmektedir. Bu rakamlara göre ülke topraklarının nüfusa yetmeme durumu söz

²¹Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni**, Tekin yay., İstanbul, 2001, s.489; **Cumhuriyet**, (25 Ocak 1945).

²² **Cumhuriyet**, 25 Ocak 1945.

²³ **Cumhuriyet**, 12 Haziran 1945.

konusu olamaz. 1945 yılında yapılan tahminlere göre, ülkede tarla ve bahçe arazisi haline getirilecek toprakların genişliği 15 milyon hektar kadardır. Bunun bütün topraklara oranı %24.3'tür. Fakat bugün ziraata yaramaz sayılan bazı arazi parçalarının da tarıma yarar hale getirilmesi kültür arazilerinin daha da genişleyeceğini gösterir. Ülkedeki arazi geniş, çeşitli ve tarıma yararlı olmasına rağmen araziden tam anlamıyla faydalanılamamıştır. Bunun başlıca sebepleri arasında ülkedeki mülkiyet dağıtımındaki dengesizlik ve tarımda makinenin kullanılmaması ve bilinçsiz tarım yapılıyor olmasındandır²⁴.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısı meclise sunulmadan önce geçmişte yapılan tetkikler incelenerek yapılmıştır. Daha önceden yapılan bu tetkikler;

1937'den beri Ziraat Bakanlığı, ziraat enstitü öğrenci ve hocaları vasıtası ile 37 vilayet, 201 kaza ve 16.839 köy üzerinde çalışmalar yapmıştır. Yapılan bu çalışma takriben memleketin yüzde 4'te 3'ü kadardır.

1937'de İlk olarak Ankara, Eskişehir ve Çankırı tetkik edilmiştir.

1940'da üç yıl sonra Yozgat, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Konya, Afyon vilayetleri bu incelemelerin içine alınıyor.

1941'de Tokat, Sivas, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Maraş, Seyhan, Gaziantep, Hatay, İçel, Antalya, Isparta, Burdur vilayetleri tetkik ediliyor.

1942'de Kocaeli, Bursa, Bilecik, Bolu, Sinop, Zonguldak, Ordu, Samsun, Giresun Trabzon vilayetleri tetkik ediliyor.

1943'te Manisa vilayetleri tetkik ediliyor.

Bu tetkikler neticesinde 64.840.855 dekar işletilebilecek arazi vardır ve bunun 4.910.831 dekarının da boş olduğu tespit edilmiştir²⁵.

Bu 37 vilayet'te²⁶;

²⁴Cumhuriyet, 12 Haziran 1945.

²⁵Cumhuriyet, 1 Mart 1945.

DÖNÜM	ÇİFTÇİ AİLE SAYISI
1 ile 10	244.828
10 ile 20	161.380
20 ile 30	124.514
30 ile 40	92.222
40 ile 50	75.313
50 ile 75	112.720
75 ile 100	74.914
100 ile 200	88.355
200 ile 500	31.886
500 ile 1000	40.104
1000 dönümden fazla	1876

Tablo 1: 1937 – 1943 yılları arası dönüm başına çiftçi aile sayısı

Yukarıdaki rakamlar toprak adaletsizliğini ve % 80’i tarım toplumundan oluşan ülkenin iktisadi manada sıkıntısını da gösterir niteliktedir. Ancak üzerinde çalışılan kanun ile sadece toprak dağıtmak değil, işlenecek olan arazinin milli ekonomiyi canlandırıcı çalışmalar yapılmasını ve bu çalışmaların kamuya yararlı hale getirilmesini de gerektirmektedir²⁷.

1930 ortalarında başlayıp 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile doruk noktasına ulaşan Toprak Reformu düşüncesi her zaman ulusal bir ülkü olarak ülke gündemindeki yerini almıştır. ÇTK ile tekrar gündeme gelen toprak reformu düşüncesi Tek Parti yönetiminin ideolojisini ve özelliklerini anlamamız açısından önemlidir. Özellikle ÇTK Tasarısının görüşmeleri sırasında CHP içerisinde derin çatlaklar ve ayrışmalar meydana gelmiştir. Parti içerisindeki ayrışmalar ve gruplaşmalara sebep olan ÇTK Tasarı görüşmeleri çok partili hayata geçişte önemli bir etken durumuna gelmiştir. Toprak Reformu konusu üzerine çok şey yazılıp çizilmiştir ancak Tek Parti yönetiminin hangi zihniyet ve siyasi gerekçelerle bir toprak reformu gerçekleştirmek amacıyla kanun hazırlığına giriştiği konusunda çalışmalar yapılmamıştır²⁸. Bu konuyla ilgili değişik görüşler vardır. Bunlardan en yaygın sol kemalistlerinkidir. Doğan Avcıoğlu’nun ortaya koyduğu düşünceye göre; CHP içerisindeki sol ve radikal kanadın büyük toprak ağalarına karşılık küçük ve yoksul köylünün iktisadi durumunu düzelterek bu grubu kendi taraflarına çekme girişimleri sonucu hazırlanan

²⁶ Cumhuriyet, 1 Mart 1945.

²⁷ Cumhuriyet, 1 Mart 1945.

²⁸ M. Asım Karaömeroğlu, “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun Hikayesi”, **Birikim**, 107, (Mart 1998), s.4.

bir kanundur²⁹. Ancak bu grubun girişimi, toprak ağalarının bizzat mecliste kendilerinin olması ya da bölgelerinden kendi adamlarını meclise göndermeleri sonucunda kazandıkları siyasi ve ekonomik güç karşısında başarısız olmuştur.

Diğer bir açıklama ise dönemin siyasetçilerinden Adnan Menderes, iktisatçılarından Celal Sarç ve Niyazi Berkes'e aittir. Onlara göre ÇTK, Nazi Almanya'sındaki kırsal mobilitenin önünü tıkayan '*Erbhob Yasası*'nın kopyasıdır. Bu özelliği ile de gerici bir atılımdır³⁰.

İktisat tarihçileri Şevket Pamuk ve Çağlar Keyder'e göre ise ÇTK iktisadi kaygılardan daha ziyade siyasi kaygılar ile hazırlanmış bir kanundu. Amacı parti içerisinde beliren muhalefetin ve bu muhalefetin içinde bizzat bulunan yada destek veren büyük toprak sahiplerine karşı yapılmış bir hareketti. Onlar kanunda iktisadi bir amaç olmadığını düşünüyorlar ve köylünün asıl ihtiyacının toprak değil çekim hayvanları olduğunu belirtiyorlardı³¹.

ÇTK'nın neden gündeme geldiği ile ilgili son görüş ise bazı araştırmacılar, toprak reformunu sanayiye aktarmak isteyen ve bunu orta köylülükle ittifak içinde onların üretkenliğini artırarak pazarlanabilir tarımsal ürün fazlası elde etmekle ilişkilendirmişlerdir³².

²⁹ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.232.

³⁰ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:17, (16.05.1945), s. 111-117.; Niyazi Berkes, **Unutulan Yıllar**, İletişim yay., İstanbul, 2005, s.245-247

³¹ Karaömeroğlu, **a.g.m.**, s.2.

³² Faruk Birtek, , Çağlar Keyder, "Türkiye'de Devlet Tarım İlişkileri 1923-1950", **Birikim 22**, 1976 s.31-40.

B- KANUNUN İÇERİĞİ

Bu kanuna göre, tabiat madde ve kuvvetlerinin öz kaynağı olan topraktan halk en geniş ölçüde faydalanacaktır. Türkiye'nin toprak statüsünü en yeni esaslara göre tekrar düzenleyen bu kanun Mustafa Kemal Atatürk'ün de ideali olan toprak reformunu kısmen gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir³³.

Devletin ayrılmaz bir unsuru olan vatan dediğimiz toprağın, üzerinde yaşayan vatandaşları arasında en elverişli ve maksada uygun şekilde dağıtılması ülke kalkınması ve düzeni açısından oldukça önemlidir. Bu kanun ile eşit şekilde dağıtılan toprağını işleyen vatandaş hem ülke kalkınmasının fayda sağlayacak hem de kullanılmayan toprağı çorak olmaktan kurtaracaktır. Dağıtılan bu topraklarda bilinçli olarak tarım yapan köylünün refah seviyesi artarken iktisadi manada ülke kalkınması da faydası olacaktır. Arazisi olmayanlara yada yetmeyenlere dağıtılmak üzere toprakların kamulaştırılacağı tasarı metninde belirtilmiştir. Bu kamulaştırma çalışmalarını bazı çevreler devletin toprak edinmesi manasını çıkarmışlardır³⁴.

Köylünün kalkınması amacı ile çıkarılan bu tasarinin son düzenlemeleri de heyet tarafından yazılmıştır. Ancak ülke çiftçisinin sosyo-ekonomik ve bilgi seviyesi de düşünüldüğünde bu tasarı sadece toprak dağıtmakla kalacağını düşünen heyet bu tasarıya ek olarak ;

- 1- Çiftçi bilgisinin artırılması,
- 2- Çalışma vasıtalarının çoğaltılması,
- 3- Ucuz ve kolay kredi sağlanması,
- 4- Toplu köylerde şirin ve sıhhi evler kurulup sağlığın korunması gibi meseleleri de çözüme kavuşturmak için çalışmalar yapmıştır³⁵.

Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun teklifi ve meclisin onayıyla kurulan 8 kişilik encümen Toprak Kanun Tasarısı için çalışmalara başlamıştır. Bu zaman içinde encümen, tasarıyı 5 Mart'ta açılacak olan meclise yetiştirmek için gerekli incelemeleri yapmıştır³⁶.

³³ Cumhuriyet, 8 Şubat 1945.

³⁴ Cumhuriyet, 1 Şubat 1945.

³⁵ Cumhuriyet, 6 Şubat 1945.

1 - Kanunun Amacı:

Çiftçiyi topraklandırma kanunu ilk hedefi çiftçiyi topraklandırma daha da ötesi köylüyü işlediği toprağın sahibi yapmaktır. 1945 istatistiklerine göre %80'i köyde yaşayan ülke nüfusunun toprak sahibi olup, kendi toprağını ekip dikmesi gerek kendisi gerekse ülke kalkınması açısından çok önemlidir. Meclise sunulan tasarının, hazırlayanlar tarafından gerekçesi; aslında bir tabiat varlığı olan arazi ve mülkiyet rejimi yalnız hukuki bakımdan değil ekonomik ve sosyal bakımdan da incelenmekte ve arazi mülkiyet rejimini millet ve devlet hayatına her yönden sınıksız bağlı olduğu vurgulanmaktadır³⁷.

Bu kanun ;

-Arazisi olmayan veya yetmeyen çiftçileri ve çiftçilik yapmak isteyenleri aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayacak ve iş kuvvetlerini değerlendirecek ölçüde araziye sahip kılmak,

- Kendilerine arazi verilenlere ve yeter arazisi bulunup tarım araçları eksik olan çiftçilere malzeme ve canlı ve cansız demirbaş vermek,

-Arazi mülkleri üzerinde işletmeler kurulmasını ve yurt topraklarının sürekli surette işlenmesini sağlamak,

-Arazi mülklerinin aşırı derecede büyümelerini ve küçülmelerini engellemek, gibi maksatları içermektedir.

Memleketin toprak dağılımında görülen aksaklıklar alınması planlanan tedbirlerle önlenmesi düşünülüyordu. Bu kanuna göre hiç kimsenin 5000 dönümden fazla arazisi bulunmayacak, bunun üstündeki topraklarda kamulaştırılacaktı. Fakat amaç sadece toprak dağılımını ayarlamakta değil aynı zamanda çiftçi bilgisinin arttırılması, çalışma vasıtalarının çoğaltılması, ucuz ve kolay kredi verilmesi, toplu köylerde '*şirin ve sıhhi*' evler kurulması, sağlığın korunması gibi amaçlarda gütmekteydi. Bu uygulamalar ile tasarımı hazırlayan CHP, köylünün kalkınmasını ve sosyal adaleti sağlayacağını düşünüyordu. Toprak kanunu büyük

³⁶ Cumhuriyet, 8 Şubat 1945.

³⁷ Cumhuriyet, 8 Şubat 1945.

toprak sahiplerince çok ağır bulundu. Büyük toprak sahipleri meclise temsilci göndermek yerine bizzat kendileri mecliste bulunuyorlardı. Bu durumdan rahatsız olan büyük toprak sahipleri derhal karşı bir hareket ile kendilerine konuşmacı ve lider olarak Emin Sazak ve Adnan Menderes'i seçtiler. Menderes toprak ağalarının en önde gelen adamıydı. Sazak ise bu kanun tasarısının etkisiz hale getirmek için varını yoğunu harcamaya hazır görünüyordu. Ancak tüm bu tasarıya karşı olan muhalif gruba karşı Saraçoğlu Hükümeti kendilerine bu kanunu ülke kalkınmasında ülkü edinmiş, bu kanunu Cumhuriyetin temel taşlarından biri olacak gözüyle bakıyordu³⁸.

İlk haliyle Çiftçiyi Topraklandırma ve Çiftçi Ocakları kurulmasını içeren kanun tasarısından '*Çiftçi Ocakları*'nın çıkarılması ile Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (ÇTK) olarak meclisin gündemine gelmiştir. Kanunun temel amacı topraksız ve az topraklı köylülere toprak vermek, kredi ve tarımsal araçlar gibi köylünün üretim için gereksindiği bazı önemli vasıtaları sağlamak, toprakların belli bir büyüklüğün üstüne çıkmasını engellemek ve toprağın sürekli kullanılmasını güvence altına almaktır. Dağıtılması düşünülen öncelikli topraklar devlet arazileri, köylerde bulunan kamu arazileri ve göl, bataklık gibi yerlerin kurutulması ile elde edilecek arazilerdir. Bu arazilerin yetmediği yerlerde özel toprakların da kamulaştırılıp dağıtılacağı da öngörülüyordu. Geniş düzlüklerin bol olduğu yerlerde 5000 dönüm, düzlüklerin az olduğu yerlerde ise 2000 dönümden fazla toprağa sahip özel arazi sahiplerinin ellerindeki bu fazlalıklar kamulaştırılacaktı³⁹.

2- Kanuna Göre Arazi Çeşitleri

Kanunun uygulanmasında ölçü olarak kullanılacak olan dönüm bin metre karelik yer olarak belirlenmiştir. Tasarı metninde arazi mülkleri genişlik bakımından⁴⁰;

Küçük Arazi : Mülkü, çiftçilikten başka meslekte çalışanların geçinmelerine yardımcı olan ve genişliği 30 dönümü geçmeyen arazidir.

Çiftçi Ocağı Arazisi : 30 dönümden aşağı 500 dönümden yukarı olmayan arazidir.

³⁸ Metin Toker , **Tek Partiden Çok Partiye(1944-1950)**, Bilgi yay., Ankara, 1998, s.58.

³⁹ M.Asım Karaömerlioğlu, **a.g.m.**, s.5.

⁴⁰ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:17, s.22.

Orta Arazi : Mülk 5000 dönümden büyük olamayan arazidir.

Büyük Arazi : 5000 dönümü geçen mülklerin oluşturduğu arazilerdir.

Tasarıdaki bu ayrıma göre çiftçilerin kalkınmasını sağlayacak kamu hizmetlerinde kullanılmak şartı ile büyük araziye sadece devlet mülk edinebiliyordu. Küçük arazi mülkü çiftçilikten başka mesleklerde çalışanların geçinmelerine yardımcı olan ve genişliği 1000 metre kareyi geçmeyen arazidir. Çiftçi ocağı arazisi genişliği otuz dönümden aşağı ve beş yüz dönümden yukarı olmamak üzere tespit edilmiş ve toprağa ve ziraatın çeşidine göre dağıtılacaktır. Orta arazi mülkünün sınırı 5000 dönüm olarak tespit edilmiş ve genişliği beş bin dönümü geçen büyük toprakları da ancak devletin mülk edinebileceği bu toprakları devletin çiftçinin kalkınmasını sağlayacak kamu hizmetlerinde kullanabileceğini şart koşmuştur⁴¹.

3- Kanuna Göre Dağıtılacak Arazi

Tasarının ikinci bölümündeki dokuzuncu madde de dağıtılacak arazi şu şekilde belirtilmiştir⁴².

a- Tapulu veya tapusuz olarak devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunup kamu işlerinde kullanılmayan arazi,

b-bir veya birkaç köy halkının ortak malı olarak kullandıkları araziden Ziraat Bakanlığınca ihtiyaçtan fazla olduğu belirtilen parçası,

c-Sahibi belli olmayan arazi,

d-Kurutulan bataklıklardan, göllerin kuruması, ve nehirlerin doldurulması ile elde edilecek arazi,

e-Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırılacak araziler dağıtılacaktır.

Tasarıya göre, a, b, c bentlerinde yazılı olanlar bu kanunun yürürlüğe girmesi ile ve diğer son bentlerdeki de kamulaştırma işlemi bitip hazine adına tapuya tescil edilmesi ile Ziraat Bakanlığı emrine verilecektir. Tasarıdaki diğer bir hükme göre; arazisi olmayanlara veya yetmeyenlere Ziraat Bakanlığı tarafından;

⁴¹ Cumhuriyet, 7 Mart 1945.

⁴² TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, s.23.

- Vakıflara ait her çeşit arazini tamamı,
- Özel idare ve belediyelere ait olup da kamu hizmetlerinde kullanılmayan arazi,
- Gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerine ait araziden 5000 dönümü geçen parçaları,
- Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işlenmeyen arazi kamulaştırılacaktır⁴³.

Toprakların üst üste 3 yıl ekmeyenlerin arazilerine bakmadıkları tespit edildiğinden tasarının 12. maddesine istinaden toprak çiftçiden alınıp kamulaştırılacaktır. 21. madde de arazi verilecek erkeklerin askerliğini yapmış olmasını şart koşturmaktadır. Ancak ülkede askere gitmemiş ama ailesinin yükünü üzerine almış aile bakan çok kişi vardır. Tasarının 26. maddesi bölgeden bölgeye çiftçi naklini de göz önüne almış bulunmaktadır. Arazi isteyen kişiye oturduğu yerde dağıtılacak arazi bulunmadığı veya kalmadığı takdirde önce o bölge içinde başka bir yerde ve burada da dağıtılacak arazi bulunmadığı takdirde yakın ve alıştığı iklim şartlarına uygun başka bir bölgede arazi verilecektir. Üstelik bir kişiye verilecek arazinin bir yerde ve toplu olmasına çalışılacak ve beş bin dönümden fazla toprağı kamulaştıran vatandaş da bu beş bin dönümü toplu olmak şartı ile arazisinin istediğı yerinden seçmek hakkına sahip olacaktır. 1939 yılına ait rakamlara göre maliyenin elinde devlete ait 13.725.583 dekar boş arazi bulunmaktadır⁴⁴. Kanun tasarısının 12. maddesi dağıtılacak arazinin yetmediğı yerlerde orta arazinin o yer için Ziraat Bakanlığınca belli edilen çiftçi ocağı haddinden fazlasını da kamulaştırılabileceğini belirtiyordu. Bu madde ileride meclis görüşmeleri esnasında büyük tartışmalara neden olacaktır. Orta arazi 30 dönümle 500 dönüm arasındadır. Tasarı kalabalık olan yerlerde 5000 dönümü de o yer için belli edilen çiftçi ocağı haddine kadar indirmek yetkisini istemektedir. Bu yetki belki Ziraat Bakanlığının işlerini kolaylaştıracaktır, fakat aynı zamanda mülkiyette gerekli olan istikrarı da bozacaktır. Bu durumları meclis göz önünde bulundurmak zorundadır. Ayrıca bu toprak ıslahatında tekamülcü bir metot kullanmakta ve 46. madde ile bu kanun hükümlerine göre dağıtmak için arazi kamulaştırma işlerinin ve arazi dağıtımının yapılacağı yerler Ziraat Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılır denmekte bununla birlikte 10. madde de (Bu kanunun tatbikine başlanan yerlerde) kaydını koymak sureti ile de ıslahatın yer yer yapılması ve acele edilmeden bu iş için gereken elmanlar yetiştikçe ilerlenmesi prensip olarak kabul

⁴³ Cumhuriyet, 24 Ocak 1945.

⁴⁴ Cumhuriyet, 9 Mart 1945.

edilmiş olunuyordu. Tasarıda dağıtılacak arazinin sırası belli olmadığından dağıtım aşamasında kargaşa çıkmasından korkuluyordu⁴⁵.

4- Çiftçilik Nedir, Çiftçi Kime Denir?

Meclise sunulan Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısında⁴⁶;

Madde (2) – “Arazide ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yoluyla nebat ve hayvan mahsulleri istihsalinde bulunmaya ve bu mahsullerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesine “çiftçilik” denir.”

Madde (3) – “Çiftçiliği kendine asıl iş edinip geçim ve kazancını bu yoldan sağlayanlara “çiftçi” denir.”

Çiftçilik sınıfı arazide ekim bakım yetiştirme yolları ile nebat ve hayvan mahsulleri ile meşgul olanlara verilmiş ve hayvan yetiştirmek de çiftçilik ödevleri arasında yer almıştır. Bununla beraber hayvancılıkla uğraşan bir çiftçi veya vatandaşın ne miktarda hayvan besleyebileceği söylenmediği gibi bir sınır da konulmamıştır. Geniş manada hayvancılık yapanların geniş meralara ihtiyacı bulunmaktadır. Ancak bu konuda tasarıda gerekli net açıklamalar yapılmamıştır⁴⁷.

5- Çiftçi Ocakları

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin arkasından Tek Parti hükümeti, bazı araştırmacılara göre değişik amaçlarla da olsa, ülkenin genel iktisadını ve yapısını derinden etkileyecek ve ulusal ülkü durumunda bulunan toprak reform çalışmalarına dair kapsamlı bir kanun tasarısı hazırlamıştır. İlk hali ile ‘Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı’ olan çalışma, oluşturulan geçici komisyon tarafından ‘Çiftçi Ocakları’ ile ilgili bölümü çıkarılarak ‘Çiftçiyi topraklandırma Kanunu’ (ÇTK) olarak tasarı haline getirilmiştir⁴⁸.

⁴⁵ Cumhuriyet, 7 Mart 1945.

⁴⁶ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, s.23

⁴⁷ Cumhuriyet, 7 Mart 1945.

⁴⁸ M.Asım Karaömerlioğlu, a.g.m., s.3.

Tasarının yedinci bölümünde 'Çiftçi Ocakları' başlığı ile getirilmek istenilen sistem anlatılmıştır⁴⁹.

Madde 36'da Çiftçi Ocağı, arazinin işletilmesinde ayrılan her türlü yapı ve tesislerden kurulmuş bir bütündür. Bu ocakların veraset sureti ile geçiş hükümleri saklı kalmak üzere tek sahip adına tapuya yazdırılması şart koşulmuş ve her ailenin nerde olursa olsun birden fazla çiftçi ocağına sahip olması uygun görülmemiştir. Çiftçi ocağının hiçbir suretle bölünmemesi esas kabul edilmiş, ne müşterek mülkiyete ne de iştirak halinde mülkiyete konu olamayacağı ifade edilmiştir. Ocakların el değiştirmelerine mani olmak için bu ocaklar üzerinde karşılıklı karşılıksız sağlıkta ve ölüm anında hiçbir surette sahip değiştiremeyeceği 37. madde de ifade edilmiştir. Ocaklar mülk edinme yoluna ve ocak sahiplerine verilecek her türlü kredilere karşılık olmak üzere borçlar ödeninceye kadar Ziraat Bankası'na kanunla ipotek edilmiş olarak sayılacak ve ocaklar üzerine bundan başka gayrimenkul rehini tesis edilemeyecektir. Bu ocaklar tüzel ve gerçek kişilerin alacakları için haciz olunamayacak ve satılamayacaktır. Ocak sahibinin ölümü halinde mirasçı birden fazla ise ocağı idare etmek üzere mirasçılar arasından reşit ve en ehliyetlisi ocak reisi olarak seçilecektir. Mirasçılarının reşit olmamaları durumunda ise vasilerin en liyakatlısı bu işle ödevlendirilecektir. Ocaktan ayrılmak isteyen mirasçılarının payları diğer mirasçılar tarafından en fazla 5 yılda ve eşit taksitlerle ödenecektir. Böylelikle ocaktan ayrılan vatandaş devletten yeni bir ocak isteme hakkına sahip olacaktır. Ocakla ilgisini kesmemiş olan küçükler işletmede çalışmak zorunda olacaklardır⁵⁰.

Çiftçi Ocakları köylerde oluşturulmak istenen önemli bir konudur. Müstakil çiftçi ailelerinin yaratılması, nüfusunun arttırılması, sürekliliğin sağlanması ve toprağın parçalanmaması açısından kırsal alanda kurumsallaşmaya gidilmesi şeklinde ifade edebiliriz. Ocak adı altındaki topraklar için bölünmezlik ve yirmi beş yıldan önce satılamamazlık şartı eklenerek sistemin bir nevi güvencesi alınıyordu. Bu topraklar yalnızca bir kişinin malı olabilecek, aile reisi öldüğünde ise miras olarak ailede yalnız bir kişiye bırakılabilecekti. Ailenin bakıma muhtaç olmayan diğer fertleri ise haklarını toprak bırakılan kişiyi zor durumda bırakmadan, parasal olarak alabileceklerdir. Bu topraklar hiçbir şekilde hacz ve ipotek işlemlerine tabi tutulamayacak, işlenmeyen toprak hemen ocak reisinin elinden alınacak, ailede başka birine devredilecektir⁵¹.

⁴⁹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, s.36.

⁵⁰ Cumhuriyet, 9 Mart 1945.

⁵¹ M.Asım Karaömerlioğlu, a.g.m., s. 3.

Çiftçi Ocaklarının en temel amaçları;

- 1- Toprağın giderek bölünmesini önleme,
- 2- Bu durumdaki toprakları bir '*meta*' olmaktan çıkarmak, yani alınıp satılmasını, ipotek edilmesini, sık sık el değiştirmesini önlemek,
- 3- Ziraatta köklü, emeği ve mülkiyle rahatça geçinen çiftçi ailelerinin iktisadi bir varlık olarak sürüp gitmesini sağlamak gibi sosyal ve ulusal düşünceleri sağlamaktır.

Toprak Reformu sayesinde toprak sahibi olacak köylü ve çiftçileri kollektif çalışmaya yönlendirmek maksadıyla '*Çiftçi Ocakları*' kurulması düşünülüyordu. 17 Nisan 1945 tarihinde kabul edilen Köy Enstitüleri Kanunu ile kurulan okullardan çıkan öğretmenler bu ocakları üretim kooperatifine dönüştürüp köylüye öncülük edecek ve köyün üretim hayatında etkin rol oynayacaktı. Ancak bu ocaklar kimisinin Sovyetler Birliği'nden alındığı, kimisinin de Nazi Almanyasının bir kopyası olduğunu söyleyerek acımasızca eleştirmeleri neticesinde tasarıdan çıkarılmıştır⁵².

C- MECLİSTE KANUN GÖRÜŞMELERİ

Doktor Mahzar Germen başkanlığında toplanan TBMM, hayli zamandan beri üzerinde incelemeler yapılan Toprak Kanunu Tasarısı son şeklini alarak 19 Ocak 1945 tarihi itibariyle Büyük Millet Meclisine verilmiştir⁵³. Bu önemli kanun tasarısına göre çiftçi ocakları kurulmakta, topraksız ya da az topraklı çiftçiye hangi toprakların ne kadar ve ne şekilde dağıtılacağına dair esaslar belirlenmektedir. Aynı gün mecliste görüşülen başka konular da vardı; Doktor Hulusi Alataş'ın Sıhhat ve İçtimai Muavenet Bakanlığı'ndan çekilmesi üzerine yerine Bursa Milletvekili Sadi Konuk'un tayin edildiğini bildiren cumhurbaşkanlığı tezkeresi okunmuştur. Ayrıca Kazım Özalp (Balıkesir), Faik Öztrak (Tekirdağ), Rana Tarhan (İstanbul) tarafından verilen, milletvekillerinin memleket sorunlarıyla yakından ilgilenmesi, sorunlar üzerinde incelemeler yapması için meclisin tatil edilmesini içeren tahrir kabul edilmiş ve 5 Mart 1945'e kadar meclis tatil edilmiştir. Tasarı Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun teklifi ile

⁵² **Hürriyet**, 13 Nisan 2007.

⁵³ **Ayın Tarihi**, Başbakanlık Basın yay., N. 134, (Ocak 1945), s. 10-11.

gerekli çalışmaları yapmak üzere 8 kişiden oluşan encümenine verilmiştir. Bu encümen, 5 Mart'a kadar tatile giren meclise rağmen çalışmalarına devam etmiştir⁵⁴.

Kanun tasarısına olan ilgi ve alaka tüm yurttta çok fazla olmuştur. Kendisine toprak verilecek olan köylü ve kendisinden fazla toprağı alınacak olan köy ağaları encümenin çalışmalarını yakından takip etmişlerdir. Tasarının incelenme aşamasında müzakereyi dinlemek ve müzakerelere katılmak için milletvekillerinin de gelmeleri ile hiçbir toplantı 8 kişilik heyet tarafından yalnız görüşülememiştir. Yaklaşık 100 - 150 kişiden oluşan müzakereciler heyet için ayrılan salona sığmadıkları için görüşmeler her zaman meclis kütüphanesinde yapılmıştır⁵⁵.

Arazisi olmayan, yetmeyen çiftçileri veya daha önce çiftçi olmadıkları halde çiftçilik yapmak isteyenleri, aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayacak araziye sahip kılmak, aynı zamanda yurt topraklarının sürekli işlenmesini sağlamak düşüncesi ile oluşturulan kanun tasarısı daha görüşülmeye başlamadan yurt genelinde büyük yankılar uyandırmıştır⁵⁶.

TBMM'de Toprak Kanun Tasarısı'nı incelemek üzere kurulan komisyon, üç aydan fazla süren tasarıyı inceleme görevini bitirmiş ve tasarı 9 Ocak 1945 günü meclise getirilmiştir. Kanun hakkında ilk konuşmayı yapmak için komisyon raporu gereğince Seyhan Milletvekili Cavit Oral kürsüye gelmiştir.

“Muhterem arkadaşlar,bugünkü ruznamemizde Toprak Kanun Tasarısı vardır. Bu kanunun memleketimiz için ne kadar bir hayati ehemmiyeti haiz olduğunu takdir buyurursunuz. Toprak rejimini değiştirmekte olan bu tasarının daha iyi incelenebilmesi için zamana ihtiyaç vardır. Yüksek heyetiniz tensip buyurursa, önümüzdeki Pazartesi (14.05.1945) günü konuşalım⁵⁷”.

Bu konuşmanın ardında Meclis Başkanı Abdülhalik Renda konuyla ilgili olarak;

⁵⁴ Cumhuriyet, 20 Ocak 1945.

⁵⁵ Cumhuriyet, 1 Mart 1945.

⁵⁶Hakkı Devrim, **Demokrasinin 50 Yılı (1945-1995)**, Aydın Kitaplar(Radikal Gazetesi), s.14.

⁵⁷ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (09.05.1945).

“Toprak Kanunu Tasarısı’nın önümüzdeki Pazartesi günü konuşulmasını teklif ediyorlar. Oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir⁵⁸”.

Başkanın yaptığı oylama neticesinin kabul edileceği, Cavit Oral’ın konuşmasından sonra mecliste çıkan ‘doğru doğru’ seslerinden anlaşılıyordu. Kanunun görüşülmesine meclisteki yoğun görüşmeler sebebiyle 14 Mayıs 1945 tarihinde yapılmasına karar verilmiştir. Bu kanun ile topraksız veya az topraklı köylülerin yeter toprağa sahip olmaları amaçlanmaktadır. Bunun içinde ister devletin, ister vakıfların, ister özel kişilerin olsun ellerindeki fazla topraklar alınarak az topraklı veya topraksız vatandaşlara dağıtılacaktır⁵⁹.

1- Tasarının Bütünü Üzerine Yapılan Meclis Müzakereleri

TBMM Mustafa Abdülhalik Renda başkanlığında 14 Mayıs 1945 olağan konuları görüşmek üzere toplanmıştır. Bu toplantıda görüşülen Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı daha görüşülmeye başlamadan bazı vekillerce eleştirilmeye başlanmış ancak vekiller gerçek eleştirilerini meclis kürsüsünden yapacaklarını dile getirmişlerdir⁶⁰.

Komisyon üyelerince bütün hazırlıkları tamamlanan kanun tasarısı çoğaltılıp milletvekillerine gönderilmiştir. 66 maddeden oluşan olan bu kanunla;

1. Toprağı olmayan veya az olanlara toprak, sermaye canlı ve cansız demirbaş verilecek,
2. Çiftçiler çiftçi tüzüğüne yazılacak bu işten ayrılanlar kayıtlarını sildireceklerdir,
3. Her çiftçi kendisine verilen arazinin bedelini, toprağın verildiği tarihten beş sene sonra başlamak üzere yirmi sene içinde ve yirmi taksitle ödeyecektir.

Kanun görüşmeleri daha başlamadan tasarı metni elinde bulunan, Sabir Sağıroğlu, Emin Sazak, Turhan Cemal Berker, Ahmet Sungur, Atif İnan, Şefik Tugay, Tahsin Bekir Balta, Adnan Menderes gibi bazı milletvekilleri kanunun bazı maddelerine olan

⁵⁸ A.g.e.

⁵⁹ Cumhuriyet,, 3 Mayıs 1945.

⁶⁰ Hakkı Devrim, a.g.e., s.14.

muhalefetliklerini belirtmişlerdir. Ancak bu fikirlerini mecliste tasarı görüşmeleri sırasında dile getireceklerdir⁶¹.

Kanun görüşmelerine başlamadan önce Meclis Başkanı Abdülhalik Renda söz isteyen milletvekillerinin isimlerini tek tek okuyarak kanun görüşmelerine başlanılmıştır.

“Ali Rana Tahran, Cavit Oral, Yavuz Abadan Refik Koraltan, Hulusi Oruçoğlu, Halil Menteşe, Recai Güreli, Emin Sazak, Damar Arıkoğlu, Feyzi Uslu, Hamdi Şarlan, Emin Aslan Tokad, Hüseyin Ulusoy, Lütfi Ülkümen, Ali Rıza Esen, Ali Münif Yegena, Adnan Menderes, Osman Şevki Uludağ, Sabit Sağıroğlu, Emin Erişirgil, Hıfzı Oğuz Bekata, Hıfzırahman Raşit Öymen, Dr. Sadi Irmak, söz Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu ’nun⁶² .”

a- 14 Mayıs 1945 (İlk Görüşme)

İlk kürsüye Tarım Bakanı Şevket Raşid Hatipoğlu gelmiştir. Tarım Bakanı, Toprak Kanunu da denilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nu kürsüden milletvekillerine anlatmıştır;

Toprak Kanunu çiftçiyi topraklandırma konusunda cumhuriyet rejimi ile köylüye çevrilmiş olan büyük hareketin asıl kanunlarından birisini teşkil etmekte olduğunu söyleyen Hatipoğlu;

“Arkadaşlar bu kanun ihtiva ettiği dava topraksız köylünün topraklandırılması bakımından, ziraat ve sanayi aletleri ile toprağı yetmeyenlere yeter derece toprak sahibi olacak bir hale gelmesi bakımından onları mülk sahibi etmek şeklinde ifade edebiliriz⁶³”

Şeklindeki ifadesiyle tasarının önemini ve özünü kısaca özetleyen Bakan konunun ayrıntılarını aşağıdaki şekilde anlatmaktadır;

⁶¹ **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1945.

⁶² **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 59-63.

⁶³ **Cumhuriyet**, 14 Mayıs 1945

“Muhterem Arkadaşlar; yüksek tetkikinize arz edilmiş bulunan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu uzun zamanlardan beri Büyük Meclisimizin ve Milletimizin beklediği kanun tasarılarından birini teşkil ediyor. Bendeniz bu kanunun ihtiva ettiği davanın mahiyetini ve bu kanunun memleketin hangi gerçeklerine dayandığını ve bu gerçeklerin bugün için, arın için yarattığı zaruretleri kanun tasarısı yüksek himmetlerinizde kanuniyet kesp ettikten sonra memleket hayatında yapacağı tesir ve faydaları, mümkün olduğu kadar sabrımızı tüketmemeye çalışarak kısaca ana hatlarıyla izaha ve arza çalışacağım⁶⁴.

Daha görüşmeler başlamadan tasarının tümüne ve bazı maddelerine olan muhalefetliklerini ilan eden milletvekillerince bakanın tasarı metninin başında yaptığı yukarıdaki açıklayıcı sözler ‘işitmiyoruz’ seslenmeleriyle yarıda kalıyordu. Daha sonra sesini yükselterek konuşan Hatipoğlu, anlattıklarını kısaca özetleyerek kaldığı yerden devam etmiştir;

Ulusal ülkü durumundaki topraksız köylüyü topraklandırma konusu her zaman her hükümetin gündemi olmasına rağmen bir türlü uygulamaya geçirilememiş bir davadır. Tarım Bakanı bu tasarımı Cumhuriyet rejimi ile köylüye çevrilmiş olan büyük hareketin asıl davalarından biri olarak görmektedir. Cumhuriyet rejimi ile milletin geçmişteki devlet düzeninde görülmemiş derecede köye ve köylüye yönelmesi ülke kalkınmasında büyük bir yer tutmaktadır. Bakan, asıl ülke kalkınmasının köylünün kalkınması ile olabileceğini düşünüyor, köylünün kalkınmasının ise ancak ve ancak köylünün yeter toprağa sahip olmasına bağlıyordu. Topraksız köylü meselesi Cumhuriyet ile ortaya çıkmış bir sorun olmadığını dile getiren Bakan bu durumu şöyle anlatmıştır⁶⁵;

“Bu durum Osmanlı İmparatorluğu zamanında da mevcut bulunuyordu. Ancak bunun imparatorluk devrinden sonra hayatımızda bir vaka olarak belirmesi, o devrin zihniyetini köylü hayatıyla yakından yakına imparatorluğun alakadar olabilmesi imkanını vermemesinde aramak lazımdır. Yoksa bizim rejimimiz yanında ve yeni hayatımızın seyri içinde Türkiye’de topraksız çiftçi ve toprağı yetmeyen çiftçiler hasıl olmuş değildir”

⁶⁴ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 64.

⁶⁵ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 65.

Tarım Bakanı Raşit Hatipoğlu Cumhuriyet rejiminden önce de var olan toprak dağıtım dengesizliğinin ve topraksız köylünün sıkıntılarını anlatarak bir nevi geçmiş ile hesaplaşıyordu. Şu anda var olan toprak adaletsizliğinin kaynağını Osmanlı Devleti'ndeki toprak sisteminin ve yapılan uygulamaların hiç birisinin köye ve köylü kalkınmasına yönelik olmadığını dile getiriyordu.

Almanya'da eğitimini tamamlayıp 1932 yılında Türkiye'ye dönen Tarım Bakanı Raşit Hatipoğlu ülkeye döndüğünde, Toprak Reformu konusunda ülkede büyük toprak sahiplerinin çıkarları gözetildiği için gerçek bir reform yapılmadığını görmüştür. Büyük toprak sahipleri bu reform gerçekleşmemesi için her türlü yolu denemişlerdir. Toprak Reformu konusunda 1924 - 1936 yılları arasında baskın olan düşünce; CHP içerisinde, topraksız çiftçiye sadece kamu arazilerinin dağıtılması doğrultusunda olmuştur⁶⁶.

Her fırsatta var olan sistemden olan üzüntüsünü dile getiren Tarım Bakanı 1945 yılında tasarı halinde mecliste görüşülmeye başlanan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Cumhuriyet rejimi ile köye yönelen hareketin aşaması olarak görüyordu. ÇTK'nın dayandığı en temel gerçekleri ise şöyle dile getiriyordu⁶⁷;

“Bizim Çiftçiyi Topraklandırma Kanunumuzun dayandığı ilk gerçek yurt içinde topraksız olan çiftçilerin varlığını, kezalık gene bu yurt içerisinde toprağı yetmeyen çiftçilerin varlığıdır. Buna sadece bir muntıkada değil memleketin her yerinde bazen kesif bazen de seyrek olarak rastlayabiliriz, müşahede edebiliriz.”

Sözlerine devam eden Bakan ÇTK'nın gerekçelerini bir bir sayıyordu. Memleketin topraklarının işlenmiyor olmasını içine sindiremediğini dile getiren Hatipoğlu en büyük sorunun memleket topraklarının boş durması olduğunu da belirtmiştir⁶⁸. Bu durum ülke kalkınmasında geniş bir yet tutmaktadır. Gerek toprak dağıtımındaki adaletsizlik sonucu topraksız köylünün kötü durumu gerekse ülke arazilerinin işletilmemesi ülke ekonomisini, tarımsal kalkınmayı ve toprakların verimini olumsuz yönde etkilemektedir⁶⁹.

⁶⁶ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s. 356.

⁶⁷ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 65.

⁶⁸ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 63.

⁶⁹ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s. 356-357.

Bakan;

“Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, artık gerçek bir cemiyet olmanın ve müstakil köylü ailelerinin çoğalma ve kökleşmesini sağlamanın yollarından biridir” diyerek ülke kalkınmasındaki nüfusun artması gerekliliğini köyde yaşayan insanların refah oranıyla orantılı olduğunu düşünüyordu⁷⁰.

Bazı milletvekillerinin karşı çıkmasına rağmen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu 14 Mayıs 1945 tarihli meclis toplantısında görüşülmeye başlanmıştır. Tarım Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu'nun kanunun önemi ve topraksız köylünün durumu hakkındaki konuşması milletvekillerinin alkışları ile sona ermiştir⁷¹. Tarım Bakanının konuşmasından sonra müstakil grup adına Ali Rana Tarhan bu tasarının mecliste görüşülüyor olmasından dolayı grup arkadaşları adına sevincini dile getirmiştir⁷².

“Her Türk çiftçisinin yeter toprak sahibi yapmak gayemize bizi ulaştıracak olan bu kanunun görüşmelerine katılabilmekten grup arkadaşlarını duymakta oldukları sevinci belirtmek için huzurunuzda çıktım.”

Tarhan konuşmasında, bu kanunun amacını Tarım Bakanının çok iyi anlattığını ve tasarıyı incelemek için kurulan komisyonun çalışmalarını uzun uzadıya anlatmıştır⁷³;

“...bu kanun tasarısı gelir gelmez Büyük Meclis, konunun önemine uygun olağanüstü harekete geçti. Tasarıyı incelemek için hemen bir komisyon kurdu. Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına ara verme zamanına rastlamış bulunmasına bakmayarak komisyonun çalışmaya devam etmesine karar verdi. Değerli milletvekillerimizden seçtiğimiz komisyon aralıksız çalıştı. Bu çalışmalara Komisyon üyeleri kadar başka milletvekilleri de katıldılar. Çiftçilerimiz, hukukçularımız, ticaretçilerimiz, idarecilerimiz arasında ateşli tartışmalar oldu. Aylarca süren incelemeler sonucunda bugün tasan yüksek huzurunuzda gelmiş bulunmaktadır. İlk günden beri yermekte olduğumuz önemden hiç eksilmeksizin görüşmelerimizi yapacağız.”

⁷⁰ Devrim Hakkı, a.g.e., s.15.

⁷¹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 65.

⁷² Cumhuriyet, 15 Mayıs 1945.

⁷³ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s.65.

Tarhan Tarım Bakanı gibi bu tasarıyı kurucu inkılap çalışmalarından birisi olarak görüyor ve bunu kürsüden dile getiriyordu.

“Kamutay bugün günlük olayların üstünde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu bir inkılap savaşı içindedir⁷⁴.”

Konunun önemi herkes tarafından biliniyordu. 14 Mayıs 1945 yılında ilk celsesi görüşülmeye başlanan tasarı oldukça heyecanlı bir hava içerisinde açılmıştır. İlk söz alan Tarım bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu kürsüden kanunun önemini anlatırken, onun arkasından da CHP içerisindeki müstakil grup başkanı olarak söz alan Ali Rana Tarhan, bakanı destekler nitelikte konuşmuştur. Tarım Bakanı ve Müstakil Grup adına konuşmalarını yapan milletvekillerinden sonra kürsüye Seyhan Milletvekili Cavit Oral gelmiştir⁷⁵.

Seyhan Milletvekili Cavit Oral kanunun önemini ve gerekliliğini kısaca dile getirdikten sonra Hükümet teklifi olan ÇTK'nın komisyon üyelerince hangi titizlikle hazırlanıp meclise sunulduğunu anlatmaktadır. Hükümet teklifinde yer alan 'Çiftçi Ocakları' maddesinin komisyon üyelerince hangi amaçlar için çıkarıldığına da değinen Oral, yaptığı uzun konuşmasında oldukça önemli konulardan bahsetmiştir⁷⁶;

“...Geçici Komisyon üç ay süren çalışmasında 45 toplantı yapmıştır ve bu sayede Hükümetin, getirmiş olduğu, bağı ve bahçeyi parçalayan, kültür ziraatını 30 dönümlük hadde kadar indiren toptancı bir zihniyetle ziraatımızı şekillendirmek ve memleket realitesine uymayan bir ocak sistemi ihya etmek isteyen ve ziraatta hiç doğru olmayan mutaassıp bir müdahalecilik sistemine giden, haddizatında çok nazari olan bir kanun tasarısını, oldukça zararsız ve faydalı bir şekle koymaya muvaffak olmuştur.”

Kanun tasarısının en hararetli tartışmaları 17. madde görüşmelerinde yaşanacaktır. Tasarının tümü üzerinde görüşmeler tüm hızıyla sürerken zaman zaman milletvekilleri 17. madde üzerine ciddi manada eleştirilerde bulunmuşlardır. Cavit Oral 17. maddeyi ilk tartışmaya açan milletvekili olmuştur.

⁷⁴ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1945.

⁷⁵ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s.65.

⁷⁶ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 65-68.

“...Ne yazık ki bütün bu kıymetli emeklerden sonra, komisyonun, Hükümet tarafından 17 nci maddenin tadili hakkındaki teklifi esaslı bir tartışmaya tabi tutmadan alelacele kabul edivermiş olması komisyonun üç aylık emeğini kökünden baltalamış, tasarımı tezatlarla düşürmüş ve maddeleri birbirini nakseder bir hale sokmuştur. Onun için bu kanun tasarısını Meclise getirilmesinden sevinç duyan bir arkadaşımız olduğum halde bu tasarının en sonunda bu şekil almasından da acı duymakta olduğumu itiraf etmeliyim⁷⁷.

1945 yılı itibariyle tamamen köylü ziraatına dayanan Türkiye’de ziraat sistemini hareketlendirip daha ahenkli bir şekilde düzenlemek ve bu sistemi kalıcı hale getirmek için ‘Mülkiyet Rejimi’ değişikliği yapılmasının gereğine inanan Seyhan Milletvekili Cavit Oral, bu düzenin devamı içinde Türk milletinin süratle çoğalmasını ve göçebe halinde yaşayan insanların yerleşik hayata bir an evvel geçmesi gerektiğini düşünüyordu⁷⁸.

Cavit Oral, hazırlanan bu tasarının, ülke gerçeklerine, ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmadığını, maddeleri arasında muğlak ifadeler olduğunu şöyle dile getirmiştir;

“...Evet arkadaşlarım, bendeniz bu tasarımı mühim bazı çok muğlak maddeleriyle ve bir tasarıya, yer almayan mühim bazı işletme şekilleriyle bu memleket realitesini karşılayamayacak ve memleketin, iktisadiyatını sarsıntılara uğratacak, sosyal nizamın da hiç yoktan çatlaklıklar doğuracak bir mahiyette görmekteyim.”

Tasarımı rekabet ortamının olmadığı eski sistemlere benzeten Oral, çok üretmenin, ucuza mal etmenin nasıl olabileceğini de anlatmıştır.

“...bu kanun bizi geniş topraklar üzerinde daralarak eski zamanın ve iktisadiyatına götürmektedir. halbuki bugünkü Türkiye mümkün olan kuvvetiyle çok ekmek, çok yetiştirmek, çok ucuza mal etmek ve bol bir istihisalle dünya pazarlarına çıkmak, çok mal satmak ve memlekete çok döviz getirmek iktisadi zaruretleriyle karşı karşıyadır.”

Tasarının gündeme gelmesiyle, üretim yapmaya çalışan arazi sahiplerinin tedirgin olduğunu dile getiren Oral, hazırlanan tasarının memleketin zirai ve sosyal hayatında ciddi

⁷⁷ a.g.y.

⁷⁸ a.g.y.

manada güçlükler ortaya çıkardığını belirtiyordu. Kürsüden açıklamalarına devam eden Seyhan Milletvekili Cavit Oral, 17. madde ile büyük işletmelerin tamamen ortadan kalktığını, tasarının sadece büyük işletmeleri devlete ve iktisadi teşekküllere imkan tanıdığını ayrıca orta işletmeleri tamamen ortadan kaldırıldığını söylüyor, bu durumun ülke ekonomisindeki tahribatına da değinen milletvekili, bu yapılanların hepsinin devletçilik sistemi ile imkan bulduğunu şöyle dile getiriyordu⁷⁹;

“Arkadaşlarım bu asrın en bariz vasıflarından birisi de Devletçiliktir. Devletin el koymadığı, müdahale etmediği bir şey yoktur. Fakat Devletin el koyduğu, müdahale ettiği hiç iyi olmayan bir şey de ziraattır, Devlet bir memleket ziraatını düzenleyebilir, Devlet numune çiftliği yapar, Üretme çiftliği yapar, fakat Devlet bizzat çiftçilik yapamaz ve Devlet çiftçilik yaptığı zaman zarardan kurtulamaz.”

Büyük işletmeleri tamamen ortadan kaldıran 17. maddede vatandaşa büyük ziraat yapmayı men ederken devletin yapmasına imkan tanıyordu. Özellikle köylülerin bizzat kalkınmasında ve hayatlarını devam ettirmesinde çok önemli olan orta işletmeciliği ortadan kaldırıyordu⁸⁰.

Seyhan Milletvekili Cavit Oral sözlerine son verirken tasarı hakkındaki düşüncelerini ve tasarının düzeltilmesi ile ilgili görüşlerini maddeler halinde kürsüden saymıştır. Arkasından da bu maddelerin düzeltildiği takdirde memleket yararına olacağını belirtmiştir.

“...Şimdi değerli arkadaşlarım Yüksek heyetinize istirham ettiğim noktaları şu şekilde hülasa etmek mümkündür.

1-Bu kanun tasarısı 6. maddesiyle 100 ile 2000 dönüm arasındaki araziyi orta işletme kabul ettiği ve 16. maddesiyle bu orta işletmeyi tarif ve izah eylediği halde 17.maddesiyle bu hükümleri sıfıra indirmiş ve memleket ziraatı ve ekonomisi için hayati bir ehemmiyeti olan orta işletmeyi değersiz bir hale düşürmüştür.

2-Aile düzeni, çocuklarının geçimi ve tahsili mülkiyet ve tasarrufundaki toprağa bağlı olan bir adamın arazisi elinden alınırken o kimseye yeni bir geçim tarzı içine yeni bir sermaye verilmekte ne de araziye değer bir kıymet verilmektedir.

⁷⁹ a.g.y.

⁸⁰ a.g.y.

3- Bu memleket ziraatında gerek ferdi gerekse istihsal bakımından çok önemli ortaklık ve icarcılık bahisleri bu kanunda yer almamış ve bunlar doğrudan doğruya fesh edilmemişse de dolayısıyla her arazi sahibi için korkulu bir şekle konuşmuştur.

4-Verilecek arazinin 25 sene satılmaması hususunda 54. maddenin hükümleri çok uzun müddetlidir.Bu müddeti de makul bir hadde indirmek lazımdır.

5-Büyük işletmeye de şekil vermek ve bu işletmeleri bir istihsal kooperatifi şekline koymak lazımdır.”

Kürsüden uzun uzun tasarının eksiklerini ve memlekete getirilerini anlatan Seyhan Milletvekili Cavit Oral, yaptığı tespitlerle ve açıklamalarla tüm milletvekillerinin alkışlarını alarak,⁸¹ genel manada memleketin çıkarlarını gözeten tüm uygulamaların insanların sosyal refahını arttıracığını ancak tek taraflı düşünce ve duygularla yapılan toprak dağıtım sisteminin, insanlar arasındaki kargaşayı arttıracığını düşünüyor, tasarıya olan muhalefetini ve tasarının hazırlanış şeklini eleştiriyordu⁸².

Şimdiye kadar yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere; milletvekilleri tasarının özüne karşı olmadıkları ancak bazı maddelerinde eksiklikler bulunduğu ve bu maddelerin değiştirilmesini istedikleri görülmüştür⁸³.

Seyhan Milletvekili Cavit Oral’dan sonra kürsüye Eskişehir Milletvekili Yavuz Abadan gelmiştir. Abadan, kanunun hiçbir ideolojik temayüle bağlı kalmadan hazırlandığını ve komisyonun raporu incelemesindeki hassasiyeti anlatırken sık sık milletvekillerince sözü ‘bravo’ sesleriyle kesiliyordu⁸⁴.

Kendisinden önce konuşan Seyhan Milletvekili Cavit Oral’ın konuşmasının başında belirttiği, mülkiyet rejimindeki yapılması gereken değişiklik isteğine karşılık olarak,

“Kanunda, bilhassa gerekçesinde sık sık yeni bir mülkiyet rejiminden ve yahut yeni bir mülkiyet rejim yapılandırılmasından bahsedilmiyor. Bu tabirlerin kullanılması

⁸¹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 68.

⁸² Devrim Hakkı, a.g.e., s.15.

⁸³ Metin Toker, a.g.e., s. 59.

⁸⁴ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 69.

yanlış anlamaya yol açabilir. Hakikatte arkadaşlar biz yeni bir mülkiyet stürüktürü, yahut mülkiyet rejim değişikliği yapmıyoruz...⁸⁵”

Yavuz Abadan kanun hazırlanırken hiçbir ideolojiye bağlı kalmadan ve her türlü temayülden uzak olarak memleketin refahı için hazırlandığını, tamamen Türk halkçılık şuurunu etrafında oluşturulduğunu söylüyordu.

“Kanun Türk halkçı şuurunun milli meselelerimiz üzerinde çevrilmiş gerçekçi görüşünü neticesidir. Fakat sosyal adaleti perçinleştirmek prensibi bu kanunla sadece çiftçiye münhasır olmak üzere bir tatbik sahasına kavuşacaktır. Şu halde buna ek kanunlara ihtiyaç vardır ve sosyal adaletin emniyet faktörüne istinad ettiği de hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır⁸⁶.”

Tasarının tümü hakkındaki görüşmeler tüm hızıyla sürerken sırasını bekleyen milletvekilleri de sabırsızlanıyorlardı. Zaman zaman kendilerini tutamayan milletvekilleri oturdukları yerden konuşmalara müdahale ediyorlar ve çok uzun konuşan milletvekillerine karşı tepki gösteriyorlardı. Konuşmasını uzatmayan Eskişehir Milletvekili Yavuz Abadan tasarının özünü ilgili yaptığı konuşmasının ardından kürsüden inmiş ve yerine İçel Milletvekili Refik Koraltan kürsüye gelmiştir.

ÇTK’ya olan muhalefet genelde tasarının tümüne değil sadece bazı maddelerine özellikle de büyük işletmeyi ortadan kaldırarak güçlü üreticiyi zayıflatan, ayrıca köylünün geçim kaynağı olan orta işletmeyi de tamamen yok sayan 17. madde üzerinde olmuştur. Kanunun hukuksal manada açılımı ise bir başka tartışma konusudur. Konuyu hukuksal manada incelediğini ve konuşmasını bu inceleme doğrultusunda şekillendireceğini belirten Koraltan, kanunun özüne karşı değildir. Koraltan tasarının hukuki boyutunun anayasaya uygun olmadığını düşünmektedir.

Kimlere ve nerelerde, ne kadar toprak verileceği açık ve net belirtilmediğini düşünen Koraltan konuyla ilgili olarak;

⁸⁵ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s.70.

⁸⁶ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1945.

“...Arkadaşlar her şeyden evvel kimlere ve nerelerde toprak verileceğini kesin olarak bildirmek lâzımdır. Eğer ihtiyacın hakiki miktarını bilemezsek ve hangi bölgelerden toprak dağıtılacağını söylemezsek toprağı alacaklar ve diğer taraftan da toprak verecekler bu mühim durumdan müteessir olurlar ve giderek endişe şeklini alacak bu halde zirai istihsal de müteessir olur.”

Babasından kalan malı çalışarak arttırıp çoğaltan, bire bir üretim yapan vatandaşların malını alıp bir başka vatandaşa vermek doğru bir uygulama olmayacaktır. Tasarının bu duruma imkan tanıdığını düşünen Koraltan, topraksız köylüyü toprak sahibi yapayım derken bazı kesimlerin ise alın terlerinin yok edildiğini, hiçe sayıldığını dile getirmiştir⁸⁷.

Anayasada açık bir şekilde belirtildiği gibi vatandaş mülkünün hiçbir surette elinden alınamayacağına da değinen Koraltan bizzat maddeyi okumuştur.

“Anayasanın 74 ncü maddesi: Kamu faydasına gerekli olduğu usulüne göre anlaşılmadıkça ve özel kanunları gereğince değer pahası peşin verilmedikçe hiçbir kimsenin malı ve mülkü kamulaştırılmaz⁸⁸.”

Anayasada da ifadesini bulduğu üzere vatandaşın mülkü elinden alınabilmesi için;

- 1- Bir zaruret ve ihtiyaç olacak,
- 2- Bu zaruret ve ihtiyaç toplum menfaatinden doğacak,
- 3- Özel kanunlarına göre değer pahası peşin verilecek,

Koraltan'ın özellikle üzerinde durduğu anayasanın 74. maddesi açık bir şekilde olmasına rağmen tasarı metninde hiçbir şekilde bu zaruretlere belirtilmemiş ayrıca kamulaştırma sonucunda paranın nasıl ödeneceği konusu bilinmeyen olarak kalmıştır.

Kamulaştırılacak arazilerin değer pahasının verilmesi üzerinde ve anayasanın 74. maddesine 1937 yılında çiftçiye toprak için yeni bir hüküm eklendiği sıradaki durumunu

⁸⁷ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 70.

⁸⁸ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 70-74.

hatırlatan Koraltan,⁸⁹ kamulaştırılacak arazilerin gerçek değer bedellerinin de ödenmesini istiyordu⁹⁰.

Hükümet adına tasarımı müdafaa eden Dahiliye Vekili ve Genel Sekreter Şükrü Kaya, şu ana kadar yapılan konuşmalara tek tek cevap veriyor, verdiği her cevabın arkasında da milletvekilleri Kaya'nın konuşmasını 'bravo' sesleri ile kesiyorlardı⁹¹.

Şükrü Kaya kürsüden indikten sonra Sinop Milletvekili H. Oruçoğlu'da tasarının ülkeye sağlayacağı faydaları anlatırken konuşması sık sık alkışlarla kesilmiştir. Milletvekilleri tasarının ulusal ülkü adına yapıldığına ve ülkeye getireceği faydaların çok olduğuna inanıyor ve tasarımı öven konuşmalar yapan herkesi alkışlıyorlardı. Kanunun bütünü üzerinde yapılan görüşmeler esnasında, tasarı metninin milletvekilleriince tam incelenmediği ve maddelerin tek tek ülkenin sosyal ve zirai durumuna getirisinin ne olduğu konusunda tetkikler yapmadıkları anlaşılmaktadır.

Sinop Milletvekili H. Oruçoğlu arkadaşlarının alkışları eşliğinde konuşmasını bitirmiştir. Konuşma sırası tasarı metnine ciddi eleştiriler getirecek olan İzmir Milletvekili H. Menteşe'ye gelmiştir.

Hükümet 37 vilayette Ziraat Enstitüsü öğretmenleri ve talebelerine inceleme yaptırmıştır. Yapılan inceleme neticesinde 1.073.000 çiftçi durumu incelenmiştir, İncelenen çiftçi aileleri içinde topraksız çiftçi sayısı 61.008 kişi olarak belirlenmiştir. Toplam çiftçi sayısının 40 dönüme kadar toprağa sahip olan çiftçi sayısı 663.000, 1000 dönümden fazla toprağa sahip olan çiftçi sayısı 1876 kişidir. Bu rakamlar hükümet tasarısında da yer almıştır. Bu rakamları inceleyip kürsüden de dile getiren Menteşe, %87'sinin yeter toprağa sahip olduğu, % 8'inin yarı toprak sahibi, % 5'inin ise hiç toprak sahibi olmadığını dile getirmiştir. Bu rakamlar göz önünde bulundurulduğunda tasarının gerçek manada incelenerek ve Türk çiftçisinin durumunun ne olduğu bilinmeden hazırlandığı görüşünü savunan Menteşe, bu rakamları gerektiği şekilde incelenmediğini belirtmiştir⁹².

⁸⁹ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1945.

⁹⁰ Metin Toker, a.g.e., s.59.

⁹¹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 69.

⁹² TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 74.

Menteşe kendisinin de köyde büyüdüğünü, çiftçilik yaptığını köy koşullarını çok iyi bildiğini çiftçiliğin ne kadar zor bir iş olduğunu anlatarak, 17. maddedeki adaletsizliği ve maddenin zararlarını anlatmaktadır. Bütün topraklar kamulaştırma tehdidi altındadır. Yıllardır kadastro işlemleri için para ödenen araziler, Ziraat Bakanlığınca ölçülecek genişliğini belirtip, arazinin krokilerini çizip valiye bildirecek vali de araziye ilan edecek. İlan etmesinden sonra kamulaştırma işlemi beş sene içerisinde bitirilecek. Bu yolla arazileri tehdit altında olan tüm çiftçiler tedirgin olduğunu da dile getiren Mentеше çalışarak yüz dönümü iki yüz dönüme çıkarmış Türk çiftçisinin büyük bir haksızlıkla karşı karşıya olduğunu belirtmiştir.

İzmir Milletvekili H. Mentеше tasarının eksik yönlerini anlattıktan sonra sözü Gümüşhane Milletvekili R. Güreli'ye bırakmıştır. Güreli, büyük bir heyecanla görüşülmeye devam eden tasarıyı hazırlayan geçici komisyonda görev yapmıştır⁹³.

Recai Gürel, kanunun eleştirilecek çok yönünün olduğunu söylese de kanunun mutlaka çıkması gerektiğini düşünüyordu. Bununla ilgili Muğla Köyceğiz kazasının topraklarını ele alarak 43 köy halkının 18 çiftliğin içerisinde oturmakta olduğunu ve bu köylülerin 1 cm bile topraklarının olmadığını dile getirmiştir⁹⁴

Kanunun gerekliliğini anlatmak için Osmanlı Devleti zamanından kalma toprak sisteminden gelen düzenin kötü yanlarını anlatmak için Muğla ilinden verdiği örnekle konuşmasına başlayan Gümüşhane Milletvekili R. Güreli kürsüden inmesiyle Eskişehir Bağımsız Milletvekili Emin Sazak söz almıştır⁹⁵.

İlk bağımsız Milletvekili Emin Sazak hükümet politikalarına ve hükümet tasarısına olan güvensizliğini görüşmeler boyunca açıkça dile getirmiştir⁹⁶.

Emin Sazak Hükümet tasarısının inceleyen geçici komisyonda aza olarak görev yapmıştır. Sazak Hükümet tasarısını ülke için çok tehlikeli bulmaktadır⁹⁷.

⁹³ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 79.

⁹⁴ Cumhuriyet 15 Mayıs 1945.

⁹⁵ Himmet Kayhan, **Emin Sazak'ın Meclis Konuşmaları**, Tolkun yay., Ankara, 2007, s.24.

⁹⁶ Osman Akandere, **Milli Şef Dönemi**, İz yay., İstanbul, 1998, s.360.

⁹⁷ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s.79.

“Çok zararlı gelen Hükümet teklifinin zararını azaltmak için uğraştık, Encümen azalarının üzerine hakim olan zihniyet de bu idi. Zararı azaltarak hakkı tasarrufa hiç olmazsa kısmen riayetkar zannını dahi hazmedecek bir kabiliyette olabilmesi ve bunda Hükümet ile mutabık olarak huzuru alinize gelmesi için çok çalışan arkadaşlarınızdan birisi de benim.”

Emin Sazak'ın muhalif olduğu bir başka konu ise ocakların kuruluyor olmasıydı. Sazak bu ocak sisteminin Türk ruhuna uymadığını ve ülke yararına olmadığını düşünüyordu. Kendisinin de geniş toprakları bulunan Sazak, ÇTK'ya olan muhalefetinin bu sebepten olmadığını gerekirse bu topraklar için canını verenler gibi bütün malını verebileceğini dile getirmiştir.

Varlık Vergisine hiç karşı çıkmadan ödeyen toprak sahipleri tarımın kötü gitmesiyle her gün zarara uğrar durumdayken bu tasarı ile iyice yok olmayla karşı karşıya olduğunu söyleyen milletvekili tasarının zararlı gördüğü noktalarını tek tek belirtmiştir. Komisyonun çalışmalarında Hükümetin müdahalesi olduğunu ve tüm itirazlarına rağmen buna engel olamadığını dile getirmiştir. Son anda hükümet müdahalesi sonucu eklenen dağıtım ameleye çalıştığı toprağı edinme hakkını sağlıyor olması köylerde çiftçi, amele anlaşmazlıklarına sebep olacağını ifade etmiştir.

Emin Sazak'ın konuşması sık sık Refik Koraltan tarafından kesilmesine rağmen Sazak kaldığı yerden her defasında devam etmiştir. Dağıtılacak arazi 5000 dönümden 50 dönüme kadar inmesi ise bir başka tartışma konusuydu. Bu konuya da değinen Sazak kendilerini hazırladığı taslakta ve 5.000 dönüme kadar bir misli, 2.000 dönüme kadar iki misli, 2.000 den 500 e kadar peşin para veriliyordu. Ancak yine son anda hükümetin müdahalesi sonucu bu rakam 50 dönüme kadar iniyordu.

Bu tasarının ve hükümet politikalarının varlık düşmanlığı olduğunu bu uygulamanın memleket için kötü sonuçlar çıkaracağını düşünen Sazak, sanayi ve ticari hayattaki devletin gösterdiği kontrolü tarım alanında göstermediğini söylüyordu. Hükümeti ÇTK ile toprağı şahıslara yayarak üretimde azalmaya ve verimsizliğe seyirci kalmasını eleştiriyordu. Bunun tek sorumlusunu da Hükümet programları olduğunu düşünüyordu. Emin Sazak Hükümetin siyasi sahada yaptığı uygulamalardan memnunken iktisadi manada yaptığı uygulamalardan rahatsızlığını her fırsatta dile getirmiştir. Bu rahatsızlığı ister istemez milletvekillerine,

kendisinin geniş topraklara sahip olmasından dolayı muhalefet yaptığı düşüncesini veriyordu⁹⁸.

Emin Sazak'ın konuşmasının arkasından kürsüye tasarı aleyhinde konuşacak olan Seyhan Milletvekili Damar Arıkoğlu gelmiştir.

Arıkoğlu geçici komisyon üyesi olmamasına rağmen komisyonun bütün toplantılarına gönüllü aza olarak katılmıştır. Kendisi de Emin Sazak gibi geniş topraklara sahip ve bu topraklarda makineli teknik ziraat yapmaktadır.

Ülkenin ciddi manada toprak reformuna ihtiyacı olduğuna inanan Arıkoğlu, ÇTK'nın bazı maddeleri değiştirildiğinde ancak bir reform çalışması olabileceğini düşünmektedir. Özellikle birbiriyle çelişen maddelerin bulunduğu ve bu çelişkiler yüzünden kanunun önemini kaybettiğini söylemiştir.

Tasarının tamamı incelendiğinde bu çelişkiler hemen göze çarpmaktadır. Özellikle 16. ve 17. madde arasındaki tezat önem arz etmektedir. 16. madde de orta çalışan bir araziye müsaade edildiği halde 17. madde bunu kökünden kaldırmaktadır. Buradaki orta çalışma dediğimiz arazi; verimi fazla, teknik, makineli, traktörlü ziraat demektir. Bu çalışma sabanla, pullukla çalışan kollardan çok fazla mahsul kaldırmakta ve dönüm başına verimi arttırmaktadır⁹⁹.

Tasarıdaki çelişen konulara değinen Arıkoğlu devletin elinde bulunan toprakların topraksız köylüye yetecek oranda olduğunu, önce devletin elindeki toprakların dağıtılması gerektiğini dile getirmiştir.

“...Benden önce konuşan arkadaşlar, Devletin elinde milyonlarca dönüm toprak bulunduğunu, evkafın elinde toprak bulunduğunu dile getirdiler. Beş binden fazlasını kamulaştırmaya tabi tutulmasını encümen kabul etmiş, hepimiz de kabul ediyoruz. Buradan hasıl olacak topraklar, meralar, bataklıklar, ve saire saire milyonlarca dönüm toprak vardır. önce bu toprakları tevzi edelim bakalım ne olacak¹⁰⁰?”

⁹⁸ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 80-81.

⁹⁹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 82.

¹⁰⁰ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 83.

Arıkoğlu, sadece toprak vermekle bu işin çözülemeyeceğini tarımsal aletler ve kredilerle de uygulamanın desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir. Tasarının bütünü üzerindeki görüşmeler tüm hızıyla sürerken saatler 19:20'yi gösteriyordu. Vakit oldukça geçmesine rağmen sırada 14 Milletvekili daha kürsü sırasını beklemektedir.

Başkanın;

“Görüşmekte olduğumuz kanun hakkında daha 14 arkadaş söz almıştır. Görüşmeye devam edelim mi?” sorusuna karşılık milletvekillerinin olumsuz cevap vermesi üzerine, başkan birleşimi Çarşamba günü saat 15:00'da toplanmak üzere kapatmıştır¹⁰¹.

ÇTK'nın bütünü üzerindeki ilk görüşmelerde muhalefet kendini belli etmeye başlamıştır. Özellikle Refik Koraltan ile başlayan hükümete yönelik eleştiriler Emin Sazak, Damar Arıkoğlu devam etmiştir. İçel Milletvekili Refik Koraltan ÇTK'ya ilk muhalif olan milletvekilidir. Yapılan uygulamanın anayasanın 74. maddesine uygun olmadığını ve Ali'nin malını alıp Veli'ye veren bir toprak reformu gerçek amacına ulaşamayacağını düşünmektedir. Ulusal bütünlüğü ve düzeni kendisine amaç edinmiş Cumhuriyet rejiminde bu tür uygulamaların sistemi bozacağını ve geriye götüreceğini dile getirmiştir. Koraltan bu uygulamayı halkçılık ilkesine de aykırı görmektedir. Büyük toprak sahipleri Eskişehir Milletvekili Emin Sazak ve Seyhan Milletvekili Damar Arıkoğlu da ÇTK'ya olan muhalefetliklerini belirtmişlerdir. Bu milletvekilleri değindikleri konular genelde büyük toprakların parçalanması ve amelenin işlediği toprağa sahip olması gibi konular olduğu için bu milletvekillerinin muhaliflikleri, milletvekillerine kendi topraklarının elden gidecek olmasından dolayı muhalifler, zannını vermiştir.¹⁰²

b- 16 Mayıs 1945 Görüşmeleri

14 Mayıs Pazartesi günü ilk görüşmesi yapılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı zamanın geç olması ve milletvekillerinin yorulmuş olması sebebiyle 16 Mayıs 1945 Çarşamba günü kaldığı yerden devam etmiştir. Tasarı ile ilgili ilk sözü Manisa Milletvekili F.

¹⁰¹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (14.05.1945), s. 84.

¹⁰² Osman Akandere, a.g.e., s.360-361.

Uslu almıştır. Uslu konuşmasında, küçük işletmelerin faydalarından bahsetmiş, memleket yararına gördüğü bu tasarının bir an evvel kanunlaşmasını istemiştir.

Manisa milletvekilinden sonra kürsüye sırayla tasarının aleyhinde ve lehinde konuşan Ordu Milletvekili H. Şarlan, lehinde konuşan Denizli Milletvekili E. A. Tokad, lehinde konuşan Niğde Milletvekili H. Ulusoy, lehinde konuşan Mardin Milletvekili L. Ülkümen, aleyhinde konuşan Seyhan Milletvekili Ali Münif Yeğana konuşmalarını yapmışlardır¹⁰³.

Seyhan Milletvekili Ali Münif Yeğana, mesleği çiftçilik olmayanlara toprak verilmesi için istimlak yapılmasının anayasaya aykırı olduğunu, ayrıca tasarıda sınırlamalar ve yasaklar bulunduğunu anlatmış ve bu tür hükümlerin tasarıdan çıkarılması için tasarının komisyona iadesini isteyen bir önerge sunmuştur¹⁰⁴.

Müzakerelerin ikinci gününde Seyhan Milletvekili Ali Münif Yeğana'dan sonra kürsüye Aydın Milletvekili Adnan Menderes'e gelmiştir. Adnan Menderes Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerine konuşma ve eleştirileri ile kendisinin hatipliğini ve hükümet politikalarına karşı muhalifliğini belli etmiştir. Menderes bu tasarının tekrar Geçici Komisyona iadesini talep ettikten sonra geçici komisyondaki görevinden de istifa ettiğini dile getirmiştir. Komisyona Menderes'ten boşalan sözcülük görevini yerine getirmesi için Cafer Tüzel seçmiştir. Tasarının müzakereleri 1945 bütçe görüşmeleri ile aynı zamana denk geldiği için daha hararetle geçmiştir. Tüm bu hararetle tartışmalar yapılırken tasarıya muhalif gözükten vekiller yerlerini Adnan Menderes'e bırakmış, Menderes'te kıvrak zekası, üslubundaki nezaket ve ikna kabiliyeti sayesinde tasarının savunucularına karşı muhalefetini tek başına sürdürmüştür¹⁰⁵.

Menderes, eleştirilere başlamadan önce ÇTK'yı TBMM tarafından yapılan kanunların en önemlerinden birisi olduğunu söyleyerek konuşmasına başlamıştır. Menderes, kendisinden önce konuşan ÇTK'ya muhalif gözükten milletvekillerinin konuşmalarında, bu tasarının uygulanması durumunda, zaten güçsüz olan Türk ziraatının ve ziraatçısının hali daha da kötüye gitmesinden duydukları endişeleri dile getirdiklerini, kendisinin de aynen bu

¹⁰³ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (16.05.1945), s. 99.

¹⁰⁴ Osman Akandere, a.g.e., s.360-361.

¹⁰⁵ Metin Toker, a.g.e., s. 59.

kaygıları taşıdığını belirtmiştir. Menderes, geçici komisyonun çalışmalarına, bizzat Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından müdahalelerin olduğunu ve bu müdahale neticesinde de Başbakan'ın usule aykırı olarak 17. maddeyi tasarıya eklettirdiğini belirterek Şükrü Saraçoğlu'na eleştirilerde bulunmuştur¹⁰⁶.

Menderes, Şükrü Saraçoğlu'nun sürekli olarak geçici komisyona teklifler sunduğunu, bu tekliflerin komisyonun üç ay üzerinde çalıştığı raporu ve Hükümet tasarındaki bazı prensipleri de değiştirmeye yönelik olduğunu belirterek, komisyonda bu tekliflere en çok kendisinin karşı çıktığını ve alelacele kabul edilen bu teklifleri kendisinin onaylamadığını, komisyon raporuna muhalif kaldığını dile getirerek komisyon sözcülüğünden ayrıldığını belirtmiştir¹⁰⁷.

“Sayın Başbakan gelerek bazı tekliflerde bulunmuştur. Bu teklifler, komisyonun üç aydır üzerinde hassasiyetle durduğu ve hatta Hükümet tasarısında yer almış bulunan bazı prensiplerin bazı değiştirilmesini tazammum etmekte idi.”

“Geçici komisyonun beni sözcü seçmesini bir teveccüh eseri olduğunu kabul ediyor ve bu teveccühlerinin minnettarı bulunuyorum. Ancak şu sebeplerle içinde bulunduğum namüsaid durumun bu vazifeyi gereği yapmakta beni alıkoyacağını sanıyorum, bu itibarla bu vazifenin daha liyakatla yapacak bir arkadaş tarafından kabulünü icat etmiş bulunduğumu da huzurunuzda belirtmek istedim.”

Aydın Milletvekili Adnan Menderes akıcı ve zarif üslubuyla konuşmasına devam ederek, Türkiye'nin yüz ölçüsünün yetmiş milyon hektarı aşan bir genişliği bulunduğunu ancak ülke nüfusunun henüz yirmi milyona ulaşmadığını, bu yüz ölçümün 70 milyon nüfusa rahatlıkla yetebileceğini belirttikten sonra şu anda ülkede topraksızlık sorunu olduğunu kabul etmiştir. Bu sorunun en büyük sebebini ise ekilen toprakların, ziraata elverişli arazi yüz ölçüsüne nispetle çok az olmasına bağlamıştır. Ülkedeki ekilen topraklar genişletilerek topraksızlık sorununun tamamen çözüleceğine inanan Menderes, 1945 yılı itibarıyla ekilen toprakların yüz ölçümüne oranını % 15 olarak belirtmiştir. Ayrıca topraksızlık sorununu nüfuz dağılımına da bağlayan Menderes;

¹⁰⁶ Osman Akandere, **a.g.e.**, s. 361.

¹⁰⁷ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:17, (16.05.1945), s. 111-117; Osman Akandere, **a.g.e.**, s.361.

“Toprak sıkıntısının sebepleri arasında nüfus dağılımının topraklarımızın işlenmesi bakımından elverişsizlikler göstermesi de variddir. Bazı bölgelerimizde nüfus kesafeti toprağın barındırmak haddini aşacak hale gelmiş olmasına karşın bazı bölgelerimizde çok geniş ve münbit topraklar insansız ve çiftçisiz boş yatmaktadır.” Diyerek konuyu açıklamıştır¹⁰⁸.

ÇTK görüşmelerine kadarki, Hükümetlerin izlediği iktisat programlarını eleştiren Menderes, bazı milletvekillerinin özellikle üzerinde durdukları toprak mülkiyet ve işletme rejimlerinin değiştirilmesi yönündeki taleplerine katılmadığını belirterek, asıl sorunun köylünün üzerindeki ağır vergi yükünden kaynaklandığını dile getirmiştir. Menderes konuşmasının devamında ÇTK hakkında geniş bilgiler vermiş, kanuna ve Hükümete olan muhalefetini dile getirmiştir¹⁰⁹.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı üzerine görüşmeler tüm hızıyla devam ederken sıra Geçici Komisyon Üyesi Erzurum Milletvekili Sabit Sağıroğlu'na gelmiştir. Sabit Sağıroğlu tasarı hakkında muhalif düşüncelerde bulunacaktır. TBMM'de belirgin bir şekilde ilk muhalefet hareketinin başlangıcı olan ÇTK görüşmeleri, hükümete karşı muhalefet grubunu bir araya toplamıştır. Genelde tasarı üzerindeki görüşmeler, hükümetin izlediği politikaları benimseyenlerle karşı olanlar arasındaki tartışmalara dönüşmüş ve daha çok politik ve kişisel konuşmalarla geçmiştir¹¹⁰.

c- 17 Mayıs 1945 Görüşmeleri

ÇTK görüşmeleri 17 Mayıs 1945 tarihinde kaldığı yerden devam etmiştir. Bu görüşmelerde söz alan Giresun Milletvekili F. Yüzgatlı kanunun lehinde başlayan konuşmasına, 17. maddeye olan muhalefetini ekleyerek bitirmiştir.

“Muhterem arkadaşlar, bu elimizde incelemekte bulunduğumuz kanun, ne dünün tımar ve zeametinden haksız alınmış toprakların taksimi, ne de sağ, sol ideolojilerin bir özentisi değildir, Türk inkılabının hakiki manasında kendisidir arkadaşlar. (Bravo

¹⁰⁸ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (16.05.1945), s.114.

¹⁰⁹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (16.05.1945), s. 116.; Osman Akandere, **a.g.e.**, s.362.

¹¹⁰ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (16.05.1945), s. 111-121; Osman Akandere, **a.g.e.**, s.362-363.

sesleri) *Bu, bizim parti programımıza girmiş; topraksız çiftçiye toprak vermektir arkadaşlar¹¹¹.*”

Kanunu Türk inkılabı olarak gören Yüzgütlü 17. madde ile ilgili düşünlerini şöyle anlatmıştır;

Arkadaşlar; tekrar bu 17 nci maddeye avdet ediyorum. Eğer şuradaki toprağı alıp buradaki vatandaşa verilmeyecek ve bunlar böyle cüce bir ziraat içinde bırakılacaksa kanun ayağına köstek ve çalışanların eline de kelepçe vurmuş oluruz. Bu şekilde kanun yürümez arkadaşlar.”

Bağımsız Milletvekili Emin Sazak ilk görüşmelerde bahsettiği konulara ek olarak söylemek istediği konular olduğunu belirtmiştir. Sazak’ın genelde bahsettikleri ilk konularından farklı olmamış ve kendi bölgesi olan Eskişehir’den örnekler vermiştir¹¹².

Akıcı üslubu ve konuya olan hakimiyeti ile 16 Mayıs görüşmelerinde dikkat çeken Adnan Menderes tekrar söz almıştır. Menderes konuşmasında kendisini, mülkiyet rejimi ile mülkiyet bünyesi arasındaki farkı bilmemekle suçlayan Sedat Çumralı’ya cevap vermiştir.

“Mülkiyet rejiminde ve bünyesinde yapılan değişiklikler konuşulurken benim sözlerimden mülkiyet rejimi ile mülkiyet bünyesi arasındaki farkı tefrik edemediğimi söylediler. Olabilir. Bunu da takdirinize havale ediyorum. Ancak kısaca ifade edeyim ki, Türkiye’de toprak istenildiği gibi her istenildiği miktarda alınır satılır ve temellük edilirken bunun temellük ve tasarruf şekillerini nizamlayan yeni yeni hükümler koymak toprak mülkiyet rejiminde bir değişikliği ifade etmez mi?¹¹³”

Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı üzerindeki görüşmeler Kütahya Milletvekili Recep Peker’in yaptığı konuşmayla devam etmiştir. Peker yaptığı konuşmada ÇTK’nın özel bir öneminin olduğunun ve çiftçi ve toprak işinin düzenlenmesiyle ülkedeki büyük bir sorunun halledilmiş olacağını belirtmiştir¹¹⁴.

¹¹¹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (17.05.1945), s. 128.

¹¹² TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (17.05.1945), s. 136-137.

¹¹³ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (17.05.1945), s. 148.

¹¹⁴ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (17.05.1945), s. 149-153; Osman Akandere, **a.g.e.**, s. 362-363.

ÇTK üzerine yapılan görüşmelerde, bazı milletvekillerinin tasarının tekrar incelenmesi için Geçici Komisyona gönderilmelerini isteyen önergelerin oylanması ve bu önergelerin reddedilmesiyle tamamlanmış ve kanun tasarısının maddeleri üzerindeki görüşmelere geçilmiştir¹¹⁵.

Toprak Kanun Tasarısı'nın üzerinde 14 Mayıs Pazartesi günü açılan görüşmelere meclisin 17 Mayıs 1945 tarihindeki toplantısında devam edilmiştir. Meclis bu toplantısında söz alan milletvekillerinden bazıları kanunun lehin ve aleyhinde görüş bildirmişlerdir. Aleyhte konuşan vekiller tarım bakanına ve hükümete ciddi manada eleştiriler yapmışlardır. Türk hukuk sisteminin ihlal edilmemesi gerektiği, tasarının fazla yüklü olduğu, toprak adaletsizliği ile ilgili yapılacak düzenleme daha sade bir kanunla uygun olacağını dile getirmişlerdir¹¹⁶.

2- Tasarı Maddelerinin Müzakereleri ve Oylanması :

a- 18 Mayıs 1945 Müzakereleri ve Görüşülen Maddeler

17 Mayıs 1945 günü tasarının bütünü ile ilgili meclis müzakereleri bitmiş üyeler tarafından başkanın yapmış olduğu tasarı maddelerini görüşme oylamasında 'evet' oyu çıkmıştır. Tasarının maddelerinin görüşülmesi için 18 Mayıs 1945'te meclis üyeleri tekrar toplanmış ve ilk önce tasarının birinci bölümündeki Genel Esaslar başlığı altındaki maddeler görüşülmeye başlanmıştır.

MADDE 1- Bu kanunun güttüğü başlıca maksatlar şunlardır

- a) *Arazisi olmayan veya yetmeyen çiftçileri veya çiftçilik yapmak isteyenleri, aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayacak ve iş kuvvetlerini değerlendirecek araziye sahip kılmak;*
- b) *Kendilerine arazi verilenlerle yeter arazisi bulunup istihsal vasıtaları eksik olan çiftçilerden muhtaç bulunanlara kuruluş, onarma ve çevirme sermayesi, canlı ve cansız demirbaş vermek;*
- c) *Yurt topraklarının sürekli olarak işlenmesini sağlamak¹¹⁷.*

¹¹⁵ Osman Akandere, **a.g.e.**, s. 362-363.

¹¹⁶ **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1945.

¹¹⁷ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 162.

Madde 1 okunduktan sonra ilk sözü, İçel Milletvekili Ş. Tuğay almıştır. Tuğay sözlerine başlarken geçici komisyon üyesi olduğunu dile getirmiş arkasından da aslında 34. madde görüşülürken söz almak istediğini ancak konunun bütünlüğü açısından ve 34. maddenin 1. madde ile olan bağlantısından dolayı bu madde de söz almak istediğini belirtmiştir. Amacın yıllarca sıkıntı çekmiş olan Türk çiftçisinin sıkıntılarını azaltmak ve kendi toprağını işler duruma getirmek olduğunu belirten Ş. Tuğay, asıl münazarasının 34. maddenin (g) fıkrasında yer alan;

34.Madde-g- fıkrası: *“Evvelce çiftçi olmayıp ta arazi edindiği takdirde çiftçilik yapacaklarına Tarım Bakanlığınca kanaat getirilenler; müstakil bir iletme kuracak durumda bulunanlara, aile sahibi olmasalar dahi arazi verilir¹¹⁸.”*

Bu fikrayı tamamlayan

1. Madde –a- *“fıkrasındaki, “arazisi olmayanlara, yetmeyenlere ve çiftçilik yapmak isteyenlere geçimlerini sağlar derecede araziye sahip kılmak”*

Milletvekili Ş. Tuğraş yukarıda belirtilen fıkralarla ilgili yaptığı konuşmasında hükümete eleştirilerde ve önerilerde bulunmuştur.

“Bendenizin maruzatım münhasıran Anayasa'nın şekli bir mahiyette olsa bile, sarih hükümlerine aykırı gördüğümden dolayı yalnız kamulaştırma bahsinde çiftçiyi torak sahibi etmek için değil, fakat esasında çiftçi olmadığı muhakkak olan ve bunun için peşinen bir iddia dahi dermeyen etmeyen kimseleri toprak sahibi etmek için doğrudan doğruya bu kanuna göre kamulaştırılacak araziden bu kimselere verilir verilmeyeceği hususunun tespitidir.¹¹⁹”

Mesleği çiftçi olmayan kimselerin bu kanundan faydalanarak devletin şahıslardan kamulaştıracığı arazilerden hak almalarına karşı çıkan Tuğay, bu kimselerin işlenmeyen devlete ait arazilerin kamulaştırma yoluyla direkt olarak tarım bakanlığına geçecek olan arazilerden pay almalarının daha uygun olduğunu belirtmektedir. Tuğay, tasarının hazırlanmasındaki Geçici Komisyonunda bu konuya değindiğini ancak hükümet tasarısını destekleyenler tarafından kabul görmediğini anlatmak istemiştir. Son olarak Tuğay,

¹¹⁸ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 163 -171.

¹¹⁹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 165.

Hükümete mesleği çiftçi olmayan kişilere verilecek arazinin hangi arazi olduğunun kesin bir dille tespit edilmesini yoksa durumun kargaşaya sebep olacağı dile getirerek hükümete öneride bulunmuştur¹²⁰.

İçel millet vekili Ş. Tuğraş'tan sonra kürsüye gelen Seyhan Milletvekili A.M. Yegana'da aynı konulara değinmiş, amaç olarak topraksız çiftçiyi topraklandırmak olan kanunun amacından çıkıp çiftçiler dışında da topraklandırma yapmasının yanlışlığını dile getirmiştir. Ayrıca diğer maddelerde toprak verilecek başka kimseler gösterilmekte iken bu maddede çiftçilik yapmak isteyenler denmesini anlayamadığını ve bunun amacının açıklanması gerektiğini söylemiştir.

Söz alan milletvekillerinden Rize Milletvekili T. B. Balta; kanunun 1. maddesindeki köylüye verilecek olan arazinin yanında bakım, onarım ve canlı cansız demirbaş verilerek çiftçiyi kalkındırmak için düşünülen konuda herhangi tahakkuk düzenlemesiyle ilgili bir çalışmanın bulunmamasını anlatırken, Bingöl Milletvekili T. Banguoğlu tasarının kanunlaştıktan sonra uygulanması neticesinde memleket yararına getireceği faydaları anlatmıştır. Ancak daha sonra kürsüye gelen milletvekillerinden Bingöl Milletvekili F. F. Düşünel ve Eskişehir Milletvekili Y. Abadan Bangu oğlunun sözlerine katılmadıklarını dile getirmişler ve Anayasa 74. maddesinin birinci bendinde, birinci fıkrasında '*çiftçiyi toprak sahibi kılmak*' şeklindeki durumunun, tasarı metnindeki '*çiftçilik yapmak isteyenleri*' tabiri ile anayasanın ilgili maddesini genişletmek olacağını dile getirmişlerdir. Bu durumun anayasanın ruhuna aykırı olduğunu düşünen milletvekilleri bu tasarı maddesinin ancak anayasa değişikliği ile mümkün olabileceğini söylemişlerdir.

Kürsüye gelen İçel Milletvekili Refik Koraltan; kendisine kadar olan konuşmaları değerlendirmiş ve daha ilk maddesinde beliren görüş farklılıklarının tasarının özündeki anayasaya aykırılığından kaynaklandığını dile getirmiştir. 5000 dönümden fazla arazisi bulunan çiftçiden alınıp kamulaştırılacak toprak toprağı olmayan yada yetmeyen çiftçilere verilmesinde hiçbir sakınca görmeyen Koraltan; tasarı metnindeki çiftçilik yapmak isteyenler ibaresinin anayasanın 74. maddesine aykırı olduğunu ve bu uygulamanın anayasayı genişlettiğini dile getirmiştir. Bu tasarı maddesinin bir nevi anayasa değişikliği içerdiğini

¹²⁰ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 166.

düşünen Koraltan, böyle bir anayasa değişikliğinin ancak usulüne uygun olarak yapılmasını önermiştir. Madde görüşmeleri için birçok milletvekili de söz almıştır¹²¹.

Tasarının birinci maddesi görüşmeleri bütün hızıyla devam ederken, görülen durum söz alan milletvekillerinin genelde hepsinin topraksız çiftçinin ve yeter derecede toprağı olmayan çiftçilerin toprak sahibi olmasına karşı olmadıkları ancak çiftçilik yapmak isteyenleri de toprak sahibi yapacak ibaresine karşı olduğu görülmüştür. Bu durumu anayasayı genişletmek olarak yorumlayan milletvekilleri kötü niyetli insanlar tarafından bu durumun kötü amaçlı kullanılacağını düşünmüşlerdir. Gerçek işleri çiftçilik olmayan kişilerce alınan arazinin verimli bir şekilde kullanamayacağını ve bu kişilerin çiftçi olmak istemelerinin sebebini; devletten alacakları arazileri kısa zaman sonra satmak olacağını düşünen milletvekilleri tasarıya karşı ciddi manada eleştirilerde bulunmuşlardır¹²².

Bu eleştirilere cevap vermek maksadıyla kürsüye gelen Tarım Bakanı Ş.R. Hatipoğlu, özellikle üzerinde durulan çiftçilik yapmak isteyenlerin tasarı metnine eklenmesinin sebebini; bu kanundan sonra memlekette toprak dağıtımının Tarım Bakanlığı tarafından yapılacak olması, devlet topraklarının tamamen dağıtımına tabi tutulacağı da göz önünde bulundurularak bu madenin eklendiğini söylemiş ayrıca özellikle Refik Koraltan tarafından eleştirilen anayasanın 74. maddesine aykırı olduğu iddiasına karşılık olarak ;

“Bütün devlet arazisi, gerek tapulu olsun gerekse hüküm ve tasarrufu altında bulunsun, kamu hizmetinde kullanılanlarında çiftçilik yapmak isteyenlere dağıtılmasını Tarım Bakanlığı düşünüyor. Şu sebepten, hakikaten toprak aşkıyla memlekette toprakla maişetini kazanmak isteyen kimselerin, müstakil işletme kuracak çiftçi ailesi adetini artıracak şekilde, arzularına iyice kani olduğumuz takdirde, bu devlet arazisiyle onları tatmin edebilmiş olmak için, onlara da toprak verileceği bu ana kanunun birinci maddesine konmuş bulunuyor.Şahıslardan topraksız olan çiftçilere dağıtmak üzere yapacağımız istimlaklardan, sanati çiftçilik olmayan ve ileride çiftçilik yapmayı taahhüt edenlere vermeyi düşünmüyoruz.”¹²³

¹²¹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 170.

¹²² TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 174-175.

¹²³ a.g.y.

Tarım Bakanının maddeye muhalif olan milletvekillerce bahsedilen konulara cevap olarak yaptığı konuşmasının arkasından meclis başkanı madde oylamaya sunmuştur. Yapılan oylama neticesinde, muhalif milletvekillerinin tüm konuşmalarına rağmen madde aynen olduğu gibi kabul edilmiştir.

MADDE 2- Arazide ekim, dikim bakım ve yetiştirme yolları ile nebat ve hayvan veya hayvan mahsulleri istihsalinde bulunmaya veya bu mahsullerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesine “çiftçilik” ve bu işleri devamlı olarak yapanlara “çiftçi” denir.

Bu maddeye ilişkin söz isteyen milletvekili olmadığı için direkt oylamaya geçilmiş ve oylama neticesinde de aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3- Çiftçiler tarım teşkilatının bulunduğu yerlerde tüzükle gösterilecek usul ve şekle göre tutulacak kütüklere kendilerini yazdırmak ve çiftçilikten vazgeçtiklerinde kayıtlardan sildirmek zorundadırlar. Bu gereği yerine getirmeyenler bu kanunla çiftçilere tanınan haklardan faydalanamazlar.

Maddenin görüşülmesi için ilk sözü Denizli Milletvekili E.A. Tokat almıştır. Tokat çiftçilerin kütüklere kayıt meselesi üzerinde durmuştur. Yapılacak bu kayıtların hangi kurum tarafından yapılacağını, ayrıca bu kütüklerin nerelerde açılacağını Tarım Bakanına sormuştur. Tokat’a göre bu işi yapacak en iyi kurum Ziraat Odalarıdır ancak ülke çapında bulunan odaların bu ihtiyacı karşılayacak nitelikte olmadığını da belirtmiştir.

Bu konuşmaya cevap olarak Tarım Bakanı kürsüye gelmiştir. Bakan konuşmasında Denizli Milletvekili Tokat’a hak verdiğini ülke çapında mevcut bulunan Ziraat Odalarının bulunduğunu ancak şu anki yapıları itibarıyla bu ihtiyacı karşılar nitelikte olmadığını belirttikten sonra bu ihtiyacı gidermek için kütükleri tarım teşkilatınca doğrudan tutulacağını söylemiştir¹²⁴.

Bu açıklamanın arkasından başkan maddeyi oylamaya sunmuş ve madde aynen kabul edilmiştir.

¹²⁴ TBMM TD, Dönem: 7, cilt: 17, (18.05.1945), s. 172- 176.

MADDE 4- Bu kanunda yazılı araziden maksat, ormandan başka olan kültür arazisidir. Kültür Arazisi, çiftçilikte kullanılabilen arazidir. Kültür Arazileri;

Tarla Arazisi: Tabiatı ve kuvveti yönünden üzerinde hububat, bakliyeler, yem ve sanayi nebatları yetiştirilebilen arazidir.

Bağ Arazisi: Üzerine üzüm çubuğu dikilip çubuk veya üzüm yetiştirilebilen arazidir.

Bahçe Arazisi: Üzerinde bir veya türlü çeşitten meyve sebze, çiçek, fidan ve benzeri faydalı nebatları yetiştirebilen arazidir.

Ağaçlık Arazi: Tarla, bağ, bahçe, çayır halinde kullanmağa iktisaden elverişli olmayan ve üzerinde ağaç bulunan veya yetiştirilebilen arazidir.

Kavaklık ve Okaliptüslük Arazi: Kavak ve okaliptüs yetiştirilebilen arazidir.

Çayır Arazisi: Tarla, bağ ve bahçe halinde kullanılması iktisadi olmayan ve üzerinde biçilebilecek ot yetişen veya yetiştirilebilen arazidir.

Mer'a Arazisi: Tarla, bağ, bahçe halinde kullanılmayan ve üzerinde hayvan otlatılabilen arazidir.

Tasarı maddesinin okunmasının arkasından söz alan milletvekilleri madde hakkındaki görüşlerini dile getirmişlerdir. Bu madde ile ilgili hükümetin hazırlamış olduğu tasarısını da uygun olduğunu düşünen milletvekillerinden İstanbul Milletvekili V. Sarıdal, Mer'a arazisi tanımındaki komisyon raporunun eksiklerini anlatmıştır. Bu tanımda yer alan :

Mer'a Arazisi:

Hükümet tasarısı- Tarla ve bahçe halinde kullanılmaya elverişli olmayan ve üzerinde biçilebilecek ot bitmeyen fakat hayvan otlatılabilen arazidir¹²⁵.

Komisyon Raporu- Tarla, bağ, bahçe halinde kullanılmayan ve üzerinde hayvan otlatılabilen arazidir.

Yukarda tanım farklılıklarındaki 'biçilebilecek ot bitmeyen' ibaresini olmaması ve ayrıca komisyon raporundaki 'kullanılmayan arazi' ibaresinin 'kullanılmayan arazi' şeklinde değiştirilmesini istemiştir. Komisyon raporundaki şekliyle kötü niyetli kişilerin, tarıma uygun tarla, bağ, ve bahçe olarak kullanılacak arazilerde hayvancılık yapmak

¹²⁵ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), 170.

suretiyle tarım arazisi olarak kullanılmıyor şeklindeki kamulaştırmadan kaçma yollarına engel olmak istiyordu. Bu düşünceyle hükümetin ilk teklifinin daha uygun olduğunu söylemiştir. Bu madde görüşmelerinde söz alan milletvekillerinden Kayseri Milletvekili A.H. Kalaç; maddenin 5. fıkrası olan kavaklık ve okaliptüslük arazi üzerinde durmuş ve ağaçlık araziden böyle bir ayırım yapılarak bu fıkranın açılmasının sıkıntılarında söz etmiş ve hükümet önerisini daha uygun bulduğunu dile getirmiştir¹²⁶.

Sırayla söz alan milletvekilleri, Ankara Milletvekili H.O. Bekata da ilk konuşan milletvekillerine katılarak hükümet tasarısını daha uygun olduğunu ve özellikle komisyon raporundaki mera arazileri tanımının uygun olmadığını belirtmiştir.

Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Ataç ise konunun öneminden bahsetmiş ve bu tasarı metnindeki kavaklı ve okaliptüslük arazi denmesinin ve böyle bir ayırma gidilmesinin sebeplerini anlatmıştır. Özellikle okaliptüs arazi üzerinde duran Ataç, bataklık bölgelerin kurutulmasının öneminden bahsetmiştir¹²⁷.

Denizli Milletvekili E. Aslan Tokat kendinden önce konuşan milletvekillerinin tam tersine mer'a tanımının komisyon raporunda daha geniş olduğunu, ülkemizin jeolojik yapısı ile ilgili olan uygunsuzluğundan ve bu geniş tanım sayesinde verimli hale gelebileceğini düşünmektedir. Tokat'dan sonra söz alan Amasya Milletvekili A.K. Yiğitoğlu, madde üzerindeki kelimelerin daha özenli seçilmesini, aksi takdirde özensiz seçilen kelimelerin ilerde keyfi uygulamalara sebep olacağını dile getirmiştir.

Eskişehir Milletvekili Emin Sazak konuyla ilgili söz istemiş ve görüşlerini dile getirmiştir. Sazak hem hükümet tasarısındaki hem de komisyon raporundaki mer'a arazisi tanımlarının eksik olduğunu söylemiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir;

“ Eskişehir muhitinde gördüğüm yerlerde belki hepimizin muhitinde vardır, gidip görürseniz büyük çiftçiler; 50, 100, 200 vagon çıkaran köyler 300-500 çift hayvanı olan köyler 3000 -5000 dönüm araziye mera diye bırakmışlardır.”

¹²⁶ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), 172-180.

¹²⁷ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 180-184.

Sazak'tan sonra birçok milletvekili söz almış, madde fıkraları üzerindeki eksiklikleri dile getirmişlerdir. Ancak komisyon adına söz alan milletvekilleri madde fıkraları üzerindeki eleştirilere tek tek cevap vermişlerdir. Madde üzerinde taktırir veren tüm milletvekillerinin taktırirleri oylama neticesinde ret edilmiş bunun üzerine maddenin oylanmasına geçilerek madde aynen kabul edilmiştir.

MADDE 5- Bu kanunun uygulamasında yüzölçümü olarak dönüm kullanılır. Dönüm bin metrekarelik yerdir.

Maddeye ilişkin ilk sözü Kocaeli Milletvekili R Fenmen almıştır. Fenmen 1931 yılında kabul edilen Ölçüler Kanunu'nda bir dönüm 919 metre kare iken bu kanunla 1000 metrekare olarak belirlenmiştir. Bu durumun Atatürk zamanında kabul edilen ve Atatürk'ün büyük uğraşları sonucunda hazırlanıp kabul edilen inkılap kanununa da aykırı olduğunu düşünen Fenmen bu durumun zararlarını uzun uzun anlatmıştır. Geçici Komisyon adına söz alan Kayseri Milletvekili Cafer TÜZEL ;

“Kanun nerelerde tatbik edilecekse ilan edilecek ve ilandan itibaren 3 ay içinde vatandaşlar ellerindeki tapulara göre ve ayrıca arazinin yüz ölçüsünü yazı ile bildireceklerdir Tapuda öteden beri bunlar dönümlerle ifade edilmiştir Eğer hakiki yüz ölçüsü tapu senedindeki miktardan eksik veya fazlaysa kendisince bilinen miktarı beyannamelerde ayrı ayrı göstereceklerdir.

Tüzelden sonra söz alan Hikmet Bayur konuyla ilgili olarak halkın alıştığı şekliyle ölçümün yapılması gerektiğini aksi takdirde halk beyanname konusunda sıkıntı çekeceğini dile getirmiş bu uygulama ile halkın kafasında tam hesaplamayı bilmediği için soru işaretli belireceğini dile getirmiştir. Bayur'dan sonra söz alan milletvekillerinin bir kısmı dönüm sözcüğüne karşı eleştirilerde bulunurken bir kısmı da şu anki bir dönümün 1000 metrekareden oluşacağını ancak eskiden 1 dönümün 900 metrekareden oluşacağını yaratacağı kargaşadan bahsettiseler de tarım bakanının ve komisyon temsilcilerinin yaptığı konuşmalar etkili olmuş ve madde aynen kabul edilmiştir.

Maddenin kabulünün arkasından altıncı maddeye geçilmiştir¹²⁸.

¹²⁸ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 184-186.

MADDE 6 – Arazi mülkleri yüz ölçüsü bakımından, küçük, orta ve büyük arazi olmak üzere üç boya ayrılır.

Küçük Arazi mülkü: 500 dönüme kadar olan arazidir.

Orta Arazi Mülkü: 501'den 5000 dönüme kadar olan arazidir.

Büyük Arazi mülkü: 5000 dönümü geçen arazidir.

Arazi mülklerini boylara ayrılışında nerede olursa olsun bir kişiye ait bütün arazinin tutarı hesaplanır. Şüyulu olarak tasarruf edilen arazi mülklerinde her şahsa ait hisse ayrı ayrı hesap edilir.

Bu madde için söz isteyen milletvekili olmadığı için oylamaya geçilmiştir. Oylama neticesinde madde aynen kabul edilmiştir.

MADDE 7- Bu kanundan arazi işlenmesinden maksat türlü kültür arazisini boş bırakılmayıp tabii ve mahalli şartlara göre ekim, dikim ve bakımla iktisadi bir şekilde değerlendirilmesidir. Makbul mazeret olmaksızın üst üste üç yıl sürüm, ekim dikim ve bakım görmeyen arazi işlenmiyor sayılır. Arazinin işlenip işlenmediğini Tarım Bakanlığı belli eder. Bu karar karşı arazi sahibinin itiraz ve müracaat hakkı saklıdır.

Madde üzerine söz alan milletvekilleri 3 senenin çok olduğunu bu sürenin 1 yıla sınırlandırılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Ancak maddenin oylanması neticesinde madde aynen kabul edilmiştir.

Hükümet tarafından hazırlanan kanun tasarı teklifinin komisyon raporu neticesinde değiştirilen maddelerinin görüşülmesinde ilk 7 madde aynen rapor doğrultusunda kabul edilmiştir. Bazı milletvekillerince tasarının birinci bölümünü teşkil eden ilk 7 maddesi eleştirilmiş, takrirler verilmiş ancak olduğu gibi kabul edilmiştir. Bunun üzerine ikinci bölüme geçilmiştir¹²⁹.

MADDE 8- Bu kanun hükümlerine göre dağıtılacak arazi şunlardır:

a- Devletin hüküm ve tasarrufu veya hususi mülkiyeti altında bulunup kamu işlerinde kullanılmayan arazi;

¹²⁹ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 188.

- b- *Bir veya birkaç köy, kasaba veya şehrin ortak malı olan arazinin ihtiyaçtan fazla olduğu Tarım Bakanlığınca belirtilen parçası*
- c- *Sahibi bulunmayan arazi*
- d- *Devletçe kurutulan bataklıklardan kazanılacak arazi;*
- e- *Göllerin kuruması ve nehirlerin doldurulması ile elde edilecek arazi;*
- f- *Bu kanun hükümlerince kamulaştırılacak arazi.*

Madde hükümlerince konuşmalar yapılmış, genel olarak karşı çıkılan nokta ise a fıkrası olmuştur. Devletin elindeki bütün arazileri kamulaştırmanın zorluğu ve dağıtım esnasında yaşanacak adaletsizliklerden söz eden milletvekilleri esas itibarıyla maddenin özüne karşı çıkmamışlardır. Neticede madde aynen olduğu gibi kabul edilmiş ve başkan oturumu 19:32 itibarıyla kapatmıştır¹³⁰.

b- 1 Haziran 1945 Müzakereleri ve Görüşülen Maddeler

18 Mayıs 1945'te başlanan Çiftçiyi Topraklandırma Kanun tasarısı maddelerinin görüşülmesine 1945 bütçe görüşmeleri sebebiyle ara verilmiştir. TBMM 1 Haziran 1945 saat 15:00'da Dr. Mazhar Germen'in başkanlığında yaptığı toplantıda Bolu Milletvekili Celal Said Sire'nin Ticaret Bakanlığında çekilmesi üzerine yerine Trabzon Milletvekili Raif Karadeniz'in tayin edilmiş olduğuna dair cumhurbaşkanlığı tezkeresi okunup arkasından Çiftçiyi Toprak Dağıtılması hakkındaki tasarının görüşülmesine başlanmıştır¹³¹.

MADDE 9- Yapılacak yayım ve incelemeler sonunda sahibi bulunamadığından dolayı hazine adına tescil olunan sekizinci maddenin (c) bendinde yazılı arazinin 10 yıl içinde hükümle sahibi belli olduğu takdirde elkoma tarihindeki bedeli kamulaştırmadaki esaslara göre belli edilerek devletçe ödenir.

MADDE 10 - Sekizinci madde gereğince dağıtılacak araziden aynı maddenin (a) bendinde yazılı olanlar bu kanunun yürürlüğe girmesiyle, (b) bendinde yazılı arazi Tarım Bakanlığınca ayrılmasıyla, (c) ve (f) bentlerindeki arazi hazine adına tapuya tescil edilmesiyle (d) ve (e) bentlerindeki arazi meydana gelmesiyle Tarım Bakanlığı emrine geçer

¹³⁰ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:17, (18.05.1945), s. 192.

¹³¹ Cumhuriyet, (02.06.1945).

9. ve 10. Maddeye ilişkin söz almak isteyen milletvekili olmadığı için başkan hemen oylamaya geçmiş ve oylama neticesinde maddeler aynen kabul edilmiştir¹³².

MADDE 11- Bu kanunun 61.maddesi uyarınca kamulaştırma ve dağıtma işlerine başlanacak bölgelerde bu işlerin yapılacağı yer belli edilmek suretiyle keyfiyet o yerin bağlı olduğu il gazetesi ve mahallindeki diğer münasip vasıtalarla ilan olunur.Yerlerinde bu ilan yapılmış olduğu Resmi gazetede bir defa ve ayrıca Ankara, İstanbul ve İzmir de çıkan ikişer gazete de en az birer gün araile üç defa yayınlanır. Bu gazetelerde yapılacak ilk ilan Resmi Gazete ile yapılacak ilandan sonraya bırakılmaz.Resmi gazete ile yayınlanma tarihinden başlayarak üç ay içersinde özel idareler, belediyeler, her çeşit vakıflar, köyler ve o yerde oturan gerçek kişilerle, özel hukuk tüzel kişileri tasarruflarındaki araziden sınıfları belli olmayanların köşelerine taş dikmek, hendek açmak veya o yerde tedariki mümkün vasitalardan faydalanmak suretiyle sınırlarını belirtmek ve arazilerine ve üzerindeki yapı ve tesislere ait örneği tüzüğünde gösterilen beyan kağıtlarını doldurup tasarruf bölgeleri veya muhtarlarca onanmış benzerleriyle birlikte tarım bakanlığınca yetkilendirilecek mercilere vermekle ödevlidirler. Şuyulu olarak tasarruf olunan arazide bu ödev her hisse sahibine düşer. Küçüklere ve kısıtlara ait arazinin belli edilmesi ve beyan kağıtlarının verilmesi işiyle kanuni temsilcileri ödevlidirler.

Tasarruf belgeleri olmayanlar tasarruflarının dayandığı sebepleri beyan kağıtlarına yazarlar.

Beyan kağıtlarında tapuda yazılı miktarlar gösterilmekle beraber arazinin gerçek yüz ölçüsü buna uymuyorsa bilinen miktar, bilinmiyorsa gerçeğe en yakın tahmin olunan miktar yazılır.

Beyan kağıtlarının kendilerince bilinebilen gerçeğe uygunluğu muhtarlar tarafından onanır.

Bölge dışında oturan arazi sahipleri beyan kağıtlarıyla eklerini oturdukları yerin en büyük mülkiye üstüne verirler. Mülkiye üstleri verildiği tarihi belli ederek bunları vakit geçirmeksizin kanunun uygulanmasına başlanmış olan yerdeki yetkili mercie vermek üzere o ilin valisine gönderirler.

¹³² TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 4.

Bu madde uyarınca söz alan vekillerden Rize Milletvekili T.B. Balta bu kanunun en iyi şekilde tatbik edilebilmesi için öncelikle kamulaştırma yapılmadan önce ve beyan kağıtlarının doldurulmadan önce tapulama işlemlerinin yapılması ve bu tapulama işlemleri neticesinde kendi durumunu bilen çiftçinin beyanda bulunmasının daha sağlıklı olacağını dile getirmiştir¹³³. Böylelikle arazinin hukuki manada durumu belirmiş olacaktı. Balta'dan sonra söz alan Bingöl Milletvekili Fikri Ferudun Düşünel ve komisyon sözcüsü Kayseri Milletvekili Cafer Tüzel'de bu görüşe katılmışlar ancak mevcut tapu kanununun bu sorunu çözemeyeceğini dile getirmişlerdir. Ayrıca kamulaştırmaya tabi olsun olmasın herkesin beyanname dolduracak olması fazla külfete ve iş karışıklığına sebep olacağını düşünen milletvekillerinden Cafer Tüzel bu konuda bu şekilde düşünen milletvekillerine hak vermiş ancak bu uygulama sayesinde tam anlamıyla hukuksal manada çizilemeyen şahıs arazi sınırlarının bu yolla bir nebze olsun tespit edilebileceğini belirtmiştir¹³⁴.

Geçici komisyon üyesi Cafer Tüzel'in sorulara yönelik konuşmasının raksından başka söz isteyen milletvekili olmadığı için başkan oylamaya geçmiştir. Madde komisyon raporu şekliyle aynen kabul edilmiştir.

MADDE 12.- 11 nci maddede yazılı ödevleri yerine getirmeyen arazi sahipleri, kanuni temsilciler ve Vakıf mütevellileri 50 liradan aşağı olmamak üzere hafif para cezasına çarptırılırlar. Yazı ile istendiği halde bu ödevleri yerine getirmemekte direnenler hakkında bu ceza iki kat olarak hükmolunur.

Madde ile ilgili ilk sözü alan Zonguldak Milletvekili Dr. R. Barkın beyan kağıtlarının cezai işlem uygulansa bile bu madde esasına göre alınamayacağı durumların ortaya çıkacağını dile getirirken bu duruma cevap olarak Cafer Tüzel bu maddedeki cezai işlemin beyan verilmediği takdirde uygulanacağı beyanda bulunmayanların arazileri hakkındaki bilgiler Tarım Bakanlığı tarafından oluşturulacağını söylemiştir. Başka söz isteyen olmadığı için oylamaya geçilmiş ve madde olduğu gibi kabul edilmiştir.

MADDE 13.- Beyan kağıtlarının gerçeğe uygunluğunu yetkili merciler tasarruf belge ve dayanakların üzerinde yerinde ve incelerler. Böylece özel kişilere ve Devlete ait arazi belli edilir. 25 ve 26 ncı maddelerin hükümleri saklıdır.

¹³³ Cumhuriyet, (02 06 1945).

¹³⁴ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 5-7; Cumhuriyet, (02 06 1945).

Madde hakkında söz isteyen milletvekili olmadığı için oylamaya geçilmiş ve madde olduğu gibi kabul edilmiştir. 13. maddenin oylanmasından sonra dağıtılacak arazi başlıklı ikinci bölüm komisyon raporu doğrultusunda aynen kabul edilmiş ve Arazi Kamulaştırılması başlıklı üçüncü bölüm görüşülmeye başlanmıştır¹³⁵.

MADDE 14.- Arazisi olmayanlara veya yetmeyenlere dağıtılmak üzere aşağıda yazılı arazi, üzerindeki yapı ve tesisleri ile birlikte Tarım Bakanlığınca kamulaştırılır.

a) Mülhak ve mazbut vakıfların tüzel kişilikleri namına Evkaf U. Müdürlüğü veya mütevelliler tarafından tasarruf edilmekte bulunan bilumum vakıf arazisinin tamamı;

b) Özel idare ve belediyelere ait olup da kamu hizmetlerinde kullanılmayan arazi;

c) Gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerine ait araziden beş bin dönümü geçen parçaları;

(Kamu faydasına yarayan derneklerle, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve müesseseleri ve sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait ortaklıklar arazisinin beş bin dönümden yukarı kısmı işlenmek şartıyla ve Bakanlar Kurulu kararı ile kamulaştırma dışında bırakılabilir.)

d) Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işlenmeyen arazi.

Kamulaştırılan arazideki yapı ve tesislerden kahve, han, dükkan, değirmen ve fabrika gibi zirai işletme ile ilgili olmayanlar ile bağ ve bahçeler kamulaştırma dışında bırakılır.

e) Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırmaya tabi araziden bölünmek suretiyle 1944 yılı Ekim ayından sonra iktisap edilen ve yeni sahipleri tarafından doğrudan doğruya işletilmeyen arazinin tamamı (56) ncı madde hükümleri bu arazi hakkında uygulanır. Miras yoluyla intikal eden arazi bu fıkra hükmü dışında tutulur.

Bu madde uyarınca söz alan milletvekilleri tasarı maddeleri görüşülmeye başlandığında Tarım Bakanının söylediği mesleği çiftçilik olmayıp da çiftçilik yapmak isteyenlere ancak devlet arazilerinden arazi verilebileceğini belirttiğini hatırlatmışlar. Bu madde uyarınca bunun zorlaştığını bu duruma özen gösterilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Söz alan milletvekillerinden Müfit Seyhan bu madde hakkındaki düşüncelerini, çiftçi

¹³⁵ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 10.

olmayanlara da toprak verilmesi hakkındaki hükmün anayasanın 74. maddesine aykırı olduğunu söyleyerek dile getirmiştir¹³⁶.

Kütahya Milletvekili R.Peker;

“ Maksudım şu, maddesinde müsaade vardır diye esas mesleği çiftçi olmayanların,Devlet toraklarından dahi olsa kendilerine verilmesini arzusunu dermeyeran etmeleri halinde onlara vermekte acele edilmeyerek en önce topraksız veya az topraklı çiftçilerin ihtiyacının teminidir.”

Konusundaki düşüncelerini dile getirmiştir. Ayrıca Peker maddenin son fıkrasındaki adaletsizlikten de bahsetmiş, bu düşünceye Bingöl Milletvekili Ferudun Fikri Düşünsel de aynen katılmıştır. Düşünsel’e göre¹³⁷;

“ ...Tamamı ne demek? Tamamı. Peker’in buyurduğu gibi cezai bir hüküm koyuyorsunuz. Ne hakla? Vazır kanunun menettiği bir fiili yapmışım,teminatı hukukiyem var.Cemiyetin benden menettiği bir fiil üzerinde şimdi bana ceza tayin ediyorsun.Burada (tamamı) tabiri Anayasanın hükmüne muhaliftir.”

Özellikle kürsüye gelip bu maddenin yararları konusunda açıklamalar yapan E. Erişirgil’e cevap veren Düşünsel;

“Çok yanlış düşünüyor E. Erişirgil bu basit bir konu değildir. Bu gayet mühim bir meseledir. Bu memleketin umumi inkişafında sayın Peker’in dediği gibi, bünyeyi hukukiyemizi sağlam tutmak mecburiyetindeyiz.”

Hukukun üstün tutulmasını önemle vurgulamıştır. Buna cevap olarak tekrar söz alan Erişirgil;

“Ben de hak prensibine bağlı kalmakta ve Devletimizin öteden beri yürüdüğü Hukuk devleti olma yolunu takip etmesi lüzumunda kendileri kadar mutaassıbım. Bir adam var Toprak kanununun komisyonunda müzakeresini tefarrüatiyle haber alıyor ve

¹³⁶ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 6-10; Cumhuriyet, (02 06 1945).

¹³⁷ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 17.

arazisini ona göre muvazaa yoluyla başkalarına devrederek kamulaştırmadan kurtulacağını sanıyor ve bunu yapıyor.Diğer bir vatandaş vardır, bunu yapmıyor, yahut kanunun müzakerelerinden haberdar değildir.Şimdi bu vatandaş arazisini bir maksada göre parçalamıştır diye diğer dürüst insandan başka muamelye tabi tutmak mı hukuki olmaktır? Yoksa bu son intikal doğrudan doğruya arazi işletenin eline geçmediği sabit olunca onu muvazaa telakki eyleyerek toprağı kamulaştırmağa tabi tutmak mı hukukidir?”

Erişirgil'in sözleri milletvekillerince alkışlanmıştır. Madde hakkındaki eleştiriler genelde 2 bölümde toplanmıştı; Birincisi Ali Münif Yegana'nın belirttiği şekliye anayasaya göre arazinin kamulaştırılması ancak çiftçiyi toprak sahibi yapmak maksadıyla yapılabileceğine göre 'arazisi olmayanlara' ve 'yetmeyenlere' ibaresinden sonra çiftçi kelimesinin getirilmesini istemesidir. İkincisi; maddenin (e) fıkrasındaki 'tamamı' ibaresidir. Kişilere ait toprakların istenildiği şekilde satılıp alınabileceğini ve 1 yıl gibi bir süre satın almadan ve satmadan dolayı toprağın boş kalabileceğini düşünen milletvekilleri (e) fıkrasındaki cezai müeyyideyi ağır bulmuşlardır¹³⁸.

Madde ile ilgili konuşan milletvekillerinden en keskin eleştiriye Bingöl Milletvekili Ferudun Firi Düşünel yapmıştır. Yaptığı eleştirilerde;

“ öteki adam işletmiş veya işletmemiş mevzu bahis değildir.yeni sahibi işletmiyor.Yeni sahibi işletmiyorsa belki işletmek için tertibat alıyordu. Belki 3 ay belki 6 ay sonra işletecektir.Kanunun bu hususta üç senelik bir müddeti var”

Düşünel'in belirttiği gibi 14. maddedeki 1944 Ekim ayı itibari ile satılan ve yeni sahipleri tarafından bu kanun resmiyet kazanmasına kadar işletilmeyen araziler kamulaştırılması maddenin üç yıllık işletilmeyen arazi kamulaştırılır ilkesi ile çelişmektedir. Yeni sahipleri tarafından alınan arazi tarım için elverişli hale getirilme çalışmaları göz önünde tutulduğunda bu süre çok azdır, görüşmeler tüm hızıyla devam ederken başkan birinci oturumu sonlandırıp yarım saatlik mola vermiştir. Yarım saatlik molanın arkasından 14. maddenin görüşmelerine kalındığı yerden devam edilmiştir. Söz alan milletvekilleri de

¹³⁸ TBMM TD, Dönem: 7,cilt:18, (01.06.1945).

yukarıda belirtilen konulara değinmişler, komisyon sözcüsü Cafer Tüzel eleştirilere cevap vermiş ve oylamaya geçilmiştir. Madde aynen kabul edilmiştir.

Uzun süren 14. madde görüşmeleri, milletvekillerinin itirazlarına rağmen aynen kabul edilmiştir. Bunun üzerine kanun tasarısının sıradaki maddelerinin görüşülmesine geçilmiştir. 15. ve 16. maddeler için söz alan milletvekili olmadığı için oylamaya geçilmiş ve oylama neticesinde de maddeler geçici komisyon raporu uyarınca aynen kabul edilmiştir¹³⁹.

MADDE 17- Topraksız veya az topraklı çiftçiler tarafından ortakçılık veya kiracılıkla işlenmekte olan veya hiç arazisi olmayıp öteden beri tarım işçiliği ile geçinenlerin üzerlerinde yerleşmiş buldukları arazi, o bölgede (39) ncü madde gereğince dağıtmaya esas tutulan miktarın kendi seçtiği yerde üç katı sahibine bırakılmak şartıyla yukarıda yazılı çiftçi ve işçilere dağıtılmak üzere kamulaştırılabilir. Sahibine bırakılacak olan arazi 50 dönümden aşağı olamaz. Şu kadar ki bu hükmün uygulanmasında daha yakınında dağıtılabilir veya kamulaştırılabilir araziden bunlara verilmesi mümkün olan miktarın bu çiftçileri topraklandırmaya yetmesi şarttır. Civardaki çiftçiler tarafından ortakçılık veya kiracılıkla işlenmekte olan arazi dahi bu çiftçilere dağıtılmak üzere yukarıdaki şartlar ve esaslara göre kamulaştırılabilir. Bu gibi yerlerde köy varsa köy öğretmeni için köy tüzel kişiliği adına da bir yer verilir.

Bütün kanun tasarısı görüşmeleri süresince en büyük tartışmalar, bazı milletvekillerince kanunun özü olarak da kabul edilen, 17. madde görüşmeleri esnasında yaşanmıştır. Bu madde görüşmelerinde ciddi manada ayrışmalar yaşanmıştır¹⁴⁰.

Bu maddenin görüşülmesine Kütahya Milletvekili Alaattin Tiritöğlü'nün kürsüye gelmesiyle başlanılmıştır. Tiritöğlü, kanunun temel maddesi dediği 17. madde de yer alan 'tarım işçiliği' ve 'verilecek arazi' konusunda düşüncelerini söylemiş ve bu madde ile doğabilecek sıkıntıları sunduğu taktir ile dile getirmiştir. Tiritöğlü'ndan sonra kürsüye gelen Seyhan Milletvekili Cavit Oral madde ile ilgili düşüncelerini dile getirmiş ve arkasından Tiritöğlü'nün vermiş olduğu, taktiri haklı bulunduğunu söylemiştir. 17. madde hükümleri toprakta hiçbir sınır tanımadığını, sınırı 50 dönüme kadar indirdiğini, orta işletmeyi hiçe

¹³⁹ TBMM TD, Dönem: 7,cilt:18, (01.06.1945), s. 30.

¹⁴⁰ Osman Akandere, a.g.e., s.364.

saydığını, 50 dönüme kadar inen sınır 100 dönümlük bile araziye parçalayabileceğini, dile getirmiştir. Özellikle orta işletmenin faydaları üzerinde duran Oral, dünyanın hiçbir yerinde küçük işletmenin orta işletmeye, orta işletmenin büyük işletmeye üstünlüğü gibi bir tartışma ortamının olamayacağını, tüm işletmelerin kendine özgü çalışma işlevleri olduğunu hatırlatmıştır. Ülkede orta işletmelere olan ihtiyacı da dile getiren Oral, bu işletmelerin bir çok amele geçindirdiğine ayrıca bu işletmelerin küçük işletmelere ön ayak olduğunu hatırlatarak faydalarını anlatmıştır¹⁴¹.

1 Haziran 1945 günü verilen tahrir, bazı milletvekillerince toprak dağıtım kanununun maksadını ve gayesini daha sağlam bir zemine oturtmak amacıyla hazırlanmış bir önerge olarak görülüyordu¹⁴². Ancak kürsüye gelen Aydın Milletvekili Adnan Menderes madde ile ilgili verilen tahriri kastederek, önergenin elden ele dolaştırılarak hazırlandığını, 321 imza toplayan bazı milletvekillerinin imza sahiplerine ayrı ayrı müracaatta bulduklarını, tasarı hakkında aleyhte konuşan milletvekillerinin dahi önergeye imza koyduklarını belirterek böylesine önemli bir maddenin açık olarak konuşulmadan geçirilmek istenmesi memleket yararına olmayacağına değinmiştir.

Aydın Milletvekili Adnan Menderes nazik üslubuyla 17. madde gereğince sunulan tahririn anayasaya uygun olmadığını, demokrasinin var olabilmesi için her şeyden önce milli hakimiyetin Millet meclisinde tam olarak tecellisine ve bunun için de müzakerelere en geniş yer ve imkan verilmesini söylerken bu tahririn bu çatı altındaki demokratik anlayışa zarar verdiğini düşünmektedir. Bu tasarının hemen hemen tüm milletvekillerince en önemli maddesi olduğu konusunda diğer milletvekilleri ile aynı fikirde olduğunu dile getiren Menderes, bu tahrir sayesinde bu önemli maddenin müzakere edilemeyecek olmasının yaratacağı sıkıntılar üzerinde durmuştur¹⁴³.

Bu tahririn hükümetin arzusu doğrultusunda hazırlandığını düşünen Menderes;

“Bu tahrir kendiliğinden çıkmış değil. Hükümetin arzusu ile vücut bulmuştur. O halde, 15 senedir hazırlandığı anlatılan bu kanun etrafında hükümetin kısa zaman içinde sık sık fikir değiştirdiğini görüyoruz demektir. Çünkü hükümetin meclise sevk ettiği

¹⁴¹ TBMM TD, Dönem: 7,cilt:18, (01.06.1945), 31-32; *Ulus*, (02.06.1945).

¹⁴² *Cumhuriyet*, (3 Haziran 1945).

¹⁴³ Osman Akandere, a.g.e., s.364.

tasarıdaki hükümler başka, yine hükümetin komisyonla mutabık olduğu hükümler başka; şimdi bu tavrı ile ileri sürülmekte olan hükümler ise bambaşkadır. Bunda anlaşılana, toprak kanununun ana hükümleri üzerinde hükümetin sarıh ve kati kanaatler taşıyamamasıdır. Bütün memleketin genişliğine, derinliğine bu derece alakalı bulunduğu bir kanunun en mühim hükümleri üzerinde hükümetin haftadan haftaya değişen kanatlara göre ve hele son tavrı münasebetiyle beliren mahiyetteki tasarrufları gönül ferahlığı veren bir hal değildir. bunların tekrarı ve usulleşmesi ise Anayasa'nın mana ve ruhunu rencide eder.”

Menderes nezaket içeren üslubunu hiç bozmadan demokrasini olmazsa olmazlarından çok partili sisteme olan inancını kısaca anlattıktan sonra tek parti sistemini sakıncalarından bahsetmiştir¹⁴⁴.

“...Hele tek parti olarak kaldığımız müddetçe bu hal daha mahzurlu vaziyet gösterebilir. Gerçi teşrii hayatımızda üzerinde müzakere lüzumsuz görülecek açılıktaki meselelerde, çok nadir dahi olsa tavrılar hazırlandığı vakidir.”

Aydın Milletvekili Adnan Menderes konuşma süresi boyunca hükümet güdümünde hazırlanan bu tavrı karşı muhalifliğini dile getirmiş ve tasarının en önemli maddesi ve özü olarak algılanan böyle bir maddenin müzakere edilmeden tavrı verilmesinin uygun olmadığını dile getirmiştir. Ayrıca Toprak Kanununa tamamıyla karşı olmadığını asıl amacın topraksız köylüye toprak kazandırıp kalkınma olması gerekirken kamulaştırmayı 50 dönüme kadar indiren keyfi uygulamalara ve büyük toprakların parçalanmasına karşı olduğunu dile getirmiştir. Mevcut üretim düzenini bozmadan topraksız çiftçiyi toprak sahibi yapmanın mümkün olduğunu dile getiren Menderes;

“Komisyonca hazırlanan metinde olduğu gibi ,büyük arazi mülklerinin 2000 dönüme kadar tamamen parçalanmasına; 2000 dönümden aşağı olanlardan ortakçılık veya kiracılıkla işletilenlerin ve hatta sahibi tarafından işletiliyor olsa dahi içinde yerleşmiş amele bulunanların 500 dönüme kadar kamulaştırılması kabul edilince esasen Türkiye’de çok hakim olan küçük toprak mülkiyeti tamamen hakim bir duruma geçecek ve büyük ve orta mülk hemen tamamen denecek derecede ortadan kalkmış olacaktır.

¹⁴⁴ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 36-37.

Bu itibarla son hazırlanan takriri maksadı çok aşan ve zararlı olmak sahasına giren bir ifratta görmekteyim”

Zirai reform adı altında üretimi küçük parçalara ayırmanın, ülke ekonomisinde ve kalkınmada yavaşlamaya hatta durmaya sebep olacağını düşünen Adnan Menderes, var olan küçük işletmeleri birleştirerek üretimi kolektifleştirmek ve bu yol ile de büyük işletmelerin kuvvetlenmesini daha uygun olduğunu düşünmektedir.

Adnan Menderes daha bahsedilen serf ve ziraat amelesi konusunda da düşüncelerini;

“Türkiye’de 6 milyon serf durumunda topraksızlar vardır. Yine denildi ki, bunlara karşı birkaç bin büyük mülk sahibinin menfaatleri bahis mevzuudur. Mesela böyle olsaydı ve dava birkaç bin kişinin elinden topraklarını alıp dağıtmak kadar basit olsaydı, denecek bir şey kalmazdı.” Topraksız köylünün topraklandırılması konusunu tekrar ederek başvuru bu yöntemlerin üretimde düşüslere sebep olacağını dile getirmiştir¹⁴⁵.

“ ...Bunların toprak sahibi kılınması her zaman mümkün ve bunun için ileri sürülen yıkıcı ve dağıtıcı tedbirlere ihtiyaç yoktur. Köyde oturup ta toprağı olmayanlara serf denilmez. Kasaba da ve şehirde oturup ta satacak veya kiralayacak el emeğinden başka hiçbir şeyi, hatta başını sokacak bir kulübesi dahi olmayanlara esir denilemeyeceği gibi... Eğer köyde oturup ta toprağı bulunmayanlara veya ziraat ameleliği yapanlara serf denilseydi, medeni alemin hatta defalarla toprak reformu geçirtmiş memleketlerinde ve köşelerinde kafile kafile milyonlar milyonlarca selfin hala mevcut olduğunu da iddia etmek kabil olurdu.”

Aydın Milletvekili Adnan Menderes özellikle üzerinde durduğu, müzakere edilmeden, hükümetin isteğı doğrultusunda hazırlanan takririn demokrasi anlayışına ve anayasanın ruhuna aykırı olduğunu ayrıca büyük arazilerin kamulaştırma yolu ile küçük parçalara ayrılarak topraksız köylüye verilmesinde uygulanan yöntemin ve parçalamanın üretimi durma noktasına getireceğini söylemiş bunun ülke ekonomisine yaratacağı etkileri anlatmıştır¹⁴⁶.

¹⁴⁵ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 37-39; Osman Akandere, a.g.e., s.364.

¹⁴⁶ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 39-41; Osman Akandere, a.g.e., s.365.

Aydın Milletvekili Adnan Menderes'ten sonra söz alan İstanbul Milletvekili Ali Rana Tarhan, tavrini imzalayan birisi olduğunu dile getirmiş ve Adnan Menderes'in sözlerine karşılık olarak;

“...tavrinin hazırlanma tarzına çok esaslı surette dokunuluyor ve hatta demeçlerini sonunda tavrinin demokrasi esaslarına muğayir olduğunu ifade ettiler. Bu tavrini imza edenlerden birisiyim. Kendileri burada konuşmağı tehdid veya takyid edecek şekilde bir tavrini imzalanmış olduğunu da ifade ettiler.”

Ali Rana Tarhan, Adnan Menderes cevaben yaptığı konuşmasında Menderes'in kürsüde uzun süre kalmasını, bütün milletvekillerinin onu sabırla dinlediğini ancak kürsüye çıkıldığında tüm hürriyetlerin konuşan kişiye ait olmadığını söylemiş ve herkesin düşünme, yazma hürriyetinin olduğunu ve bu tavrini imza etmelerinin sebebi bu hürriyetlerden kaynaklandığını dile getirmiştir¹⁴⁷.

Nizamname gereği milletvekillerinin konunun dışında fazla söz söylememeleri gerekmektedir. Ancak hürriyet konusunun ve demokrasi tartışmalarının konunun tasarımının özünden ayrı tartışmalar olduğunu düşünen başkan, bu tartışmalara izin vererek nizamname dışı hareket ettiğini ve reislikten ayrılmak istediğini dile getirdiyse de milletvekillerinin “hayır, hayır” sesleri ile 17. madde görüşmelerine devam edilmiştir.

Görüşmeler tüm hızıyla devam ederken milletvekillerinin bir çoğu usul hakkında konuşmak istediklerini belirtmişler, Aydın Milletvekili Adnan Menderes'in yazılı bir şey okumak suretiyle kanaatlerini ve düşüncelerini ifade etmesinin, ederken de süreyi geçtiğini ayrıca TBMM içtüzüğüne uygun hareket etmediğini dile getirmişlerdir.

Başkan bu madde üzerine söz söylemek isteyen milletvekili sayısının fazla olmasından ve aynı konuların tekrar edilmesini, konuların dağılmasını önlemek için milletvekillerini lehte ve aleyhte söz almak isteyenler diye ayırmıştır. Görüşmelere iki lehte, iki aleyhte sırasıyla devam edilmiştir.

¹⁴⁷ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:18, (01.06.1945), s. 41.

Lehte söz alan Kütahya Milletvekili Besim Atalay Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bugüne bir çok inkılabı gerçekleştirdiğini, ancak iş toprak reformuna gelince nedense bir türlü başarılı olamadığını bunun sorumlusunun da büyük arazi sahiplerinin olduğunu ileri sürmüştür. Bu arazi sahipleri siyasi hayatı etkiler nitelikte oldukları için cumhuriyetin kuruluşundan beri böyle bir kanun hazırlanıp meclise getirilemediğine de değinen Atalay, başkalarının sırtından geçinip şehirlerde lüks hayat yaşayan toprak ağalarının bu kanun sayesinde bu yaşam tarzlarının sona ereceğini dile getirmiştir. Atalay, topraksız çiftçinin durumunu ve keyfi uygulamaları anlatan bir çok yaşanmış olayları da kürsüden dile getirmiştir.

Kütahya Milletvekili Besim Atalay'dan sonra kürsüye Eskişehir Bağımsız Milletvekili Emin Sazak gelmiştir. Sazak, bundan önceki konuşmalarda bahsedilen, TBMM'nin içtüzüğüne aykırı hareket edildi, konuşma sırasında süre fazlasıyla aşıldı, konu ile ilgisi olmayan hürriyet ve demokrasi konuları tartışmaya açıldı, gibi konulardan duyulan rahatsızlığı anlayamadığını dile getirmiş ve konuşa konuşa anlaşmaya varılacağını, ayrı düşülse de mutlaka bir noktada birleşebileceğini dile getirdikten sonra bu madde üzerinde aleyhte konuşacak olmasının sebebinin, kendisinin de toprak ile alakadar olmasının etkisi olduğu itirafında bulunduktan sonra bütün milletvekilleri Sazak'ı alkışlamıştır. Bu itirafın arkasından Sazak, her ne kadar kendisinin toprak ile uğraşmasının, aleyhte konuşmaya onu itse de asıl amacının memleket yararına olmamasından da kaynaklandığını dile getirmiştir¹⁴⁸.

İlk Bağımsız Milletvekili Emin Sazak bu şekilde yapılan düzenlemelerin memleket düzenini bozacağını, bu durumu yaratan hükümetin bu tasarı üzerinde ısrar anlayamadığını ve madde üzerine hazırlatılan takririn milletvekillerini etkileyerek imza ettirildiğini düşünmektedir.

Sazak, kürsüden tüm lehte konuşan milletvekillerince dile getirilen 'Amelenin işi zor.' sözüne katılmadığını söyleyerek;

"... Şimdi arkadaşlar hep feryad ediliyor ki, amelenin işi zordur. Arkadaşlar amelenin muayyen bir ücreti vardır. Ne tohumu yanar ne de bir şey. Bu sene acırım çiftçinin haline perişandır. Fakat ameleye yine ücret verecektir." Çiftçinin durumunun daha zor olduğunu dile getirmiştir.

¹⁴⁸ TBMM TD, Dönem: 7,cilt:18, (01.06.1945), s. 46.

Sazak'tan sonra kürsüye Isparta Milletvekili K. Turan gelmiştir. Turan, kanun ile ilgili düşüncelerini anlattıktan sonra büyük toprak sahiplerinin temsilcisi durumunda bulunan Adnan Menderes'i eleştirmiştir. Turan'ın konuşması bittiğin de saatler 20:50'yi gösteriyordu. Bunun üzerine başkan vaktin yeteri kadar geçtiğini, maddenin görüşülmesine 04.06.1945 Pazartesi günü saat 15.00'da devam edileceğini bildirdi.

c- 4 Haziran 1945 Müzakereleri ve Görüşülen Maddeler

Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı 17. madde görüşmeleri kaldığı yerden devam etmiştir. İlk olarak kürsüye aleyhte konuşmak üzere söz alan milletvekillerinden Manisa Milletvekili Hikmet Bayur gelmiştir. Bayur, 17. maddenin, bu kanunu köylüyü toprak sahibi yapmaktan çıkardığını ve toprak mülkiyetinin zayıfladığını düşünmektedir. Bu sebepten eleştirilerini direkt olarak hükümete yöneltmiş buna karşılık da ağır tepkiler almıştır. Bu madde ile bir de takrir veren Bayur, madde üzerinde uzun uzun incelemeler yapmış ve bu incelemelerini hükümeti eleştirerek diğer milletvekilleri ile paylaşmıştır.

Hikmet Bayur'dan sonra kürsüye gelen Milletvekili Zonguldak Milletvekili Emin Erişirgil, lehte konuşan milletvekilleri arasındadır. Erişirgil özellikle hudut meselesinin yanlış anlaşıldığını ve duyulan kaygıların yersiz ve zamansız olduğunu söylemiş Hikmet Bayur'un konuşmalarını rahatsızlık verici olduğunu dile getirmiştir¹⁴⁹.

Ülkümen'den sonra aleyhte konuşmak için kürsüye Mardin Milletvekili D. Ülkümen maddedeki tarım işçiliği üzerinde durmuş ve bunun değiştirilmesini istemiştir. Tarım işçisi tabirine gerek olmadığını bunların hepsinin çiftçi kelimesiyle karşılandığını dile getiren Ülkümen bu cümle ileride maddenin özünü zora sokacak niteliğe kavuşabileceğini dile getirdikten sonra takrir sahibi olması sebebiyle lehte konuşacak olan Kütahya Milletvekili A.Tiritoğlu kürsüye gelmiştir. Tiritoğlu konuşmasında toprak davasının milli bir dava olduğunu bununla ilgili Atatürk'ün ve Milli Şef İnönü'nün sözlerine de yer veren Tiritoğlu neden takrir verdiğini anlatmıştır. Tiritoğlu'ndan sonra kısa kısa konuşmalarla söz alan milletvekilleri tasarının özünün memleket yararına olduğu konusunda hem fikir olduklarını dile getirirken, Isparta Milletvekili K. Turan Adnan Menderes'in yaptığı konuşmayı

¹⁴⁹ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:18, (04.06.1945), s. 50-56.

eleştirmiştir. Madde üzerine ikinci konuşmayı yapmak için söz alan Aydın Milletvekili Adnan Menderes;

“Arkadaşlar tasarının lehte ve aleyhinde pek çok arkadaşımız söz aldılar ve bu arkadaşlarımızdan pek çokları benim konuştuğularımın, aleyhte farz olunan sözlerimden çok daha ileri sözler söylediler. Arkadaşlar bendeniz dedim ki, bu tavrın imzalanması bu kürsüde konuşmayı faydasız ve lüzumsuz hale getirmiştir...”

Menderes yaptığı kısa konuşmasında daha kendisine yapılan eleştirilere cevap vermiş ayrıca bu kanun hakkındaki görüşlerini ve çalışmalarını anlatmıştır;

“...Bendeniz Toprak Kanunu ve Toprak Reformu, zirai kalkınma davasını muhtelif cephelerden ele almış ve bunları ve bunları tetkike tabi tutmuş ve huzurunuzda vardığım neticeleri belirtmiş bir arkadaşımım.”

Kanun maddesi ile ilgili Ankara Milletvekili M. Ökmen, Manisa Milletvekili Kurdoğlu, Antalya Milletvekili H. T. Dağlıoğlu, Rize Milletvekili K. Kamu, görüşlerini bildirmişler ve başkan tarafından 1. oturum kapatılarak 15 dakika dinlenme molası verilmiştir.

15 dakikalık dinlenme molasından sonra görüşmeler tüm hızıyla devam etmiştir. Madde boyunca şiddetli tartışmalar olmuş. Bu tartışmalar bazen kişiler arasında kalmış, bazıları ise gruplaşmalara gitmiştir. Kişiler arasında kalan tartışmalardan Aydın Milletvekili Adnan Menderes ve Kütahya Milletvekili A. Tiritioğlu arasındaki tartışmalar milletvekillerinin yerlerine oturduktan sonra da devam etmiştir ancak bu ikili arasındaki karşılıklı atışmalara diğer milletvekillerinden katılım olmamıştır. Madde sebebi ile gruplaşmalar ise lehte ve aleyhte konuşanlar diye ayrılmıştır¹⁵⁰.

Madde üzerine söz alan milletvekili sırasıyla Kütahya milletvekilleri, R. Peker ve H. Pekcan, İzmir Milletvekili R. Köken, Ordu Milletvekili H. Şarlan, Urfa Milletvekili H.S. Coşar, Gaziantep Milletvekili Dr. M. Canbolat, Çoruh Milletvekili A. R. Erem, Eskişehir Milletvekili Emin Sazak, Manisa Milletvekili Hikmet Bayur, İstanbul Milletvekili A. Bayındır,

¹⁵⁰ TBMM TD, Dönem: 7, cilt: 18, (04.06.1945), s. 64.

Kayseri Milletvekili Cafer Tüzel, Tarım Bakanı Ş. R. Hatipoğlu, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'dur.

Milletvekillerinin konuşmaları bitince Başkan, başkanlığa sunulan önergeleri sırasıyla okutmuştur. Manisa Milletvekili Hikmet Bayur'un, Mardin Milletvekili Lütfi Ülkümen'in önergeleri ret edilmiştir. Kütahya Milletvekili A. Tiritioğlu ve 319 arkadaşına ait tavriri ise kabul edilmiştir. Başkan tavririn kabul görmesiyle yenilenen 17. maddeyi oylamaya sunmuştur. Oylama neticesinde verilen tavriri ile değişikliğe uğrayan 17. madde kabul edilmiştir¹⁵¹.

Görüşmelerin en uzun ve en heyecanlı kısmı bu madde üzerinde olmuştur. Menderes, ince ve zarif zekası ile bu madde tekrar kaleme alınıp meclise teklif edilmesini sağlamıştır. Menderes nazik olan üslubunu gittikçe arttırarak vekillere böyle bir kanuna evet demenin mülkiyet rejimini ortadan kaldıracağını, büyük ve orta sermayenin yok olacağına dikkat çekmiştir. Ancak gittikçe sertleşen konuşmalar kanunun ruhuna zarar verdiğini düşünen Şükrü Saraçoğlu, komisyonu tasarımı hazırlık aşamasında ziyaret ettiğini gerekli müzakereleri burada karşılıklı yaptıklarını 17. madde itibari ile de mutabık olduklarını anlatmıştır. Ancak şimdiki durum neden 17. madde de kilitlenmeyi anlayamadığını belirtmiştir. Toprak Kanunu bir ağalar ve eşraf koalisyonu muhalif grup olarak kendini hissettirmiştir. Adnan Menderes o muhalif grubun sözcüsü olmuş fakat Celal Bayar tartışmaların dışında kalmıştır. Bu kanun müzakereleri boyunca da hiçbir surette muhalif milletvekillerine karşı olumlu yada olumsuz tutum almamıştır¹⁵².

d- 5 Haziran 1945 Müzakereleri ve Görüşülen Maddeler

Hararetli 17. madde görüşmeleri, Kütahya Milletvekili A. Tiritioğlu ve 319 arkadaşının imzaladıkları tavririn kabul görmesiyle değiştirilmiş ve 5 Haziran 1945 günü görüşmeler kaldığı yerden 18. madde ile devam etmiştir.

MADDE 18.- Kamulaştırılacak büyük ve orta arazide, kamulaştırma dışında kalacak parçaları kültür çeşitlerini içine alacak şekilde ve mümkün olduğu kadar semt itibariyle toplu bir halde Tarım Bakanlığı seçer. Kamulaştırma dışında bırakılacak

¹⁵¹ Osman Akandere, a.g.e., s.365.

¹⁵² Metin Toker, a.g.e., s.60.

parçanın dahi kamulaştırılmasını sahibi isterse bunun da kamulaştırılması mecburidir. İçinde köy ve çiftçi evleri bulunan arazide köyün veya bu evlerle müstemilatının kurulu bulunduğu yerler üzerinde ve harman yerlerinde bu hak kullanılamaz.

Madde uyarınca, ilk söz alan Rize Milletvekili T. Bekir Balta olmuştur. Balta 'içinde köy...' diye başlayan son fıkrasının kaldırılarak onun yerine 'arazi sahibi bu hakkını, kamulaştırılacak arazinin belli edilerek kendisine bildirdiği tarihten itibaren başlayarak bir ay içerisinde kullanabilir' cümlesinin eklenmesini istemiştir. Bunun üzerine maddeyi değişik haliyle okutan başkan, değiştirilmiş haliyle tekrar okutur ve oylamaya sunar. Oylama neticesinde madde yapılan değişiklikle beraber kabul edilmiştir¹⁵³.

MADDE 19.- Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırma gereğini takdir etmek ve kamulaştırma kararını vermek Tarım Bakanlığına aittir.

MADDE 20.- Tarım Bakanlığınca kamulaştırılmasına karar verilen arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin sınırlarını, genişliğini, vasıflarını ve değerini gösteren kroki, mazbatalar kamulaştırma kararına bağlı olarak o ilin valisine gönderilir. Kamulaştırma kararının bir örneği kamulaştırılan arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin bulunduğu yerde gazete veya herkesin kolaylıkla görebileceği yerlere asılmak yoluyla yayınlanır ve ilgililerin beyannamelerindeki adreslerine tebliğ edilir. İlanın yapıldığı zabıt varakasıyla belirtilir. Bu ilan ve tebliğ, adresi belli olmayan veya beyannamesinde yazılı adreslerde bulunmayan ilgililere bildirik diye geçer.

19. ve 20 madde başkan tarafından okutulmuş ancak 19. madde için hiçbir milletvekili söz almazken ve aynen kabul olurken, 20. madde için söz alan Kayseri Milletvekili Cafer Tüzel, maddenin üçüncü satırında 'ilan ve tebliğ' bölümündeki 've tebliğ' kelimesini fazla olduğunu ve çıkarılmasını istemiştir. Bu isteği göz önünde bulunduran başkan maddeyi bu şekilde oylamaya koymuş ve madde Tüzel'in isteği doğrultusunda kabul edilmiştir¹⁵⁴.

MADDE 21.- Kamulaştırılacak arazinin:

¹⁵³ TBMM TD, Dönem: 7,cilt:18, (05.06.1945), s. 115.

¹⁵⁴ TBMM TD, Dönem: 7,cilt:18, (05.06.1945), s. 118.

- a) *Beş bin dönümden fazla kısmında 1833 ve 2901 sayılı kanunlar gereğince takdir edilip 1944 bütçe yılı arazi vergisine matrah olan değer;*
- b) *Beş bin dönümden aşağı olan arazide aynı değer iki katı;*
- c) *İki bin dönümün aşağısında yapılacak olan karşılaştırmalarda aynı değer üç katı.*

Kamulaştırma karşılığına esas olur.

Kamulaştırılacak araziden gizli kaldığından diğer bir sebepten dolayı 1944 bütçe yılı başında kesinleşmiş değeri bulunmayanlara çevrelerindeki en yakın benzeri arazinin sözü geçen yıl vergisine matrah olan değerlerine göre Arazi Vergisi Kanununun yetkilendirdiği komisyonlarca değeri biçilir. Bu yolla bulunan değerler kesinleştikten sonra kamulaştırma karşılığına esas tutulur.

Bu fıkra gereğince tayin olunacak değere Hazine ve mülk sahibi 3692 sayılı kanun hükümlerine göre itiraz edebilirler.

Hazinece taksitle satılmış olup da kamulaştırma tarihinde taksit bedelleri tamamen ödenmemiş olan arazinin, ihale tarihinden kamulaştırma tarihine kadar geçen her sene için ihale bedelinden yüzde beş tenzil edildikten sonra kalan miktar, vergi kıymetinden fazla olduğu takdirde kamulaştırma bedeli olarak kabul edilir. 14 ncü maddenin (e) bendi gereğince kamulaştırılacak arazinin bedeli bölünmezden evvelki bütünün tabi olduğu hükümlere göre hesaplanarak tapuda kayıtlı sahibine ödenir.

Bu madde üzerinde de uzun tartışmalar ve karşılıklı atışmalar olmuştur. Özellikle Refik Koraltan ve Cafer Tüzel arasında anayasal manada tartışmalar çıkmıştır. Bu madde uyarınca söz alan milletvekilleri; İçel Milletvekili Refik Koraltan, İstanbul Milletvekili N.İ Gözcü, Isparta Milletvekili K. Turan, Antalya Milletvekili T. Sökmen, Tokat Milletvekili G. Pekel, Siirt Milletvekili A. R. Esen, Seyhan Milletvekili N.Eldeniz, Trabzon Milletvekili A.Barutçu, Kocaeli Milletvekili Sedat Pek, Kayseri Milletvekili Cafer Tüzel, Rize Milletvekili T.B Balta, İzmir Milletvekili Başbakan Şükrü Saraçoğlu'dur. Yapılan görüşmelerde İçel Milletvekili Refik Koraltan, Seyhan Milletvekili N Eldeniz, İstanbul Milletvekili N. Gözcü, Rize Milletvekili T.B.Balta, Tokat Milletvekili G. Pekel madde ile ilgili birer önerge vermişlerdir ancak verdikleri önergeler yapılan oylama sonucunda kabul edilmemiştir. Bunun üzerine başkan maddenin oylanmasına geçmiş ve madde komisyon raporu gereğince kabul edilmiştir¹⁵⁵.

¹⁵⁵ **TBMM TD**, Dönem: 7,cilt:18, (05.06.1945), s. 118-122.

Üçüncü bölüme ait olan 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33. maddelerle ilgili söz alan milletvekili olmadığından başkan maddeleri ayrı ayrı okutmuş ve oylama yapmıştır. Yapılan oylama neticesinde maddeler aynen komisyon raporu uyarınca kabul edilmiştir. Bu maddelerin kabulünden sonra 'Arazi Verilecekler' başlıklı dördüncü bölümün görüşülmesine başlanmıştır. Bu bölümle ilgili 34. ve 35. maddelere ilişkin söz alan milletvekili olmadığı için 36. maddeye geçilmiştir.

MADDE 36.- Arazi verileceklerin Türk olmaları ve medeni hakları kullanma ehliyetini haiz bulunmaları ve çiftçi olmaları veya çiftçilik yapmayı taahhüt etmeleri ve her iki halde de verilecek araziye bizzat işletmeleri şarttır.
Vasisi ister ve sulh yargıcı da izin verirse velisi olmıyan küçüklere de toprak verilebilir.

Madde uyarınca söz alan Urfa Milletvekili K.Berker 36. maddenin 56. madde ile çeliştiğini ifade eden bir önerge sunmuştur. Ancak sunduğu önerge milletvekillerince kabul görmediği için maddenin oylanmasına geçilmiş ve madde komisyon raporu dahilinde kabul edilmiştir. Bu maddenin oylanmasından sonra dördüncü bölüm tamamlanmıştır¹⁵⁶.

Dördüncü bölümün tamamlanmasından sonra görüşülmeye başlanan 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44. maddeleri içeren beşinci bölüm başkan tarafından ayrı ayrı okutulmuş ve maddeler için söz alan milletvekili olmadığı için oylamaya geçilmiş, oylama neticesinde maddeler komisyon raporu doğrultusunda olduğu gibi kabul edilmiş beşinci bölümün maddelerinin oylanmasından sonra 6. bölüme geçilmiştir.

Altıncı bölüme 45.maddenin okunması ile başlanmıştır. Madde uyarınca bir çok milletvekili söz almış maddenin aleyhinde ve lehinde konuşmalar yapmışlardır. Tüm bu konuşmalara rağmen komisyon raporu doğrultusundaki şeklinde bir değişiklik olmamış, oylama neticesinde madde aynen kabul edilmiştir. Arkasından okunan 46. madde için söz alan milletvekili olmadığı için madde aynen kabul edilmiştir.

¹⁵⁶ TBMM TD, Dönem: 7, cilt:18, (05.06.1945), s. 143.

MADDE 47- Arazi verileceklere kuracakları işletme yapı ve tesislerini meydana getirmek, bunların onarılmasını ve işletmenin yıllık işletilmesini sağlamak üzere Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasında kurulacak özel bir fondan kredi açılır.

Kuruluş kredisi yirmi beş yıla, onarma kredisi on yıla ve yıllık işletme kredisi bir yıla kadar vadeli olabilir. Bu kredilerin açılma şekillerine ve miktarlarına ve % 5 i geçmemek üzere faizlerine müteallik esaslar Maliye, Tarım ve Ticaret Bakanlıklarınca birlikte belirtilir.

Madde üzerinde konuşan Kütahya Milletvekili H. Pekcan, kurulacak işletmelerde uygulanacak kredi sistemini anlatmış ve bunların kuruluş kredisi, onarım kredisi, yıllık işletme kredisi şeklinde tasnif edileceğini belirtmiştir. Ancak ödeme şartlarının köylüye uygun olmadığını da dile getirmiştir. Pekcan'a cevap vermek amacıyla kürsüye gelen komisyon sözcüsü Cafer Tüzel zaruri durumlarda geçerli olacak bu ödeme şeklinin köylüyü zora sıkmayacağını ve elde edilecek olan toprak sayesinde ekonomik durumun hareketleneceğini bunun sonucunda da ödemenin kolaylaşacağından bahsetmiştir.

Maddede bulunan işletme kredisi cümlesinin çıkarılmasının içeren önerge Kütahya Milletvekili H. Pekcan tarafından başkanlığa sunulmuş ve aynı önergeye komisyon da katılınca direkt oylamaya geçilmiş ve madde Pekcan'ın önergesi doğrultusunda kabul edilmiştir¹⁵⁷.

MADDE 48- Yukarıdaki maddede yazılı özel fonun kaynakları şunlardır:

- a) Her yıl bütçesine bu maksatla konacak ödenek;*
- b) 45 nci maddede yazılı alacaklardan yapılacak tahsilat.*

Bu madde uyarınca söz alan milletvekilleri, Rize Milletvekili T. B. Balta, Tokat Milletvekili G. Pekel, Tarım Bakanı Ş. R. Hatipoğlu söz almıştır. Milletvekillerinin ve Bakanın konuşmasının arkasından madde oylanmış ve madde komisyon raporu doğrultusunda aynen kabul edilmiştir.

49, 50, 51, 52. maddelerde söz alan milletvekili olmadığını için başkan direkt oylamaya geçmiş ve oylama neticesinde maddeler komisyon raporu doğrultusunda aynen

¹⁵⁷ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:18, (05.06.1945), s. 148.

kabul edilmiştir. Yukarıdaki maddelerin oylamasının tamamlanmasından sonra ‘*Verilen Araziye Ait Hükümler*’ başlığındaki yedinci bölüm görüşülmeye başlanmıştır.

Tasarı maddelerinin sonlarına doğru gelirken tartışmalar hızını biraz olsun kesmiştir. Tasarının ruhu gözüyle bakılan 17. madde ciddi boyutta ayrışmalara sebep olmuştur. Bu madde görüşmelerinden sonra görüşmeler ilk zamanki heyecanını kaybetmiş olsa da zaman zaman meclis içindeki hükümete karşı muhalif grup varlığını hissettirmiştir. Yedinci bölümün başlangıç maddeleri olan 53. ve 54. maddeler için söz alan milletvekili olmadığı için oylamaya geçilmiş, oylama neticesinde maddeler komisyon raporundaki şekliyle kabul edilmiştir¹⁵⁸.

MADDE 55.- Toprakları yetmediğinden dolayı bu kanun gereğince kendilerine arazi verilenlerin evvelce tasarrufları altında bulunan arazi ile bu işletme içindeki yapı ve tesisler dahi bunların üzerinde arazi verilmesinden evvel üçüncü şahısların teessüs etmiş aynı hakları ve mevcut hacizler saklı kalmak şartıyla bu bölüm hükümlerine tabidir.

Tokat Milletvekili G. Pekel, komisyon temsilcisi Kayseri Milletvekili Cafer Tüzel, konuşmalarını yapmışlar ve Pekel maddenin iptal edilmesini isteyen bir önerge veriyse de önerge kabul edilmemiştir. Madde üzerinde başka söz isteyen milletvekili olmadığı için oylamaya geçilmiştir. Madde komisyon raporu doğrultusunda kabul edilmiştir.

Madde 56 ve 57 hakkında söz isteyen milletvekili olmadığı için oylamaya geçilmiş ve maddeler komisyon raporundaki şekliyle kabul edilmiştir.

MADDE 58.- Borç daha evvel ödenmiş olsa bile borçlanma tarihinden başlayarak 25 yıl geçmedikçe ilgili arazi, yapı ve tesislerle işletme vasıtaları bu bölümdeki hükümlere tabi kalırlar.

Madde uyarınca söz alan Tokat Milletvekili G. Pekel 25 yıl olan ibarenin 10 yıl olarak değiştirilmesini içeren önergeyi başbakanlığa sunmuş kabul görmemiştir. Tarım Bakanın

¹⁵⁸ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:18, (05.06.1945), s. 153.

konuşması sonrasında oylamaya geçilmiş ve oylama neticesinde madde aynen kabul edilmiştir.

59. madde gereğince Tokat Milletvekili G. Pekel, Gaziantep Milletvekili C. S. Barlas söz almıştır. Pekel, madde ile ilgili bir önerge sunduysa da kabul edilmemiştir. Maddenin oylamasına geçilmiş, oylama neticesinde madde komisyon raporundaki şekliyle kabul edilmiştir. Maddenin kabul edilmesiyle tasarının yedinci bölümü tamamlanmış ve Türlü Hükümler başlıklı sekizinci bölümün görüşülmesine başlanmıştır.

60, 61, 62, 63, 64, 65, 66. maddeler için söz isteyen milletvekili olmadığı için oylamaya geçilmiştir. Oylama neticesinde maddeler komisyon raporu doğrultusunda aynen kabul edilmiştir¹⁵⁹.

¹⁵⁹ **TBMM TD**, Dönem: 7, cilt:18, (05.06.1945), s. 160.

III.BÖLÜM: ÇİFTÇİYİ TOPRAKLANDIRMA KANUNUNUN SİYASAL HAYATA ETKİSİ

A- CHP İÇERİSİNDEKİ MUHALEFET VE KANUN GÖRÜŞMELERİNDE BELİRGİNLEŞEN GRUP

CHP'nin otokratik yönetimine karşı muhalefet Atatürk'ün ölümünden hemen sonra başlamıştır. Ancak muhalefet, II. Dünya Savaşı'nda ülke içindeki kritik durumdan dolayı pek sesini çıkarmamıştır¹⁶⁰. Uzun zaman kendini ifade ve temsil etme olanağı bulamayan siyasal muhalefet, 1945 yılında gerek, uzun zamandır yönetime karşı oluşan birikimlerden gerekse İkinci Dünya Savaşı yıllarında izlenen ekonomik politikalarının yarattığı ağır ekonomik ve sosyal sorunlardan dolayı, kendisine geniş bir toplumsal taban bulma olanağına sahip oldu. Bu muhalefet CHP içerisinde hep vardı ancak 1945 yılındaki İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ağır iç politika önlemleri neticesinde kendini daha iyi ifade etme imkanı buldu. Özellikle 1945 bütçe görüşmelerinde belirginleşen ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanun görüşmelerinde ise grupsal manada ayrışmalara giden muhalefet, liberalizmin ve demokrasinin savunucusu olmuşlardır¹⁶¹.

Parti içi tartışmaların sertleştiği oranda, parti dışı özellikle de basındaki muhalefette de sertleşme ve yoğunlaşma görülmektedir. Tan ve vatan gazetelerinde, uluslararası politikada demokratik havanın egemenliği vurgulanıyor, batılı mütteliklerin yanında yer alabilmek için siyasal liberalleşmenin gerekli olduğu belirtiliyordu. Uluslararası ortam Türkiye'yi de etkiliyordu 26 Haziran 1945 Türkiye'nin BM antlaşmasını imzalaması ve 15 Ağustos'ta TBMM'nin bu antlaşması onaylaması, kopma noktasına gelen Türk – Sovyet ilişkileri, Türk Amerikan ilişkilerinin artması iç politikayı yakından etkileyen unsurlardır¹⁶².

Meclis çatısı altında tek partinin var olması karşıt görüşlerin ve anlayışların cevap bulamamasına sebep oluyordu. Bu anlamda ülke yönetimi tek anlayıştan yönetiliyor, CHP meclis grubu Hükümet gibi çalışıyordu. Hükümetçe alınan önemli kararlar, öneri biçiminde Meclis grubuna getirilerek burada kabul ediliyor ve TBMM'de de yasalaşlıyordu. Bu konuda

¹⁶⁰ Stanford J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu Ve Modern Türkiye**, E yay., II.baskı, İstanbul, 2006, s. 474.

¹⁶¹ Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi**, cilt 2, İletişim yay., Ankara, 1986, s. 562.

¹⁶² Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.559.

parti sekreteri Memduh Şevket Esendal; Türkiye Cumhuriyeti'nde tamamen farklı iki yönetim modeli vardır. Birincisi, formal biçimde Türkiye'nin yönetim biçimini oluşturan 1924 Anayasasıdır. 1924 Anayasası'na bakıldığında görülen siyasal sistem ile fiilen uygulanan şef sistemi arasında çok önemli bir nitelik vardır. Bu nedenle tek parti yönetimince, 1924 Anayasası'nın öngördüğü meclis üstünlüğüne dayanan parlamenter sistem, yani seçimle gelen bir parlamento ve onun içinden çıkan, meclise karşı sorumlu bir hükümet modeli, hiçbir zaman uygulama şansı bulamamıştır. 1924 Anayasası'nda yürütme organının başı olarak gösterilen Cumhurbaşkanı ise, anayasada hiç görülmeyen çok geniş yetkilere Şef sistemi sayesinde fiilen sahip olmuş ve bu yetkilerini her zaman kullanmıştır¹⁶³. Atatürk'ün ölümü sonrasında İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi ve sonrasındaki gelişmeler ülkenin sıkıntılı günlerine denk gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın iç politikada yarattığı sıkıntılar tek parti yönetimini acil önlemler almaya sevk etmiştir. Savaş yıllarında izlenen iktisadi politikalar ve bu politikaların sosyal ve siyasal sonuçları CHP'ye karşı eleştirilerin artmasına sebep olmuştur¹⁶⁴. Alınan bazı iktisadi önlemler;

- Milli Korunma Kanunu:

Devlete oldukça fazla iktisadi yetkiler tanıyan Milli Korunma Kanunu 18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilmiştir¹⁶⁵.

Refik Saydam hükümeti zamanında daha katı devletçi anlayış, Şükrü Saraçoğlu Hükümeti zamanında ise daha liberal ekonomi anlayışıyla uygulanmaya çalışılsa da her iki hükümet döneminde de, ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde etkin önlemler alınamamış, geçmişte zaten var olan gerekse savaş yıllarında oluşan ve ağırlaşarak süren ekonomik, sosyal sorunların önüne geçmek mümkün olmamıştır¹⁶⁶.

- Varlık Vergisi Kanunu:

Varlık Vergisi Kanunu savaşın başından itibaren geçen zamanda elde edilen servet ve kazançlara hükümet tarafından el konulmasına imkan tanıyan bir düzenlemedir. Vergi bir defaya mahsus alınacaktı. Yasa bütün savaş zenginleri şeklinde iken uygulama da

¹⁶³Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.580.

¹⁶⁴ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.567.

¹⁶⁵ Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu, VIII.baskı, Ankara, 2004, s.296.

¹⁶⁶ Doğan Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni**, Tekin yay., İstanbul, 2001, s. 471.

Müslümanlara tanınan haklar gayrimüslimlere tanınmamış daha katı olmuştur¹⁶⁷. Her ne kadar gayrimüslim azınlıklar üzerinde etkisini göstermiş olsa da sermaye sahibi grupların hükümete karşı olan güvenlerinde ciddi manada sarsıntıya sebep olmuştur. İktidarın sermaye sahipleri ile arası iyice açılmış ve aralarındaki siyasal bağ tamı ile çözülmüştür. Özellikle oluşan bu güvensizlik ortamında iktidarın, Milli Korunma Kanunu ile sermaye sahiplerine ağır yükler yüklemesi, sermaye sahiplerini zor durumda bırakmış. Bu durumda da sermaye sahipleri CHP iktidarını sert dille eleştirmeye başlamışlardır. Bu kanunla özellikle İstanbul ekonomisini elinde tutan büyük sermaye sahibi gayrimüslim azınlıklar büyük darbe yemişlerdir. Bu durum gayrimüslim sermaye sahiplerinden Müslüman işadamlarına doğru önemli bir sermaye kayması olmuş bu da ileride büyük siyasal sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur¹⁶⁸.

Varlık Vergisi 11 Kasım 1942 tarihinde kabul edilip yürürlüğe girmiştir. Ciddi manada mali ve iktisadi bunalım geçiren ülkelerde gelir toplama ve milli ekonomi üzerinde kontrol aracı olarak normal ve haklı görülebilecek cinsten olan Varlık Vergisi gerektiği şekilde haklı sebepleri açıklanıp uygulanabilen bir vergi olmamıştır¹⁶⁹.

-Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu:

Kırsal alanda biriken servetin yeniden geri alınması için düşünülen Toprak Mahsulleri Vergisi büyük ölçüde, eski Aşar Vergisinin bir benzeri şeklinde uygulamaya konulmuştur. Bu vergi de amaç zirai gelirlerin vergilendirilmesiydi¹⁷⁰.

Özellikle kırsal kesimin geniş bir kesimini etkileyen bu kanun hükümete karşı büyük tepkiler verilmesine sebep olmuştur. Hükümet gerek savaş yıllarında gerekse savaştan sonraki yıllarda devletçi uygulamalar içinde olmuştur. Alınan önlemlere rağmen kırsal kesimde ve kentte yaşayan insanların içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunların savaş yıllarında ağırlaşarak sürdüğü görülmüştür.

Savaş yıllarında alınan tedbirler toplumda CHP'ye karşı bir bıkkınlık getirmiştir. CHP'nin yapısı itibarıyla da yukarıdan aşağıya doğru sarsılmaz bir otoritenin varlığı ve Milli Şef'e karşı şartsız bağımlılık ister istemez toplumda demokrasi rüzgarlarından etkilenen

¹⁶⁷ Cemil Koçak, **Yakınçağ Türkiye Tarihi I 1908-1980**, Milliyet Kitaplığı, s.170.

¹⁶⁸ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.471.

¹⁶⁹ Bernard Lewis, **a.g.e.**, s.296.

¹⁷⁰ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.171.

kesimlerce eleştirilmekteydi. Bu durum ister istemez parti içi muhalefeti harekete geçirip gruplaşmalar ve yeni oluşumları sinyallerini veriyordu. Özellikle liberalizme ilgi duyan milletvekilleri meclis görüşmelerinde söz alıp ilk başlarda üstü kapalı da olsa parti yönetimini eleştiriyorlardı. 14 Mayıs 1945 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (ÇTK) görüşmelerinde ve 1945 yılı yedi aylık bütçe görüşmelerinin yapıldığında muhalif milletvekillerince hükümet ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Özellikle Hikmet Bayur tarafından ağır eleştiriler yapılan bütçe görüşmelerinde Eskişehir Milletvekili Emin Sazak da her fırsatta hükümetin uygulamalarından rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı görüşmelerinde ise uygulamalardan rahatsız olan milletvekilleri üsluplarını daha da keskinleştirerek hükümeti açık bir şekilde eleştirmişlerdir. Özellikle Adnan Menderes, büyük toprak ağalarının da verdiği destekle kürsüden tarihin seyrini değiştirecek açıklamalar yapmıştır¹⁷¹.

1- ÇTK Görüşmelerinde Belirginleşen Muhalefet :

Tasarı görüşmeleri TBMM’de önemli tartışmalar yaratmıştır. Özellikle Adnan Menderes, Emin Sazak, Cavit Oral gibi başını büyük toprak sahiplerinin çektiği bir grup kanun tasarisına sert eleştirilerde bulunmuşlardır¹⁷². Bu eleştiren grubun öncülüğünü de Adnan Menderes yapıyordu. Ona göre Türkiye’de toprak kıtlığı diye bir sorun yoktu. İstenildiği takdirde ülkedeki ekilebilir arazi var olanın üç katına çıkarılabilirdi. Ona göre ülkedeki en büyük sorun; köylünün malının ucuza gitmesi ve ihtiyacını pahalıya almasıydı. Ayrıca temel sorunlar arasında, çiftçilerin gerekli araç ve gereçlerle donatılması, kredilerin arttırılması, ve tarımda bilimsel yöntemlerin kullanılmasıydı. Menderes yapılan bu uygulamanın Almanya’da Hitler’in Nasyonal Sosyalist rejiminin İskan Kanunu olan ‘*Erbhof Kanunu*’nun taklit edildiğini, bu durumun da kırsal mobilyetiyi etkilediğini belirtmiştir¹⁷³.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı görüşmelerinde ateşli tartışmalar istifalara sebep olmuştur. Tasarıyı oluşturan komisyon içerisinde bulunan Adnan Menderes tasarının TBMM’deki görüşmeleri sırasında kanuna olan muhalefetini keskinleştirmek ve daha rahat eleştirilerde bulunmak için görevinden istifa etmiştir¹⁷⁴. Sert tartışmalar sonucunda arkasında büyük toprak sahiplerinin de bulunması Adnan Menderes’e güven vermiş meclis kürsüsünde

¹⁷¹Cemil Koçak, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi**, cilt 2, İletişim yay., Ankara, 1986, s.568.

¹⁷²Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.491- 492.

¹⁷³Osman Akandere, **Milli Şef Dönemi**, İz yay., İstanbul, 1998, s.362; Asım Karaömerlioğlu, **a.g.m.**, s. 6.

¹⁷⁴Devrim Hakkı, **a.g.e.**, s.14.

uzun nutuklar ile tasarıya olan muhalefetini dile getirmiştir. Özellikle muhalefetin kendini gösterdiği 17. madde görüşmeleri ciddi tartışmalara sahne olmuştur. Bu maddenin ilk haliyle yani hükümet tasarısı şekliyle daha devrimci karakter taşıdığını düşünen Alaattin Tiritöğlü, geçici komisyonun bu maddeye ilişkin yaptığı değişikliklerle devrimcilik özelliğini kaybettiğini düşünmektedir. Bu madde görüşmelerinin uzaması sonucu İsmet İnönü, Tiritöğlü'na; bu maddeyi meclisten geçirip geçiremeyeceğini sormuş, Tiritöğlü'da 'geçiririm' diyerek çalışmalarına başlamıştır. Ancak Tiritöğlü maddenin geçmesi için partinin desteğine ihtiyacı olduğunu da İnönü'ye belirtmiştir. Tiritöğlü bunun üzerine meseleyi CHP Merkez Yönetim Kuruluna getirmiştir. Parti sekreteri Memduh Şevket Esendal 17. madde önergesini ilk imzalayan kişi olmuştur. Ancak Cevat Dursunoğlü ve Faik Ahmet Barutçu önergeyi imzalamayı reddetmişlerdir. Bunu duyan İsmet İnönü hemen harekete geçmiş gece yarısı Barutçu'yu ve Dursunoğlü'nu merkeze çağırarak önergeyi imzalatırmıştır¹⁷⁵. İsmet İnönü toprak davasını benimser gözükerek bu davanın toplumsal yararları yanında köylünün kendisine karşı tam desteğini alabileceğini umuyordu¹⁷⁶.

İsmet İnönü'nün Fikret Yüzatlı'yı meclise göndererek, '*Toprak reformu istemeyen parti, benim partim olamaz*' mesajını milletvekillerine iletmesini istemiştir. Bu baskı nedeni ile 17. madde 321 Milletvekilinin oyu ile kabul edilmiştir¹⁷⁷.

ÇTK uzun görüşmelerden sonra meclisten çıkmıştır. Ancak gerçek anlamda uygulanan bir kanun olmamıştır. Uzun görüşmelere sebep olan maddeler ve özellikle on yedinci madde kendisine tatbikat alanı bulamamıştır. Kanunun çıkmasından sonra 1948 yılında İsmet İnönü, tasarıya başından beri itiraz eden Cavit Oral'ı Tarım Bakanlığına getirerek bir bakıma ÇTK uygulanmayacak diyordu. Aynı yıl İnönü kanun için '*ekstremite*' ve '*memleketin zirai ve sosyal hayatını zedeleyecek*' gibi açıklamaları, kanunu meclis görüşmelerinde ciddi manada savunan milletvekillerini ister istemez CHP'den soğutuyordu. Bu kanuna inkılap gözüyle bakan milletvekilleri her fırsatta hükümetin hazırladığı tasarının memleket için önemini anlatmışlar ancak tasarının meclisten geçmesinden sonra İsmet İnönü'nün kanuna başından beri muhalefet olan Cavit Oral'ı Tarım Bakanlığına getirmesi arkasından da yaptığı

¹⁷⁵ Doğan Avcıoğlü, a.g.e., s.494 – 495.

¹⁷⁶ Sina Akşin, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, Kırilangıç yay., 5.baskı, Ankara, 2004, s. 224.

¹⁷⁷ Doğan Avcıoğlü, a.g.e., s.494 – 495.

açıklamalar lehte konuşan milletvekillerinin İnönü'ye ve CHP'nin uygulamalarına karşı olan inançları zayıflamıştır¹⁷⁸.

ÇTK uygulama alanı bulamadığı için, kanun olarak ülkeye çok bir şey katmadı ancak kanunun tasarımı görüşmelerinde akıcı üslubu ile müzakere yeteneğini de kullanarak tasarıya olan muhalefetini dile getiren Adnan Menderes gibi bir politikacıyı ortaya çıkardı¹⁷⁹.

ÇTK görüşmelerindeki tasarıya karşı oluşan muhalefet, yeni bir siyasal oluşuma zemin hazırlamıştır. İsmet İnönü'nün ve partinin diğer yönetici kademesinin parti içerisindeki baskıcı etkilerinden bunalan milletvekilleri ÇTK görüşmeleri sırasında kendisini gösteren liberal gruba karşı yakınlık duymaya başlamıştır. Parti içerisindeki baskı özellikle 17. madde görüşmeleri esnasında kendini hissettirmiştir. İnönü'nün uygulamaları ve Partiyeye müdahaleleri muhalefet grubuna karşı geçişleri hızlandırarak yeni bir siyasal zemine imkan tanımıştır¹⁸⁰.

Kırsal kesimde büyük toprak sahipleri yasanın öngördüğü toprak dağıtımına karşı çıktıkları için Adnan Menderes, Emin Sazak gibi milletvekillerinin yapmış oldukları muhalefeti destekliyorlardı¹⁸¹. Büyük ticaret çevrelerini temsil eden '*İş Bankası Grubu*'nun lideri Celal Bayar ve toprak ağalığından kapitalist çiftçiliğe geçen Adnan Menderes'in öncülüğünü yaptığı grup Emin Sazak, Ömer Lütfi Karaosmanoğlu gibi toprak ağalarının da katılımıyla her geçen gün daha da güçlenmektedir. CHP içerisindeki var olan muhalefet, özellikle Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun görüşmelerinde parti içerisindeki ufak farklılıklardan doğduğu zan edilen tartışmaların ve gruplaşmaların daha belirgin hale gelerek ayrışmalara gittiğini göstermiştir¹⁸². Ancak tüm bu muhalefete karşı büyük münazaralar neticesinde görüşülen kanun 345 milletvekilinin katılımı ve hepsini ittifak oyu ile kabul edilmiştir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu mecliste görüşülmesi devam ederken bir başka tartışması bol olan 1945 bütçe kanun tasarısı meclise gelmiştir¹⁸³.

¹⁷⁸ M. Asım Karaömeroğlu, "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun Hikayesi", **Birikim**, 107, (Mart 1998), s.7.

¹⁷⁹ Metin Toker, **Tek Partiden Çok Partiye(1944-1950)**, Bilgi yay., Ankara, 1998, s.58.

¹⁸⁰ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.495.

¹⁸¹ Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s.474.

¹⁸² Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.495.

¹⁸³ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.554.

2- 1945 Bütçe Görüşmeleri ve Muhalefet :

Türk ekonomisini 1923-1931 yılları arasını liberal dönem, 1932-1945 yılları arasını da devletçilik dönemi diye ayırabiliriz. Ancak Cumhuriyetin kurulduğu günden 1945 tarihine kadar gerçek manada liberal bir politika izlendiğini söylemekte güçtür. Var olan özel sermaye henüz kendi kendine yatırımlar yapacak kadar güçlü değildir. Bu döneme kadar devlet her manada müdahaleci olmak zorunda kalmıştır¹⁸⁴.

1945 yılı yedi aylık bütçenin giderleri 603.404.824 lira olurken geliri 537.843.525 lira olarak hükümet tarafından açıklanmıştır. Bütçe tartışmalarında sert eleştirilerde bulunan Hikmet Bayur, Adnan Menderes, Emin Sazak ve Refik Koraltan ülkenin bugünlere gelmesinin ve bütçedeki açığın sorumlusu olarak hükümeti suçlu buluyorlardı. Bu kanun tasarısının da mecliste emsali görülmemiş sert tartışmalar sebep olduğu, özellikle Hikmet Bayur'un sözlerinden anlaşılmaktadır¹⁸⁵:

“Ekonomik işlerde tam bir başarısızlık gösterilmiştir. Bize varlık içinde yokluk çektirilmiştir. Bu da pek büyük ölçüde kabiliyetsizliğimizin ölçüsüdür. Çok kere söyleniyor. Fakat yine tekrar etmek lazımdır. Bütün laflara rağmen, memlekette korunan hiçbir unsur, hiçbir faydalı unsur yoktur. Gidişten istifade eden, gelişen bir unsur varsa, muhtekirdir vurguncudur. Hükümet de harbin altıncı yılında bir şey yapamamaktadır. Genel olarak denilebilir ki, hükümet başarılı, yerinde hiçbir tedbir almamıştır. Aldığı bütün tedbirlerde yanlıştır, eksiktir, şudur, budur...Her ne ise aksi netice vermektedir. Bunu tekrar hükümetin yüzüne vurmamız vazifemizdir. Çünkü halk bizim yüzümüze vuruyor.Halktan aldığımız bu şeyi aksettirmezsek.vazifemizi yapmamış oluruz. Hükümete diyorum ki bu yıl ki çalışma başarılı bir çalışma olmamıştır.”

Bütçe görüşmelerinde Aydın milletvekili Adnan Menderes de söz almıştır. Menderes Toprak Kanunundaki ateşli konuşmalarının aksine bu görüşmelerde oldukça ılımlı eleştirilerde bulunmuştur. Ülkenin şu anki mali durumu konusunda iyimser olmadığını ve bu durumun savaştan sonra gerçekleşecek ekonomik hamle gücünü zayıflatacağını düşünmektedir. 1945 bütçe görüşmelerinde söz alan vekiller hükümete yönelik eleştirilerinin

¹⁸⁴ Doğan Avcıoğlu, a.g.e., s.446-447.

¹⁸⁵ Cemil Koçak, a.g.e., s.554.

dozunu gittikçe arttırıyorlardı. Sırasıyla söz alan vekillerden Emin Sazak hükümeti genel manada eleştirirken, Refik Koraltan;

“Şimdi bu kadar gerçekleri çırılçıplak ortaya koyduktan sonra bu bütçenin tatbikini hangi heyete emanet edeceğiz?” diye soruyordu.

Hükümete karşı yapılan bu eleştirilere başbakan Şükrü Saraçoğlu gerekli cevapları vermesine rağmen; kanun tasarısının kabulü ile ilgili yapılan toplantıya 77 milletvekili katılmamıştır. Katılan milletvekillerinden ise 368 kabul oyuna karşılık 5 ret oyu çıkmıştır. Ret oyunun sahipleri, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, ve Emin Sazak'tır¹⁸⁶.

Bütçe oylamasından hemen sonra. Başvekil Şükrü Saraçoğlu, 1945 bütçe görüşmeleri sırasında yaptıkları eleştirilere karşı ve oylama sonucunda ret oyu veren vekillere karşı sert bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın arkasından da hükümet için güven oylaması yapılmasını istemiştir¹⁸⁷.

Yapılan güven oylaması neticesinde oylamaya 84 vekil katılmazken 359 güven oyun karşılık yedi güvensizlik oyu kullanılmıştır. Güvensizlik oyu veren vekiller; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Emin Sazak, Hikmet Bayur, Recep Peker'dir. Burada Recep Peker'in de ekibe katıldığı zan edilse bile o bunun böyle olmadığını Celal Bayar ve arkadaşlarıyla çalışmadığını dile getirmiştir. Peker kendisini geleceği ile ilgili Başvekillik düşüncesinden doğan muhalefetini yapmıştır. Bir başka isim ise Hikmet Bayur'dur. Bayur ise bütçe görüşmelerindeki sert üslubu yüzünden parti içerisinde dışlanmış ancak Celal Bayar ve arkadaşları tarafından da kabul görmeyen bir isimdir¹⁸⁸.

Muhalefet tam anlamıyla kendini göstermeye başladığı bütçe görüşmeleri esnasında bu eleştirileri CHP değerlendirmiş ve ilk adım olarak 31 Mayıs 1945 tarihinde en çok eleştiri aldığı iktisadi meseleler ilgili olarak Ticaret Vekili Celal Sait Siren'in yerine Raif Karadeniz'i atamıştır. Aynı gün savaş yıllarındaki mihver devletler ile yakınlığı ve korporatist görüşleri ile

¹⁸⁶Cemil Koçak, **a.g.e.**, s. 555.

¹⁸⁷Cemil Koçak, **a.g.e.**, s. 554; Osman Akandere, **a.g.e.**, s.366-369.

¹⁸⁸Metin Toker, **a.g.e.**, s. 54.

tanınan, genel liberalleşme eğilimlerine karşı olan, parti sekreteri Memduh Şevket Esendal görevinden ayrılarak yerine Nafi Atıf Kansu getirilmiştir¹⁸⁹.

Esendal'ın parti sekreterliğinden ayrılması grubundaki muhaliflerin liberalleşme isteklerinin etkisi olarak CHP yönetiminin aldığı karar olarak da yorumlanabilir. CHP yönetimi yaptığı değişiklikler ile bir nebze olsun eleştirilere mani olmak istemiştir. Bu anlamda 17 Haziran 1945'de CHP genel başkanlık divanınca Kocaeli, Zonguldak, Sivas, Burdur, İstanbul ve Çorum'da yapılacak mebus seçimine CHP'nin resmi aday göstermemesi kararlaştırılmıştı. Ancak ikinci seçmenler CHP'li oldukları için yine bütün seçimleri CHP kazanacaktır¹⁹⁰.

3- Dörtlü Takrir

Meclisteki ve parti içerisindeki bu sıcak gelişmelerden ve İsmet İnönü'nün 19 Mayıs konuşmasından da güç alan parti içi her zaman var olan ancak, 1945 bütçe görüşmeleri sırasında keskinleşen ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı görüşmelerinde ayrışmaların bizzat yaşandığı muhalefet grubu, ortak bir hareket haline getirdikleri eleştirilerini, 7 Haziran 1945 tarihinde CHP meclis grup başkanlığı'na, Dörtlü Takrir olarak bilinen ve altında Celal Bayar'ın, Adnan Menderes'in, Refik Koraltan'ın, Fuat Köprülü'nün imzaları bulunan genel olarak ülkede ve parti içinde siyasal liberalleşme talep eden bir önerge vermişlerdir¹⁹¹. Bu takrir her ne kadar daha çok hürriyet ve demokrasi için verilmiş olsa da Toprak Kanununa tepki olarak hazırlandığını da düşünmek olasılıklar arasındadır¹⁹².

Takirde;

- Bütün dünyanın demokrasi yolundaki hızla ilerlemesine rağmen Türkiye'nin bu akımdan ayrı kalamayacağı vurgulanmıştır.

- Parti içinde serbest ve özgür tartışma ortamı olmadığını ve bunun sağlanması gerektiği anlatılmaktadır

- Siyasi planda genel bir liberalleşme gereği dile getiriliyordu.

¹⁸⁹Cemil Koçak, **a.g.e.**, s. 557; Osman Akandere, **a.g.e.**, s. 371.

¹⁹⁰Metin Toker, **a.g.e.**, s. 55.

¹⁹¹ Onur Öymen, **Türkiye'nin Gücü**, Doğan Kitapçılık, 3. baskı, İstanbul, 1998, s.305; Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.515.

¹⁹² Ergün Aybars, **Atatürkçülük ve Modernleşme**, Zeus Kitabevi, İzmir, 2006, s.136.

- 4'lü taktırir veren kadro aynı zamanda parti içinde ciddi manada bir muhalefet grubu oluşturarak parti yönetiminde değişiklik yapılmasını da düşünüyordu¹⁹³.

Parti içi muhalefeti oluşturan bu grup içinde, henüz CHP'den ayrılarak yeni bir parti kurma düşüncesi yoktu. Yapmak istedikleri parti içindeki liberalist kadrolarla CHP'yi değiştirmektir¹⁹⁴.

12 Haziran 1945 yılında CHP Genel İdare kurulunun toplantısında konuşulan taktirre, dört milletvekili imza atmıştır. Taktirrin son cümlesinde bu taktirre imza atan milletvekilleri, taktirrin açık oturumda görüşülmesini istediyseler de taktir, 12 Haziran 1945'te toplanan CHP Meclis grubunun gizli oturumunda okunup görüşülmüştür¹⁹⁵. Uzun süren grup toplantısında taktir ve taktirciler ciddi manada eleştirildi¹⁹⁶.

Bu dört CHP milletvekili parti içerisindeki liberalleşme hareketlerinin hızlanmasını, parti içi çalışmaların daha demokratik hale gelmesini istiyorlar ve CHP'nin tüzüğünde değişiklikler yapılmasını bildiriyorlardı¹⁹⁷. Ancak, İsmet İnönü parti içerisinde bu taktirre karşı birden fazla görüş olduğunu fark etti.

Başbakan Şükrü Saraçoğlu; Meselenin örtbas edilebileceğini, taktirrin sahiplerine geri aldirabileceğini, CHP'nin liberalleşme yolunda yürüdüğünü ve bunun ancak kendisi ile mümkün olabileceğini düşünüyordu. Bir başka görüş ise bu 'Dörtlerin' parti içerisinde hizip teşkil ettiği ve derhal susturulmaları gerektiği düşünülüyordu. Ancak, İnönü bütün bunları dinledikten sonra hepsinden farklı bir konuyu anlatıyordu. İnönü'ye göre bu grup muhalefet yapmaya karar vermişti, bunu parti içerisinde yapmamalarını parti dışına çıkararak teşkilatlarını kurup ayrı bir parti olarak yapmalarını istiyordu. O zaman kadar kimsenin meclis içerisinde ve genel toplantılarda söylemediğini İnönü söylemişti. Ancak yapılan görüşmeler varılan sonuç taktirrin ret edilmesi olmuştur. Grup ret kararının açıklaması ise;

“Kanunlarda değişiklik yapılmasını isteyenlerin usulü dairesinde tadil teklifine başvurmaları mümkün olduğu gibi parti tüzüğünde değişiklik yapılması Kurultay'a ait

¹⁹³ Cemil Koçak, **a.g.e.**, s.558.

¹⁹⁴ Metin Toker, **a.g.e.**, s.67; Osman Akandere, **a.g.e.**, s.377.

¹⁹⁵ **Ulus**,(13 Haziran 1945), **Vatan**, (13 Haziran 1945).

¹⁹⁶ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.374-375.

¹⁹⁷ Metin Toker, **a.g.e.**, s.66; Osman Akandere, **a.g.e.**, s.373.

işlerden bulunduğu cihetle bunların grupça görüşülmesine lüzum yoktur.” denilmektedir¹⁹⁸.

Sadece takriri (önerge) veren vekiller haricinde bütün vekiller takriri ret oyu vermişlerdir. Bu ret parti içi muhalefeti partiden uzaklaştırarak yeni bir parti kurulması amacı ile bir taktik olarak yorumlamakta mümkün olabilir¹⁹⁹.

Türkiye’de çok partili hayata geçişte muhalefetin, ÇTK görüşmelerinde başlayıp, 1945 bütçe görüşmelerinde devam eden çalışmaları Dörtlü Takrir ile belirgin bir yapı kazanmıştır. Takrir sahipleri takrirlerinde Tek Parti yönetiminin zararlarını yazılı olarak anlatırken partiden çıkmayacaklarını sözel olarak dile getirmişlerdir²⁰⁰. Bu durumda takrirciler ya CHP’nin tam olarak yapısını değiştirmek istiyor ya da yeni bir parti için program hazırlıyorlar yorumunu yapabiliriz. Sonuç ne olursa olsun takrir Türkiye’nin siyasal yaşamında yeni bir pencerenin açılmasını sağlamıştır. Takrir ülkenin çok partili hayata geçmesinde tetikleyici unsurların başında yer almaktadır²⁰¹.

B- MUHALEFET GRUBUNUNUN PARTİDEN AYRILMASI

CHP içerisinde başlayan muhalefet hareketinin öncülüğünü yapan Adnan Menderes, Fuat Köprülü gibi milletvekillerinin Tan ve Vatan gibi Hükümete muhalif gözükten gazetelerde yazılar yazmaları parti yönetimince hoş karşılanmamıştır. Bu milletvekilleri özellikle Vatan gazetesinde, tek parti yönetimini eleştiren, Dörtlü Takrir’de öne sürdükleri düşünceleri anlatan ayrıca parti yönetiminin ve hükümet yanlısı yayın organlarının kendilerine karşı yaptıkları eleştirilere karşı cevap veren yazılar yazıyorlardı²⁰².

İlk yazı Fuat Köprülü’den ‘*Açık Konuşalım*’ başlığı ile Vatan gazetesinde çıktı²⁰³. Özellikle Hükümet yanlısı yazıları ve parti içerisindeki muhalefete karşı acımasız eleştirileri olan Falih Rıfkı Atay’a cevaben yazdığı yazı ise ‘*Yalancının Mumu*’ isimli yazısıdır. Bu

¹⁹⁸ Metin Toker, **a.g.e.**, s.67; **Ulus**(13 Haziran 1945).

¹⁹⁹ Hakkı Devrim, **a.g.e.**, s.14.

²⁰⁰ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.376.

²⁰¹ **a.g.y.**

²⁰² Osman Akandere, **a.g.e.**, s.393.

²⁰³ **Vatan**, (25.08.1945).

yazıda Köprülü, Atay'ı basın alemine kendisinin soktuğunu ancak Tanin'e geçince kendisi aleyhinde yazılar yazdığını belirterek onu vefasızlıkla suçluyordu²⁰⁴.

Köprülü 'Sırça Köşkte Oturanlar' başlıklı yazısında ise hükümet ve taraftarlarının kendilerinin dışındakilerini, vatan ve millet sevgisinden yoksun gibi algıladıklarını ve topluma bu kişileri bu şekilde yansıtılmalarını eleştirmiştir. Bu kişilerin şüpheli olarak gösterilmesi demokrasinin ruhuna tamamen aykırı olduğunu ve münakaşaya açık olunmasının gerekliliğini anlatan yazılar yazmıştır²⁰⁵.

Ulus gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay ve Fuat Köprülü arasındaki bu çekişme parti içerisindeki milletvekillerince de izlenmektedir. Parti içerisinde baskıdan bunalan milletvekilleri Milli Şef İsmet İnönü'nün iradesi dışında hareket edemez duruma gelmişlerdi. Bu durumdan rahatsız olan milletvekilleri içten içe muhalefet grubunu destekliyor ve Milli Şef'in kontrolünde yazılar yazan Falih Rıfkı Atay'a karşı Fuat Köprülü'nün yanında yer alıyorlar ancak Milli Şef'in parti içerisindeki otoritesi çok sağlam olduğu için direkt olarak Köprülü'yü destekler durumda gözükme de istemiyorlardı²⁰⁶.

Özellikle İstanbul basınında Hükümetin uygulamaları ve Milli Şef İsmet İnönü'nün parti içi müdahalelerini sert biçimde eleştiren yazılar çıkmaya başlamıştı. Bunun üzerine Başbakan Şükrü Saraçoğlu düzenlemiş olduğu basın toplantısında, İstanbul gazetelerindeki eleştiri dolu yazılara cevap vermiştir;

“Son haftalarda bazı İstanbul gazeteleri şahlandı.Devrimleri korumak için aldığımız tedbirleri yeniden incelememiz tabiki mümkündür. Gazetelerde süren tartışmalarda irtica maddelerinde hiçbir serbestlik istenilmediğine göre, mevcut ihtilaf çözülemez bir ihtilaf değildir. Demokrasi yolunda çok büyük bir mesafe almış bulunuyoruz.” demiştir²⁰⁷.

Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun İstanbul Gazetelerini sert bir dille eleştirmesine cevap veren Adnan Menderes Vatan gazetesinde konuyla ilgili bir makale yazmış ve makalesinde;

²⁰⁴ **Vatan**, (07.09.1945).

²⁰⁵ **Vatan**, (11-12.09.1945).

²⁰⁶ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.394.

²⁰⁷ Hakkı Devrim, **a.g.e.**, s.21.

“Bu ülkede hürriyetten söz edince yalnız Basın Kanunu akla gelmez.Yurttaşın ferdi hak ve hürriyetleri yanında bir de siyasi hak ve hürriyetleri vardır. Yurttaşın siyasi hak ve hürriyetlerini kısıtlandığı söz getirmez bir gerçektir.Milletvekili seçimi tayin mahiyetindedir. Ülke tek parti sisteminden kendini kurtaramadı Başbakan, Basın Kanununun sırası gelince değiştireceğini söyledi.acaba sırası ne zaman gelecektir?” diyerek cevap vermiştir²⁰⁸.

Adnan Menderes Falih Rıfki Atay ile başlayan ve kendilerine karşı yürütülen karalama kampanyasına başbakanın da katıldığını ancak kendilerinin ülke menfaati için doğru yolda olduklarını dile getiren yazısında Atay’ın gerginleştirdiği ortamı, bir nebze olsun başbakanın ılımlı konuşmalarıyla, yatıştırdığını da düşünmektedir²⁰⁹.

1- Adnan Menderes ve Fuat Köprülü’nün CHP’den Ayrılması

Muhafif grubun liderlerinden Aydın Milletvekili Adnan Menderes ve Kars Milletvekili Fuat Köprülü Vatan gazetesindeki yazılarına aralıksız devam ederken bundan rahatsız olan CHP yönetimi her ne kadar Ulus başyazarı Falih Rıfki Atay’ı bu gruba karşı destekler gözüke de başarılı olamamışlardır. Milli Şef döneminin baskıcı rejiminden bunalan halk daha çok Vatan gazetesindeki Köprülü’nün ve Menderes’in yazılarını okuyordu. Sadece halk tarafından değil bazı milletvekillerince de bu muhalif grup açıkça olmasa da kısmen desteklenmiştir.

Bütün bunların hesabını yapan CHP yönetimi, bu iki muhalif milletvekillerinden Adnan Menderes’e 6 Eylül 1945’te Parti Genel Sekreteri Vekili Nafi Kansu imzasıyla son zamanlardaki tutum ve davranışlarının parti tarafından hoş görülmediğini belirterek bu tutumunun sebebinin ne olduğunun açıklanmasını isteyen bir mektup göndermiştir. Cevaplaması için buna benzer mektubu Kansu, Fuat Köprülü’ye de göndermiştir²¹⁰.

Menderes ve Köprülü’nün mektuba ilişkin verdikleri cevap, tutumlarında parti ahlakı ile ters düşen hiçbir davranışlarının olmadığı aksine partinin ve memleketin huzuru için eleştirilerde bulduklarını belirttikten sonra partinin idare şeklinin değişmesinin gerekliliğini

²⁰⁸ Vatan, (13.09.1945).

²⁰⁹ Vatan, (13.09.1945).

²¹⁰ Osman Akandere, a.g.e., s. 396.

ayrıca parti ve rejimde demokratik reformların yapılmasının gerekli olduğunu dile getirmişlerdir²¹¹.

Bu cevapları inceleyen CHP genel sekreterliği, 21 Eylül 1945'te Aydın Milletvekili Adnan Menderes ile Kars Milletvekili Fuat Köprülü'nün hareketlerini partinin siyasi anlayışına uymadığı için partiden ihraç edildiğini açıklamıştır²¹². Bu ihraç kararı bir gün sonra basına açıklanmış ve geniş yankılar uyandırmıştır. CHP içerisinde bu zamana kadar hiç milletvekili ihraç edilmemişti. Bu tarihlerde yapılan bir ankette halkın bu durumu hoş karşılamadığı görülmektedir²¹³.

İki milletvekili durumu ilk radyodan öğrendiklerini belirtmişlerdir. Parti genel sekreterliği Menderes'e ve Köprülü'ye gönderdiği mektupta;

“Partiden Milletvekili seçilmiş olduğumuz halde, meclis konuşmalarında aldığımız tutum, parti prensiplerine ve parti hükümetine karşı yazılarınız, parti tüzüğüne uymamaktadır. Parti tüzüğüne göre Divan'ın kararı açık olmayıp kesindir.” diyerek karara yapılacak herhangi bir itirazında önünü kapatmıştır.²¹⁴

Bu karara karşı Adnan Menderes'in ilk demeci şu şekilde olmuştur;

*“Memleketin yüksek menfaatlerine tamamı ile uygun bulunduğu kani olduğum bu yoldaki çalışmalarında parti içinde veya dışında bulunmağım başka başka tesirlere haiz olamaz.”*²¹⁵

Aynı karara Kars Milletvekili Fuat Köprülü'nün cevabı ise;

*“Bu karar, memleketin menfaatlerine uygun samimi hareket karşısında parti'yi idare edenlerin nasıl bir telakki beslediklerini bütün açıklığı ve acılığı ile gösterdi”*²¹⁶

²¹¹ **Vatan**, (22.09.1945).

²¹² **a.g.y.**

²¹³ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.397-398.

²¹⁴ Hakkı Devrim, **a.g.e.**, s.21.

²¹⁵ **Vatan**, (22.09.1945); Osman Akandere, **a.g.e.**, s.399.

²¹⁶ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.399.

2- Celal Bayar' ın CHP' den Ayrılması

Eski başbakanlardan, Dörtlü Takrire imza atan İzmir Milletvekili Celal Bayar 28 Eylül 1945'te milletvekilliğinden istifa ettiğini açıklamıştır. Meclis başkanlığına verdiği istifa mektubunda;

“Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na İzmir milletvekilliğinden istifa ettiğimi arz eder, bilvesile derin saygılarımı sunarım²¹⁷”

Yakın arkadaşlarının CHP'den ihraç edilmelerine büyük tepki gösteren Celal Bayar ilk etapta partiden istifa etmek yerine milletvekilliğinden istifa etmesinin sebebi, bir anlamda kurucusu olduğu ve Atatürk'ün emaneti olarak gördüğü partiyi terk etmek istememesi olarak algılanabilir²¹⁸.

Dörtlü Takrir'in sahiplerinden Fuat Köprülü ve Adnan Menderes'in partiden ihracı, arkasından Celal Bayar'ın milletvekilliğinden istifası sonucunda, gözler takririn imza sahiplerinden Refik Koraltan'a çevrilmiştir. Koraltan yaptığı açıklamalar ile iki arkadaşının parti iç tüzüğüne uygunsuz olarak ihraç edildiklerini belirtmiş ve parti içi kötü idareyi anlatan yazılar yazmıştır. Aynı usul ile kendisinin de ihracını isteyen Koraltan parti genel sekreterliğinin yaptığı büyük yanlışlıkları basına anlatmıştır. Bunun üzerine 27 Kasım 1945 yılında toplanan CHP yönetimi Refik Koraltan'ın ihracına karar vermiştir. Refik Koraltan'ın da ihraç edilmesiyle tek parti yönetimine karşı ilk siyasal muhalefet başlatmış olanlar CHP dışına itilerek tasfiye edilmiştir²¹⁹.

Refik Koraltan'ın da partiden tasfiye edilmesi sonucunda 3 Aralık 1945'te Celal Bayar CHP'den de istifa ettiğini açıklamıştır. Celal Bayar'ı istifasından bir gün sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Çankaya Köşkü'ne yemeğe davet etmiştir. Bu yemekte görüşen Bayar ve İnönü; Atatürk ilkelerinden, özellikle laiklikten taviz verilmemesi, dış politika konusunda polemiğe girilmemesi ve CHP iktidarının yeni partiye engel çıkarmaması gibi konuları görüşmüşler ve da anlaşmaya varmışlardır²²⁰.

²¹⁷ Hakkı Devrim, Osman Akandere, **a.g.e.**, s.399. s.23; **Vatan**, (27.09.1945); Osman Akandere, **a.g.e.**, s.399. s.400.

²¹⁸ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.400; **Vatan**, (30.09.1945).

²¹⁹ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.403-407.

²²⁰ Hakkı Devrim, **a.g.e.**, s.27.

Siyasi kanatta partiden ihraçlar ve milletvekilliğinden istifalar söz konusuyken dönemin köşe yazarları tarafında da karşılıklı atışmalar, konuların derinlemesine eleştirisi yapılırken zaman zaman kişisel eleştiriler de yapılmaktaydı. Vatan gazetesi yazarlarından Ahmet Emin Yalman, köşesinde hükümet aleyhinde yazılar yazarken bu duruma karşı Ulus gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay Yalman'a cevap vererek tartışmaların dozunu artırıyordu. Atay, Yalman'ın geçmişini ele alarak, Atatürk'ün Yalman'ın gazetecilik yapmasını bir süreliğine yasakladığını ve yazdıklarına itibar edilmemesini söylerken Yalman bu konuda belge ile Atay'ın karşısına çıkıyordu²²¹.

ÇTK görüşmeleri ile başlayıp, bütçe görüşmeleri ile hız kazanan CHP içerisindeki partiye ve Hükümete karşı ortaya çıkan grup Toprak Kanununun oylaması esnasında kendini belirgin bir şekilde göstermiştir. Bu grubun varlığı kamuoyunda yeni parti kurulacak düşüncesinin doğmasına sebep olmuştur. Kamuoyundaki bu beklenti, CHP içerisinde gerekli demokratik atılımları yapmak istedikleri için tasfiye edilen Menderes, Köprülü, Koraltan ve sonradan partiden istifa eden Celal Bayar'ı yeni bir parti oluşumunu hazırlamalarında etken olmuştur. Siyasal muhalefet CHP içerisinde yeterince destek ve taraftar bulamamasına rağmen kamuoyu ve basında CHP'ye ve tek parti yönetimine karşı geniş tabanlı bir muhalefet varlığını hissettiriyordu. Kamuoyunun tüm beklentisi bir an önce güçlü ve gerçekten muhalefet yapabilecek bir partinin kurulması yönündeydi²²².

C- DEMOKRAT PARTİNİN KURULMASI (DP) KURULMASI

Türkiye siyasal çoğulculukla ilk kez 1945 yılında tanışmamıştır. Türkiye siyasal çoğulculuğu, siyasi partileri, parti içi ve parti mücadelelerini çok daha eski dönemlerden, gerek Osmanlı Devleti'nin son zamanlarından gerekse Cumhuriyetimizin ilk yıllarından beri tanıyordu. Bu konularda da Türkiye siyasi birikime sahip bir ülkedir. 1945 parti içi muhalefeti ve yeni bir parti kurma çalışmalarını değerlendirirken, daha önceki birikimlerin göz önünde tutulmasının da faydası vardır.

Demokrat Parti kurulmadan önce 7 Temmuz 1945'te kurucuları arasında Nuri Demirağ isimli dönemin önemli işadamı, Birinci Büyük Millet Meclisi ikinci grup adıyla bilinen muhalefet grubunun önderlerinden avukat Avni Ulaş ve yazar Cevat Rifat Atilhan'ın

²²¹ Hakkı Devrim, **a.g.e.**, s.21.

²²² Osman Akandere, **a.g.e.**, s.406-407; **Vatan**, (28.10.1945).

da bulunduğu grup tarafından İçişleri Bakanlığına başvurulmuş ve gelen olumlu cevap neticesinde 18 Temmuz 1945 tarihinde parti kurulmuştur. Milli Kalkınma Partisi adı ile kurulan parti, liberal bir ekonomi politikasını benimserken seçimlerin tek dereceli, nispi temsil sistemine göre ve cumhurbaşkanının bir dönem için halk tarafından seçilmesini istiyordu. Milli Kalkınma Partisi'nin kurulması ile Türkiye'de tek parti sistemi resmi olarak sona ermiştir²²³. Ancak parti siyasi hayatta tecrübesi olmayan kişilerce kurulmuş olması, kurucuları arasında derin fikir ve görüş ayrılıklarının olması gibi sebeplerden tüzüğü ve yaptığı çalışmalar çok dikkate alınmamış daha çok CHP içerisindeki muhalefet çalışmaları ilgi çekmiş ve ciddi bulunmuştur²²⁴.

Milli Kalkınma Partisi'nin beklenen ve özlenen muhalefet olamayacağı genel başkan Nuri Demirağ tarafından basına şöyle ifade ediliyordu²²⁵;

“Ben bu zamanda milli birliği bozarak memleketi bir tefrikaya tabii tutmak istemiyorum. Ben devlete yardımcı rolünü oynamak istiyorum. Hükümeti devirmek, iktidar mevkiine geçmek hırsıyla kurulan bir teşekkül değiliz.”

TBMM içerisinde bir muhalefet partisi vardır. Ancak bu parti gerçek manada beklenen muhalefet olamayacağı apaçık ortadaydı. Kamuoyu ve basın bu partiden çok CHP içerisinde ÇTK görüşmeleri esnasında belirginleşen muhalefeti yakinen takip ediyor ve daha ciddi buluyordu.

Celal Bayar *'Başvekilim Adnan Menderes'* isimli kitabında, yeni bir parti kurma kararını Menderes'in ve Köprülü'nün partiden ihraç edilmesinden hemen sonra aldıklarını bildirmektedir. Celal Bayar bu ihraçların yaşanmasından kısa bir zaman sonra İzmir milletvekilliğinden istifa etmiştir. Dörtlü Takririn bir başka sahibi Refik Koraltan da Vatan gazetesinde ihraç kararlarını sert bir üslup ile eleştirdiği için partiden tasfiye edilmiştir. Bu durumda takrir sahipleri yeni bir siyasal oluşum için harekete geçmişlerdir. İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1945 meclis açış konuşmasında, Türk siyasal sisteminin demokratik parlamenter niteliğini vurgulayıp²²⁶, muhalefetin ayrı bir parti şeklinde organize olunması yönündeki

²²³ Hakkı Devrim, **a.g.e.**, s.18.

²²⁴ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.408.

²²⁵ **Cumhuriyet**, (08.07.1945).

²²⁶ Onur Öymen, **a.g.e.**, s.305.

demeci ile yeni kurulacak partilere sıcak bakılacağı imajını vermiştir²²⁷. Bu açıklamalardan sonra kamuoyu ve basında yeni bir parti kurulacağı ve bu kurulacak partinin de Celal Bayar'ın önderliğinde kurulacağını biliyorlardı. Özellikle Vatan gazetesi bunu baş sayfasından '*yeni bir parti kuruluyor*' başlığı ile duyuruyordu²²⁸.

1 Aralık 1946 tarihli basın bildirisini ile CHP milletvekilliğinden ayrılan Celal Bayar arkadaşları Fuat Köprülü, Adnan Menderes, ve Refik Koraltan ile birlikte yeni bir parti kuracaklarını bildirmiş ve partinin adını Demokrat Parti olacağını, hazırlanan parti programında tek dereceli seçim ve anayasaya aykırı kanunların ayıklanması ve hayat pahalılığı ile mücadele gibi konular yer alacağını dile getirmişlerdir²²⁹.

Ülke basını da bu yeni oluşumu her an takip etmiştir. Her gelişmeyi ana sayfalarından okuyucularıyla paylaşmışlardır. Vatan gazetesi '*Celal Bayar ve arkadaşları yeni partinin programını hazırladılar. Partinin merkezi Ankara olacak*' başlığı ile haberi verirken, Cumhuriyet gazetesi, '*Eski Başbakan Celal Bayar'ın kuracağı parti*' başlığı ile haberi okuyucularıyla paylaşmıştır²³⁰.

Hükümet yanlısı olarak bilinen Ulus gazetesi de haberi okuyucularıyla paylaşmıştır. Ancak verdiği haberlerde İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1945 tarihinde meclis açış konuşmasından cesaret alınarak yeni bir parti kurma çalışmaları başlamıştır şeklinde vererek taraf olduğunu göstermiştir. Özellikle Falih Rıfkı Atay'ın yazdığı makaleler bunu göstermektedir²³¹.

Celal Bayar ve arkadaşları Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti (DP) kuruluş başvurusunu resmen yapmışlardır. Başvuru dilekçesini İçel Milletvekili Refik Koraltan, İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a vermiştir. Genel başkanlığına Celal Bayar'ın getirildiği Demokrat Parti'nin genel merkezi Ankara'da olup, merkez adresi Yenışehir Sümer Sokak No:8'dedir. Demokrat Parti'nin programı 85 maddeden oluşuyordu. Programda partinin, Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasinin kapsamlı ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve genel siyasetin demokratik bir görüş ve anlayışla yürütülmesine

²²⁷ Osman Akandere, **a.g.e.**, s.416-417.

²²⁸ **Vatan**, (28.11.1945).

²²⁹ Hakkı Devrim, **a.g.e.**, s.26; **Vatan**,(01.12.1945).

²³⁰ **Vatan**, (02.12.1945); **Cumhuriyet**, (02.12.1945).

²³¹ **Ulus**, (03.12.1945).

hizmet etmek için kurulduğu belirtiliyordu. Partinin programı ilk bakışta Cumhuriyet Halk Partisi'nden çok farklı görünmüyor. Demokrat Parti de Cumhuriyet Halk Partisi gibi Atatürk'ün 6 ilkesi olan Cumhuriyetçi, Laik, Devrimci, Halkçı, Devletçi ve Milliyetçi bir görüşe sahiptir. Anlaşılacağı üzere yeni parti ülkeye yeni bir sistem getirmek iddiasında değildir. Aynı ilkeler çerçevesinde hükümet ve idare yapısında bir takım yenileşmeler istenmektedir. Demokrat Parti özel teşebbüse ve sermayeyi teşvik ederken devletçilik ilkesini de koruyordu. Demokrat Partisi'nin, Cumhuriyet Halk Partisi'nden asıl farkı, halktan gelen bir kuvvet yaratmak istemesindedir²³².

Demokrat Parti kurucuları CHP içerisinde başlattıkları demokrasi hareketine, değiştiremedikleri CHP'nin dışında, yeni bir parti içerisinde devam edeceklerdir. Yeni partinin kurucu kadrosu, bağımsızlık savaşında rol oynamış, 1937-1939 yılları arasında başbakanlık yapmış, bankacı, iktisatçı İzmir Milletvekili Celal Bayar, Seçkin bir tarihçi ve Türkiye'nin entelektüel hayatında önemli bir isim Kars Milletvekili Fuat Köprülü, hukukçu ve pamuk yetiştiricisi Aydın Milletvekili Adnan Menderes, Yargıç ve vali olarak geniş tecrübeleri bulunan İçel Milletvekili Refik Koraltan'dan oluşuyordu²³³. Demokrat Parti kurucuları ve yöneticileri tek parti döneminin CHP içerisinde yetişmiş politikacılarıydı²³⁴.

Demokrat Parti isminden de anlaşılacağı gibi birinci amacı demokratikleşmeyi sağlamaktır.

CHP içerisindeki muhalifler de kısa zaman içerisinde Demokrat Parti'ye katılmışlardır²³⁵.

²³² Hakkı Devrim, **a.g.e.**, s.26.

²³³ Bernard Lewis, **a.g.e.**, s.303.

²³⁴ Emre Kongar, **Tarihimize Yüzleşmek**, Remzi Kitapevi, 2.baskı, İstanbul 2006, s.191.

²³⁵ Sina Akşin, **a.g.e.**, s.226.

SONUÇ

Tek Parti yönetimi içerisinde her an var olan muhalefet, Milli Şef İnönü'nün meclis içindeki otoritesi ve İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuzluklar sebebiyle bir türlü kendini gösterme imkanı bulamamıştır. Ancak savaş ekonomisinin yarattığı bunalım ve tek parti idaresinin baskı rejimi, yönetime karşı, mecliste ve kamuoyu üzerinde büyük tepkilere sebep oluyordu.

İlk defa, Çiftçiyi Topraklandırma Kanun Tasarısı'nın bütünü üzerindeki görüşmelerde sesini duyurmaya başlayan muhalefet, tasarının maddeleri üzerine yapılan görüşmeler esnasında ciddi boyutlara ulaşmıştır. Tasarı metni üzerindeki tartışmalar bir anda parti içi hesaplaşmalara ve eleştirilere dönüşmüştür. Toprak Kanunu da denilen Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmeleri, muhalefetin bu zamana kadar açmadığı konuların açmasına, parti içi muhalefetin varlığını göstermesine olanak sağlamış, ileride kurulacak yeni siyasal oluşumların ateşleyerek, Hükümete yönelik yeni eleştirilerin yapılabileceğini göstermiştir.

Özellikle Adnan Menderes ve Refik Koraltan tarafından, müzakerelerde tasarı metninin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 74. maddesine uymadığını, yapılan bu çalışmanın anayasaya aykırı olarak hazırlanmış olduğunu, bu anayasa ihlalden ise tasarımı hazırlayan hükümetin sorumlu olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca ÇTK'yı Nazi Almanyasının Erbrof Kanunu'nun taklidi olduğunu ve çiftçiden alıp çiftçiye vererek yapılacak toprak dağıtımının sosyal adalet ilkesine uymadığını belirtmişlerdir. Hükümetin hazırladığı tasarının demokrasi anlayışıyla örtüşmediğini dile getiren milletvekilleri hükümete ve parti yönetimine yönelik şimdiye kadar söylenmemişleri söyleyerek bir ilki gerçekleştirmişlerdir.

Kanun üzerine lehte ve aleyhte konuşan bir çok milletvekili olmuştur. Tüm konuşmaların sonucunda tasarı kanunlaşmıştır. Kanun görüşmeleri TBMM'nin şimdiye kadar görmediği müzakerelere sahne olmuştur. Milli Şef'ten ve Tek Parti yönetiminin baskıcı rejiminden çekinip konuşulamayan konular, anayasa ihlalleri, sosyal adalet, başbakanın ÇTK Komisyonuna müdahalesi ve buna benzer konuların kürsüden dile getirilmesiyle yeni bir dönem başlamıştır.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ÷lkeye kanun olarak bir katkısı olmamış, kendisine de uygulama alanı bulamamıştır. Ancak tasarı metni, halindegken meclis kürsüsünden konuşulan konular 1945 yılına kadar Tek Parti yönetimine karşı çekinilen konular olduğu için parti içi muhalefeti hareketlendirmiştir. Müzakerelerde nazik üslubu ve bahsettiği konular sebebiyle dikkatleri üzerine çeken Adnan Menderes siyasi çevrelerce dikkatle izlenmiştir. Bu görüşmeler Adnan Menderes'i muhalefetin baş aktörü yapmıştır ve diğer muhalif milletvekilleri de aynı tavrı sergilemişlerdir. ÇTK müzakereleri ile başlayan eleştiriler 1945 bütçe görüşmelerinde de aynen devam etmiş, Dörtlü Takrir ile muhalefet tam anlamıyla isteğini hükümete sunmuştur.

ÇTK, siyasal alanda bir başlangıç olmuş, siyaset arenasında da yeni aktörlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çok partili sisteme geçişte bir itki, bir başlangıç niteliği taşıyan ÇTK görüşmeleri, Türkiye'nin partisel manada iç hesaplaşması ve bunun sonucunda CHP içinden yeni bir parti ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır.

EK 1**HÜKÜMETİN TEKLİFİ**

Çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulması hakkında kanun tasarısı

Birinci Bölüm***Umumi Hükümler***

MADDE 1.- Bu kanunun güttüğü başlıca maksatlar şunlardır:

- a) Arazisi olmayan veya yetmeyen çiftçileri ve çiftçilik yapmak isteyenleri, aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayacak ve iş kuvvetlerini değerlendirecek ölçüde araziye sahip kılmak.
- b) Kendilerine arazi verilenlere ve yeter arazisi bulunup istihsal vasıtaları eksik olan çiftçilerden muhtaç bulunanlara yapı ve ıslah sermayesi, canlı ve cansız demirbaş vermek;
- c) Arazi mülkleri üzerinde işletmeler kurulmasını ve yurt topraklarının sürekli surette işlenmesini sağlamak;
- d) Arazi mülklerinin aşırı derecede büyümelerini ve hadden aşağı küçülmelerini önlemek.

MADDE 2.- Arazide ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yoluyla nebat ve hayvan mahsulleri istihsalinde bulunmaya ve bu mahsullerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesine “çiftçilik” denir.

MADDE 3.- Çiftçiliği kendine asıl iş edinip geçim ve kazancını bu yoldan sağlayanlara “çiftçi” denir.

MADDE 4.- Çiftçiler kendini ziraat teşkilatınca tutulacak kütüklere yazdırmak ve çiftçilikten vazgeçtiklerinde kayıtlarını aldırarak zorundadırlar.

Bu gereği yerine getirmeyenler bu kanunla diğer kanunlarda çiftçilere tanınan haklardan faydalanamazlar.

MADDE 5.- Bu kanunda kastedilen arazi, ormandan başka olan kültür arazisidir. Kültür arazisi, çiftçilikte kullanılan arazidir.

Kültür arazisi: Tarla, bağ, bahçe, ağaçlık, çayır ve mer’a çeşitlerine ayrılır.

Tarla arazisi: Sürekli sahan altında bulunan, tabiatı ve kuvveti yönünden üzerinde nöbetle geniş ölçüde hububat, bakliyeler, yem ve sanayi nebatları yetiştirilebilen arazidir.

Bağ arazisi: Derin işlenerek üzerine üzüm çubuğu dikilip sürekli bakımla çubuk veya üzüm yetiştirilebilen arazidir.

Ağaçlık arazi: Tarla, bağ, bahçe, çayırılık halinde kullanılmağa elverişli olmayan ve üzerinde yakacak ve kullanılacak odun, dal, yaprak veren toplu ağaçlar bulunan ve genişliği bir hektarı geçmeyen arazidir.

Mera arazisi: Tarla ve bahçe halinde kullanılmaya elverişli olmayan ve üzerinde biçilebilecek ot bitmeyen ve fakat hayvan otlatılan arazidir.

MADDE 6.- Bu kanunun tatbikatında yüz ölçüsü olarak dönüm kullanılır.

Dönüm bin metre karelik yerdir.

MADDE 7.- Arazi mülkleri genişlik bakımından, küçük arazi, çiftçi ocağı arazisi, orta arazi, büyük arazi olmak üzere dört boya ayrılır.

Küçük arazi mülkü, çiftçilikten başka mesleklerde çalışanların geçinmelerine yardımcı olan ve genişliği otuz dönümü geçmeyen arazidir.

Çiftçi ocağı arazisi, genişliği otuz dönümden aşağı ve beş yüz dönümden yukarı olamaz.

Orta arazi mülkü, Beş bin dönümden büyük olamaz.

Büyük arazi mülkü, genişliği beş bin dönümü geçen mülklerdir. Çiftçinin kalkınmasını sağlayacak kamu hizmetlerinde kullanılmak şartıyla büyük araziye ancak Devlet mülk edinir.

Kamu faydasına yarayan derneklerle İktisadi Devlet Teşekkülleri ve müesseseleri ve sermayenin yarısından fazlası Devlete ait ortaklıklar, Bakanlar Kurulu kararıyla beş bin dönümden fazla araziye işletme şartıyla mülk edinebilirler.

Arazi mülklerinin boylara ayrılışında nerede olursa olsun bir şahsa ait bütün arazinin yekunu hesap edilir.

MADDE 8.- Bu kanunda arazi işlenmesinden maksat türlü kültür arazisinin boş bırakılmayıp tabii şartlara ve teknik gereklere göre yaradıkları istihsal bölümlerinde kullanılmakta olması ve ekim, dikim ve bakımla iktisadi bir şekilde değerlendirilmesidir.

Üst üste üç yıl sürüm, ekim, dikim ve bakım görmeyen arazi işlenmiyor sayılır.

Bu kanun hükümlerine göre arazinin işlenip işlenmediğini Ziraat .bakanlığı belli eder.

İkinci bölüm

Dağıtılacak arazi

MADDE 9.- Bu kanun hükümlerine göre dağıtılacak arazi şunlardır:

- a) Tapulu ve tapusuz olarak Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunup kamu işlerinde kullanılmayan arazi;

- b) Bir veya birkaç köy halkının ortamalı olarak kullandıkları araziden Ziraat Bakanlığı ihtiyaçtan fazla olduğu belirtilen parçası;
- c) Sahibi olmayan arazi;
- d) Kurutulan bataklıklardan kazanılacak arazi;
- e) Göllerin kuruması ve nehirlerin doldurularıyla elde edilecek arazi;
- f) Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırılacak arazi;

Dağıtılacak araziden, a, b, c, bentlerinde yazılı olanlar bu kanunun yürürlüğe girmesiyle (d) bendindeki kamulaştırma işlemi bitip Hazine adına tapuya tescil edilmesiyle Ziraat Bakanlığı emrine geçer.

MADDE 10.- Bu kanunun tatbikına başlanan yerlerde keyfiyet münasip vasıtalarla yayınlanır. Yayınlamadan sonra gerçek ve tüzel kişiler tasarruflarındaki arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin sınırlarını üç ay içerisinde sınırtası, hendek veya o yerde tedariki mümkün malzeme ile belirtmek ve bu arazilerin sınır, çeşit ve gerçek yüz ölçülerini gösteren bir beyan kağıdı vermek ve tasarruf belge veya onanmış benzerini ödevli yerlere vermek zorundadır.

Bu mecburiyetleri yerine getirmeyenler yükletilen yükün ağırlığına göre elli liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasına çarptırılır. Yazılı bildiriğe rağmen beyan kağıdı vermemekte direnenler on günden bir aya kadar hapis ve yüz liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasına çarptırılırlar.

MADDE 11.- Bu yetkili yerler verilen beyan kağıtlarının arazinin sahibi, çeşitleri, genişliği bakımından gerçeğe uygun olup olmadığını tasarruf belge ve dayanakları üzerinde ve yerinde inceler. Böylece özel kişilere ve Devlete ait arazi belli edilir.

Üçüncü bölüm

Arazi kamulaştırılması

MADDE 12.- Arazisi olmayanlara veya yetmeyenlere dağıtılmak üzere aşağıda yazılı arazi, üzerindeki yapı ve tesisleri ile birlikte Ziraat Bakanlığınca kamulaştırılır.

- f) Vakıflara ait her çeşit arazinin tamamı;
- g) Özel idare ve belediyelere ait olupta kamu hizmetlerinde kullanılmayan arazi;
- h) Gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerine ait araziden beş bin dönümü geçen parçaları;
- i) Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işlenmeyen arazi.

Dağıtılacak arazinin yetmediği yerlerde orta arazinin o yer için Ziraat Bakanlığınca belli edilen çiftçi ocağı haddinden fazlası kamulaştırılır.

Ancak, işletme bütünlüğünü bozmamak için üzerinde her türlü tesisleri ve donatımı tam bir işletme kurulu bulunan düzenli ve sürekli bir şekilde işletilen orta arazi bu hükmün dışındadır.

Kamulaştırmaya uğrayacak büyük veya orta araziden sahibine bırakılan parçanın yerini toplu olmak şartıyla sahibi seçer.

MADDE 13.- Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırma gereğini takdir etmek ve kamulaştırma kararını vermek Ziraat Bakanlığına aittir.

MADDE 14.- Ziraat Bakanlığınca kamulaştırılmasına karar verilen arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin sınırlarını, genişliğini, vasıflarını ve değerini gösteren kroki, mazbatalar kamulaştırma kararına bağlı olarak o yerin en büyük mülkiye üstüne gönderilir.

Kamulaştırma kararının bir örneği kamulaştırılan arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin bulunduğu yerde gazete veya herkesin kolaylıkla görebileceği yerlere asılmak yoluyla yayınlanır. Yayının yapıldığı belgeye bağlanır.

Bu yayın ilgililere bildirik yerine geçer.

MADDE 15.- Kamulaştırılacak arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin kamulaştırma karşılıkları arazide 2901 sayılı kanun gereğince toprak yazma komisyonları tarafından toprak vergisine matrah olmak üzere 1943 yılına kadar kesin olarak belirtilen değerdir.

Bina ve tesislerde ise, aynı mali yıl vergisine matrah olmak üzere safi irattan 1837 numaralı kanununun 14 ncü maddenin mucibince bulunacak değerleri esas tutulur.

1943 mali yılına kadar toprak yazma komisyonlarınca yazımı yapılmamış arazi veya irat değerleri kesin olarak belirtilmemiş bulunan bina ve tesislerin kamulaştırma karşılıkları 1331 yılı vergilerine matrah olarak kaydedilen değerlerin altı katıdır.

Hiç vergi yazımı yapılmamış veya 1331 yılından önce yapılmış olan arazi, yapı ve tesislerin kamulaştırma karşılıkları, kamulaştırılacak arazi, yapı ve tesislerin yöre ve çevresindeki en yakın arazi, yapı ve tesislerin yukardaki fıkralara göre ödevli mercilerce kesin olarak belirtilen değerlerdir.

Bu gibi hallerde ödevli merciler en geç bir ay içerisinde karar vermek zorundadır. Bu süre içerisinde özürsüz olarak ödevini yapmayan komisyonların başkan ve üyeleri hakkında kanun gereğince tatbikat yapılır.

Ödevli komisyonlar çalışma halinde değilse yetkili makamlar tarafından derhal toplanarak yukarıda gösterilen ödevler yaptırılır.

MADDE 16.- Kamulaştırmada bu kanun hükümlerinin tatbikiyle ilgili itirazlar, kamulaştırma kararının yayımlandığı tarihten itibaren bir ay içerisinde yapılabilir.

Kamulaştırma işlem ve kararlarından doğabilecek uyuşmazlıklara yargı ve idare yetkili yerlerince bakılmayıp merkezde kurulacak toprak itiraz komisyonlarında bakılır.

Bu komisyonlarca verilen kararlar kesin olup aleyhine yargı ve idare yetkili yerlerine başvurulamaz.

Kamulaştırılması kesinleşen arazi tapuca Hazine adına yazılır.

MADDE 17.- Kamulaştırılacak arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin mülkiyetinin ihtilafı olması veya arazinin ekili bulunması kamulaştırma işlemini durduramaz. Ekili parçaya el konulması ürünün devşirilmesine kadar geri bırakılabilir; ürünün takdir edilen karşılığı ödenmek şartıyla hemen el konabilir.

MADDE 18.- Kamulaştırılan arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin karşılığı özel bir kanunla çıkarılacak tahvillerle ödenir.

Dördüncü bölüm

Arazi verilecekler

MADDE 19.- Bu kanun hükümlerine göre arazi aile reislerine verilir.

Arazi verilmesinde aşağıdaki sıra gözetilir:

- a) Hiç arazisi olmayıp başkalarının arazisinde ortakçılık, kiracılık yapanlar.
- b) Arazisi yetmeyen çiftçiler.
- c) Hiç arazisi olmayıp da bulunduğu yerde eskiden beri ziraat işçiliğiyle geçinenler.
- d) Göçebeler ve göçmenler ve göçürülenlerden çiftçi olanlar.
- e) Ocak mirasının tasfiyesi dolayısıyla ocaktan ayrılanlarla arazisi yetmeyen çiftçi ailelerinin askerliğini bitirmiş çocukları.
- f) Ziraat Okullarını veya Ziraat Bakanlığınca tanınmış kursları, bitirenlerden arazisi olamayanlar.
- g) Evvelce çiftçi olmayıp da arazi edindiği takdirde çiftçilik yapmayı taahhüt edenler.

MADDE 20.- Arazi dağıtımında yukarıdaki maddenin her bendi içinde de aşağıdaki sıra gözetilir:

- a) Çocuk sahibi olanlar.
- b) Evi ve yeter miktarda istihsal vasıtaları bulunanlar
- c) Evi olup yeter istihsal vasıtaları bulunmayanlar.
- d) Yeter istihsal vasıtası bulunup ta evi olmayanlar.

MADDE 21.- Arazi verileceklerin Türk olmaları ve medeni hakları kullanma ehliyetini haiz ve erkeklerde askerliğini yapmış veyahut özel kanunlardaki muaflık veya geriye bırakılma hükümlerinden faydalanmış bulunmaları çiftçi olmaları ve çiftçilik yapmayı, verilecek araziye bizzat işletmeyi taahhüt etmeleri şarttır.

Beşinci bölüm

Arazi dağıtılması

MADDE 22.- Arazi dağıtılması bu kanun hükümlerine uygun olarak Ziraat Bakanlığınca yapılır.

MADDE 23.- Arazi isteyenler;

- a) Hüviyetlerini ve medeni durumlarını;
- b) Arazileri varsa çeşitlerini ve gerçek yüz ölçülerini;
- c) Arazi üzerindeki yapı ve tesislerle ziraat alet ve vasıtalarını;
- d) Arazi istedikleri yeri;

Gösteren o yerin ihtiyar heyetlerinden onanmış bir beyan kağıdı ile çiftçi ocağı kuracaklarına dair bir taahhüt kağıdını buldukları yerin en büyük mülkiye üstüne verirler.

MADDE 24.- Bölgelere ve ziraat çeşitlerine göre hiç arazisi olmayanlara çiftçi ocağı hadleri içinde yetecek ölçüde arazi verilir.

Toprağı yetmeyenlerin gene bölge ve ziraat çeşitleri göz önünde tutularak arazileri çiftçi ocağı hadleri içinde yetecek ölçüde çıkarılır.

MADDE 25.- Bölgenin tabii ve iktisadi şartlarına göre verilecek arazinin türlü kültür arazisi çeşitlerini içine alması göz önünde tutulur.

Bir kişiye verilecek arazinin bir yerde ve toplu olması gözetilir.

MADDE 26.- Arazi isteyen kişiye, oturduğu yerde dağıtılacak arazi bulunmadığı veya kalmadığı takdirde önce o bölge içinde başka bir yerde ve burada da dağıtılacak arazi bulunmadığı halde yakın ve alıştığı iklim şartlarına uygun başka bir bölgede arazi verilir.

Kamu işi gören her türlü Devlet çiftlikleri ve işletmeleri içerisinde bulunan sahipli arazinin tabiat ve vasıfları göz önünde tutularak o çevrede dengi değerinde Devlet topraklarıyla değiştirmeye Ziraat Bakanlığı yetkilidir.

Bu yüzden çıkacak uyuşmazlıklar bu hükmün tatbikine engel olmayacağı gibi bu işlerden ötürü mahkemelerce ihtiyati tedbir ve haciz kararları verilemez.

MADDE 27.- Arazi üzerindeki yapı ve tesisler bedel karşılığında ve borçlandırma yoluyla verilir.

Bu bedel her bölge için Ziraat Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar kurulunca belli edilir.

Borçlandırma, verilen arazi, yapı ve tesislerin temlikinden itibaren gelecek beşinci yılın Eylülünden başlamak ve yirmi yılda eşit taksitlerle faizsiz olarak ödenmek üzere Ziraat Bankasınca yapılır.

Arazinin mülk edinmesinden sonra borçlu çiftçinin, ilköğretime başlayan her çocuğu için geri kalan borcundan %5 i indirilir.

MADDE 28.- Yıllık taksitlerini ödemeyenlerden yıllık ürünlerinin geçinme haddinden artık kalan kısmı Tahsili Emval Kanunu hükümlerine göre Ziraat Bankasınca tahsil olunur.

Beş yıllık taksitlerini ödemeyenlerin çiftçi ocağının tümü Tahsili Emval Kanununa göre satılarak borç ödetilir. Satılan bir ocağın bir parçası ocak kurma sırasında borçluya payına düşen bedel ödenir.

Zor durumlarda bu hükümler tatbik edilmez. Zor durumun takdiri Ziraat Bakanlığına aittir.

MADDE 29.- Bu kanunun yayınlanmasından sonra sahip olduğu arazinin tümünü herhangi bir suretle elden çıkaranlar veya çiftçi ocağı haddinden aşağı düşürenler bu kanunun tanıdığı haklardan faydalanamazlar.

MADDE 30.- İşlenmemesi yüzünden kamulaştırılan veya ocak bedelinden olan borcun ödenmemesi sebebiyle satılan arazi sahiplerine, tekrar arazi verilmez.

Altıncı bölüm

Kuruluş ve donatım

MADDE 31.- Çiftçi ocağı kuracaklara işletme yapılarını ve arazi ıslahatını ve diğer tesisleri ve onarmayı meydana getirmek üzere Ziraat Bankasınca yirmi beş yıla kadar vadeli yetecek ölçüde kuruluş kredisi açılır.

MADDE 32.- Çiftçi ocağı kuracaklara yetecek ölçüde canlı ve cansız demirbaş ve istihsal malzemesi Türkiye Zirai Donatım Kurumu tarafından tedarik edilerek taksitle ödenmek üzere verilir.

MADDE 33.- Ziraat Bakanlığının ıslah istasyonlarında, fidanlıklarında ve hayvan yetiştirme müesseselerinde yetiştirilen iyi cins tohumluk, fidan ve damızlık hayvanlardan dağıtılacaklar tercihen çiftçi ocağı sahiplerine verilir.

Yedinci bölüm

Çiftçi ocakları

MADDE 34.- Çiftçi ocağı arazisi, bölgelere göre bir çiftçi ailesinin geçinmesine ve aile fertlerinin kuvvetlerini değerlendirmeye yetecek genişlik, kuvvet ve çeşitte arazidir.

MADDE 35.- Çiftçi ocakları bütün zirai istihsal bölümlerini içinde toplayan mürekkep işletmeler biçiminde kurulabilecekleri gibi istihsallerini bağcılık, meyvecilik, bahçecilik, fidancılık, tarla ziraatı veya hayvancılık gibi zirai istihsal bölümlerinden birinde toplayan basit işletmeler halinde de kurulabilir.

MADDE 36.- Çiftçi ocağı, arazisiyle bu arazinin işletilmesine ayrılan her türlü yapı ve tesislerden kurulmuş bir bütündür. Çiftçi ocaklarının veraset suretiyle geçiş hükümleri mahfuz kalmak üzere tek sahip adına tapuya yazdırılması gerektir.

Bir aile her nerede olursa olsun birden fazla çiftçi ocağına sahip olamaz.

Tapuya yazdırma ile çiftçi ocağının kurulması tamamlanır.

MADDE 37.- Çiftçi ocağı hiçbir suretle bölünemez; veraset yoluyla geçme hükümleri mahfuz kalmak şartıyla müşterek veya iştirak halinde mülkiyete mevzu olamaz.

Yalnız bu kanunun kabul ettiği hallerde ve ancak toplu olarak satılır.

Ocak sahibi çiftçi ocağı üzerinde karşılıklı, karşılıksız, sağlıkta yürür veya ölüme bağlı hiçbir temlik tasarrufları bulunamaz, ocağı kiraya veremez, başkası lehine herhangi bir ayrı hakla takyit edemez.

Çiftçi ocağı askerlik ve belgelendirilen uzun hastalığın süresi boyunca kira ile işletilebilir.

MADDE 38.- Çiftçi ocakları mülk edinme bedeline ve ocak sahiplerine verilecek her türlü kredilere karşılık olarak borçlar ödeninceye kadar Ziraat Bankasına kanunla ipotek edilmiş sayılır.

Ocaklar üzerine bundan başka gayrimenkul rehini tesis edilemez. Tüzel ve gerçek kişiler alacakları için haczolunamaz ve satılamaz.

MADDE 39.- Ocak sahibinin ölümü halinde mirasçı birden fazla ise ocağı idare etmek üzere sulh yargılığınca mirasçılar arasından reşit ve ehliyetlisi ocak reisi seçilir.

Seçilecek reisin sıhhatli, ahlaklı, muhitin emniyetini kazanmış olması ve çiftçiliğe ait işlerin ehli bulunması şarttır.

Mirasçılar arasında ehliyetli reşit yoksa ve reşit olmayan mirasçı birden çok ve vasiler de müteaddit olursa ocağı işletmek üzere vasilerden en ehliyetlisi sulh yargılığınca ocak reisi seçilir.

Sulh yargılığı ehliyetin belli edilmesinde ziraat teşkilatının mütalaasını alır.

MADDE 40.- Ocaktan ayrılmak isteyen mirasçıların payları ocağa tevarüs eden mirasçılar tarafından en fazla beş yılda eşit taksitlerle ödenir. Süresi içinde borç ödenmezse ocak toplu olarak sulh yargılığınca satılarak bedeli ocağın borçları ödendikten sonra kalan mirasçılar arasında payları ölçüsünle üleştirilir.

Ocakla ilgisini kesmemiş olan küçükler işletmede çalışmak zorundadırlar.

Aksi halde reis tarafından yukarıdaki hükümler içinde payları ödenerek ocakları ilgileri kesilebilir.

Ocak reisi; reşit olan mirasçıların paylarını ödeyerek ocakla alakalarını kesebilir.

Sekizinci bölüm

Türlü hükümler

MADDE 41.- Bu kanun hükümlerine göre verilecek arazinin yerini göstermekte arazi, demirbaş çeşitlerinin sayılarının belli edilmesinde ve bu kanunun yürütülmesi ile ilgili diğer hususlara ait bütün işlemlerde Ziraat Bakanlığı takdir hakkını haizdir.

MADDE 42.- Ziraat Bakanlığının izni olmadan işgal, ihya ve açma yollarıyla arazi edinme yasaktır. Aksine iş yapanlar Ziraat Bakanlığınca araziden çıkarılır.

MADDE 43.- Arazi kamulaştırma ve dağıtma işini yalnız Ziraat Bakanlığı yapar. Diğer makamların bu hususlarda yetkileri kaldırılmıştır.

MADDE 44.- Bu kanun hükümlerine göre yapılacak müracaatlar ve işlemler için hiçbir vergi, resim ve harç alınmaz.

MADDE 45.- Bu kanun hükümlerini yürütmek üzere Ziraat Bakanlığına bağlı ayrı bir teşkilat kurulur.

MADDE 46.- Bu kanun hükümlerine göre dağıtmak için arazi kamulaştırma işlerinin ve arazi dağıtımının yapılacağı yerler Ziraat Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılır.

MADDE 47.- Bu kanunun tatbik suretini gösterir tüzükler yapılır.

MADDE 48.- Araziyle ilgili olup da bu kanuna aykırı bütün hükümler kaldırılmıştır.

MADDE 49.- Bu kanun yayınlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 50.- Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Başbakan
S. Saraçoğlu

Ad. B.
R. Türel

M. M. B.
A. R. Artunhal

Da. B.
Hilmi Uran

Ha. B.
H. Saka

Ma.B.
N. E. Sümer

Mf. B.
Yücel

Na. B.
Sırrı Day

İk. B.
Fuad Sirmen

S. İ. M. B.
Dr. H. Alataş

G. İ. B.
Suad H. Ürgüblü

Zr. B.
Ş. R. Hatipoğlu

Mü. B.
A. F. Cebesoy

Ti. B.
C. S. Siren

EK 2**GEÇİCİ KOMİSYONUN DEĞİŞTİRİŞİ***Çiftçiye Topraklandırma Kanunu Tasarısı***Birinci Bölüm*****Genel Hükümler***

MADDE 1.- Bu kanunun güttüğü başlıca maksatlar şunlardır:

- e) Arazisi olmayan veya yetmeyen çiftçileri ve çiftçilik yapmak isteyenleri, aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayacak ve iş kuvvetlerini değerlendirecek ölçüde araziye sahip kılmak.
- f) Kendilerine arazi verilenlere ve yeter arazisi bulunup istihsal vasıtaları eksik olan çiftçilerden muhtaç bulunanlara kuruluş, onarma ve çevirme sermayesi, canlı ve cansız demirbaş vermek;
- g) Yurt topraklarının sürekli surette işlenmesini sağlamak;

MADDE 2.- Arazide ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yoluyla nebat ve hayvan mahsulleri istihsalinde bulunmaya ve bu mahsullerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesine “çiftçilik” denir.

MADDE 3.- Çiftçiler tarım teşkilatının bulunduğu yerlerde tüzükte gösterilecek usul ve şekle göre tutulacak kütüklere kendilerini yazdırmak ve çiftçilikten vazgeçtiklerinde kayırlarını sildirmek zorundadırlar.

Bu gereği yerine getirmeyenler bu kanunla çiftçilere tanınan haklardan faydalanamazlar.

MADDE 4.- Bu kanunda yazılı araziden maksat, ormandan başka olan kültür arazisidir. Kültür arazisi, çiftçilikte kullanılan arazidir.

Kültür arazisi: Tarla, bağ, bahçe, ağaçlık, çayır ve mer'a çeşitlerine ayrılır.

Tarla arazisi: Tabiatı ve kuvveti yönünden üzerinde hububat, bakliyeler, yem ve sanayi nebatları yetiştirilebilen arazidir.

Bağ arazisi: Üzerine üzüm çubuğu dikilip sürekli bakımla çubuk veya üzüm yetiştirilebilen arazidir.

Ağaçlık arazi: Tarla, bağ, bahçe, çayır halinde kullanılmığa iktisaden elverişli olmayan ve üzerinde ağaç veya yetiştirilebilen arazidir.

Kavaklık ve okaliptüslük arazi: Kavak ve okaliptüs yetiştirilebilen arazidir.

Çayır arazisi: Tarla, bağ ve bahçe halinde kullanılması iktisadı olmayan ve üzerinde biçilebilecek ot yetişen veya yetiştirilebilen arazidir.

Mera arazisi: Tarla ve bahçe halinde kullanılmayan ve üzerinde hayvan otlatılabilen arazidir.

MADDE 5.- Bu kanunun uygulanmasında yüz ölçüsü olarak dönüm kullanılır.

Dönüm bin metre karelik yerdir.

MADDE 6.- Arazi mülkleri yüz ölçüsü bakımından, küçük, orta ve büyük arazi, olmak üzere üç boya ayrılır.

Küçük arazi mülkü, 500 dönüme kadar olan arazidir.

Orta arazi mülkü, 501 den 5000 dönüme kadar olan arazidir.

Büyük arazi mülkü, 5000 dönümü geçen arazidir.

Arazi mülklerinin boylara ayrılışında nerede olursa olsun bir kişiye ait bütün arazinin tutarı hesaplanır. Şüyulu olarak tasarruf edilen arazi mülklerinde her şahsa ait hisse ayrı ayrı hesap edilir.

MADDE 7.- Bu kanunda arazi işlenmesinden maksat türlü kültür arazisinin boş bırakılmayıp tabii şartlara ve teknik gereklere göre ekim, dikim ve bakımla iktisadi bir şekilde değerlendirilmesidir.

Makbul mazeret olmaksızın üst üste üç yıl sürüm, ekim, dikim ve bakım görmeyen arazi işlenmiyor sayılır.

Arazinin işlenip işlenmediğini Tarım Bakanlığı belli eder. Bu karara karşı arazi sahibinin itiraz ve müracaat hakkı saklıdır.

İkinci bölüm

Dağıtılacak arazi

MADDE 8.- Bu kanun hükümlerine göre dağıtılacak arazi şunlardır:

- g) Devletin hüküm ve tasarrufu veya hususi mülkiyeti altında bulunup kamu işlerinde kullanılmayan arazi;
- h) Bir veya birkaç köy, kasaba veya şehrin ortamalı olan arazinin ihtiyaçtan fazla olduğu Tarım Bakanlığınca belirtilen parçası;
- i) Sahibi bulunmayan arazi;
- j) Devletçe kurutulan sahipsiz bataklıklardan kazanılacak arazi;
- k) Göllerin kuruması ve nehirlerin doldurmasıyla elde edilecek arazi;
- l) Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırılacak arazi;

MADDE 9.- Yapılacak yayım ve incelemeler sonunda sahibi bulunmadığından dolayı Hazine adına tescil olunan sekizinci maddenin (c) bendinde yazılı arazinin 10 yıl içinde hükümle sahibi belli olduğu takdirde el koyma tarihindeki bedeli kamulaştırmadaki esaslara göre belli edilerek Devletçe ödenir.

MADDE 10.- Sekizinci madde gereğince dağıtılacak araziden aynı maddenin (a) bendinde yazılı olanlar bu kanunun yürürlüğe girmesiyle, (b) bendinde yazılı arazi Tarım Bakanlığınca ayrılmasıyla, (c) ve (f) bentlerindeki arazi Hazine adına tapuya tescil edilmesiyle, (d) ve (e) bentlerindeki arazi meydana gelmesiyle Tarım Bakanlığı ermine geçer.

MADDE 11.- Bu kanunun 61.maddesi uyarınca kamulaştırma ve dağıtma işlerine başlanacak bölgelerde bu işlerin yapılacağı yer belli edilmek suretiyle keyfiyet o yerin bağlı OLDUĞU İL GAZETESİ ve mahallindeki diğer münasip vasıtalarla ilan olunur.Yerlerinde bu ilanın yapılmış olduğu Resmi gazetede bir defa ve ayrıca Ankara, İstanbul ve İzmirde çıkan ikişer gazete de en az birer gün ara ile üç defa yayınlanır. Bu gazetelerde yapılacak ilk ilan Resmi Gazete ile yapılacak ilandan sonraya bırakılmaz.Resmi gazete ile yayınlanma tarihinden başlayarak üç ay içersinde özel idareler, belediyeler, her çeşit vakıflar, köyler ve o yerde oturan gerçek kişilerle, özel hukuk tüzel kişileri tasarruflarındaki araziden sınıfları belli olmayanların köşelerine taş dikmek, hendek açmak veya o yerde tedariki mümkün vasıtalardan faydalanmak suretiyle sınırlarını belirtmek ve arazilerine ve üzerindeki yapı ve tesislere ait örneği tüzüğünde gösterilen beyan kağıtlarını doldurup tasarruf bölgeleri veya muhtarlarca onanmış benzerleriyle birlikte tarım bakanlığınca yetkilendirilecek mercilere vermekle ödevlidirler.

Şuyulu olarak tasarruf olunan arazide bu ödev her hisse sahibine düşer.Küçüklere ve kısıtlara ait arazinin belli edilmesi ve beyan kağıtlarının verilmesi işiyle kanuni temsilcileri ödevlidirler.

Tasarruf belgeleri olmayanlar tasarruflarının dayandığı sebepleri beyan kağıtlarına yazarlar.

Beyan kağıtlarında tapuda yazılı miktarlar gösterilmekle beraber arazinin gerçek yüz ölçüsü buna uymuyorsa bilinen miktar, bilinmiyorsa gerçeğe en yakın tahmin olunan miktar yazılır.

Beyan kağıtlarının kendilerince bilinebilen gerçeğe uygunluğu muhtarlar tarafından onanır.

Bölge dışında oturan arazi sahipleri beyan kağıtlarıyla eklerini oturdukları yerin en büyük mülkiye üstüne verirler. Mülkiye üstleri verildiği tarihi belli ederek bunları vakit geçirmeksizin kanunun uygulanmasına başlanmış olan yerdeki yetkili mercie vermek üzere o ilin valisine gönderirler.

MADDE 12.- 11 nci maddede yazılı ödevleri yerine getirmeyen arazi sahipleri, kanuni temsilciler ve Vakıf mütevellileri 50 liradan aşağı olmamak üzere hafif para cezasına

çarpıtılırlar. Yazı ile istendiği halde bu ödevleri yerine getirmemekte direnenler hakkında bu ceza iki kat olarak hükümlenir.

MADDE 13.- Beyan kağıtlarının gerçeğe uygunluğunu yetkili merciler tasarruf belge ve dayanakların üzerinde yerinde ve incelerler. Böylece özel kişilere ve Devlete ait arazi belli edilir. 25 ve 26 ncı maddelerin hükümleri saklıdır.

Üçüncü bölüm

Arazi kamulaştırılması

MADDE 14.- Arazisi olmayanlara veya yetmeyenlere dağıtılmak üzere aşağıda yazılı arazi, üzerindeki yapı ve tesisleri ile birlikte Tarım Bakanlığınca kamulaştırılır.

- j) Mülhak ve mazbut vakıfların tüzel kişilikleri namına Evkaf U. Müdürlüğü veya mütevelliler tarafından tasarruf edilmekte bulunan bilumum vakıf arazisinin tamamı;
- k) Özel idare ve belediyelere ait olup da kamu hizmetlerinde kullanılmayan arazi;
- l) Gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerine ait araziden beş bin dönümü geçen parçaları;

(Kamu faydasına yarayan derneklerle, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve müesseseleri ve sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait ortaklıklar arazisinin beş bin dönümden yukarı kısmı işlenmek şartıyla ve Bakanlar Kurulu kararı ile kamulaştırma dışında bırakılabilir.)

- m) Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işlenmeyen arazi.

Kamulaştırılan arazideki yapı ve tesislerden kahve, han, dükkan, değirmen ve fabrika gibi zirai işletme ile ilgili olmayanlar ile bağ ve bahçeler kamulaştırma dışında bırakılır.

- n) Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırmaya tabi araziden bölünmek suretiyle 1944 yılı Ekim ayından sonra iktisap edilen ve yeni sahipleri tarafından doğrudan doğruya işletilmeyen arazinin tamamı (56) ncı madde hükümleri bu arazi hakkında uygulanır. Miras yoluyla intikal eden arazi bu fıkra hükmü dışında tutulur.

MADDE 15.- Bu kanunun yayınlandığı tarihten başlayarak her bölgede sekizinci maddenin a, b, c, d, e bentlerinde yazılı arazi ile 14 ncü madde gereğince kamulaştırılabilecek arazinin toprak dağıtılacaklara yeter miktarda olup olmadığı Bakanlar Kurulu kararıyla belli edilerek geniş ve dar topraklı bölgeler ilan olunur.

Her il bir bölge sayılır. Özel bir durumda olan ilçeler ayrı bir bölge sayılabilir.

İl veya ilçe topraklarının geniş veya dar olduğunun belli edilmesinde 33 ncü maddenin a, b, c bentlerinde yazılı o yerde oturan çiftçilerle ziraat işçileri aileleri esas tutulur.

Her bölgedeki incelemeler tamamlandıkça yapılacak ilan akabinde o bölgede derhal kamulaştırma ve dağıtma işlerine başlanabilir.

MADDE 16.- Geniş topraklı bölgelerde gerçek kişilerle özel hukuk tüzel kişilerine ait arazi kamulaştırmalarında 14 ncü maddenin c bendi hükümleri tatbik olunur.

Dar topraklı bölgelerde orta arazinin iki bin dönümden fazlası kamulaştırılabilir. Şu kadar ki mahalli imkan ve şartlara göre gerekli tesisleri ve donatımı olan ve düzenli bir şekilde sahibi tarafından işletilmekte bulunan orta arazi bu hükmün dışında tutulur.

Tarım Bakanlığı düzenli saymadığı bir işletmede gördüğü noksanları sahibine bildirir ve tamamlanması için iktisadi şartları ve sahibinin durumunu göz önünde tutarak münasip bir müddet tayin eder. Makbul mazeret olmaksızın bu müddet içinde noksanlar tamamlanmaz ise sahibi düzenli işletme hükmünden faydalanamaz. Tarım Bakanlığının bu husustaki kararlarına karşı ilgililerin müracaat hakları saklıdır.

MADDE 17.- Topraksız veya az topraklı çiftçiler tarafından ortakçılık veya kiracılıkla işlenmekte olan veya hiç arazisi olmayıp öteden beri tarım işçiliği ile geçinenlerin üzerlerinde yerleşmiş buldukları arazi, o bölgede (39) ncü madde gereğince dağıtmaya esas tutulan miktarın kendi seçtiği yerde üç katı sahibine bırakılmak şartıyla yukarıda yazılı çiftçi ve işçilere dağıtılmak üzere kamulaştırılabilir. Sahibine bırakılacak olan arazi 50 dönümden aşağı olamaz. Şu kadar ki bu hükmün uygulanmasında daha yakınında dağıtılabilecek veya kamulaştırılabilecek araziden bunlara verilmesi mümkün olan miktarın bu çiftçileri topraklandırmaya yetmesi şarttır. Civardaki çiftçiler tarafından ortakçılık veya kiracılıkla işlenmekte olan arazi dahi bu çiftçilere dağıtılmak üzere yukarıdaki şartlar ve esaslara göre kamulaştırılabilir. Bu gibi yerlerde köy varsa köy öğretmeni için köy tüzel kişiliği adına da bir yer verilir.

MADDE 18.- Kamulaştırılacak büyük ve orta arazide, kamulaştırma dışında kalacak parçaları kültür çeşitlerini içine alacak şekilde ve mümkün olduğu kadar semt itibariyle toplu bir halde Tarım Bakanlığı seçer. Kamulaştırma dışında bırakılacak parçanın dahi kamulaştırılmasını sahibi isterse bunun da kamulaştırılması mecburidir. İçinde köy ve çiftçi evleri bulunan arazide köyün veya bu evlerle müstemilatının kurulu bulunduğu yerler üzerinde ve harman yerlerinde bu hak kullanılamaz.

MADDE 19.- Bu kanun hükümlerine göre kamulaştırma gereğini takdir etmek ve kamulaştırma kararını vermek Tarım Bakanlığına aittir.

MADDE 20.- Tarım Bakanlığınca kamulaştırılmasına karar verilen arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin sınırlarını, genişliğini, vasıflarını ve değerini gösteren kroki, mazbatalar kamulaştırma kararına bağlı olarak o ilin valisine gönderilir.

Kamulaştırma kararının bir örneği kamulaştırılan arazi ve üzerindeki yapı ve tesislerin bulunduğu yerde gazete veya herkesin kolaylıkla görebileceği yerlere asılmak yoluyla

yayınlanır ve ilgililerin beyannamelerindeki adreslerine tebliğ edilir. İlanın yapıldığı zabıt varakasıyla belirtilir. Bu ilan ve tebliğ, adresi belli olmayan veya beyannamesinde yazılı adreslerde bulunmayan ilgililere bildirik diye geçer.

MADDE 21.- Kamulaştırılacak arazinin:

- d) Beş bin dönümden fazla kısmında 1833 ve 2901 sayılı kanunlar gereğince takdir edilip 1944 bütçe yılı arazi vergisine matrah olan değer;
- e) Beş bin dönümden aşağı olan arazide aynı değer iki katı;
- f) İki bin dönümün aşağısında yapılacak olan karşılaştırmalarda aynı değer üç katı.

Kamulaştırma karşılığına esas olur.

Kamulaştırılacak araziden gizli kaldığından diğer bir sebepten dolayı 1944 bütçe yılı başında kesinleşmiş değeri bulunmayanlara çevrelerindeki en yakın benzeri arazinin sözü geçen yıl vergisine matrah olan değerlerine göre Arazi Vergisi Kanununun yetkilendirdiği komisyonlarca değeri biçilir. Bu yolla bulunan değerler kesinleştikten sonra kamulaştırma karşılığına esas tutulur.

Bu fıkra gereğince tayin olunacak değere Hazine ve mülk sahibi 3692 sayılı kanun hükümlerine göre itiraz edebilirler.

Hazinece taksitle satılmış olup da kamulaştırma tarihinde taksit bedelleri tamamen ödenmemiş olan arazinin, ihale tarihinden kamulaştırma tarihine kadar geçen her sene için ihale bedelinden yüzde beş tenzil edildikten sonra kalan miktar, vergi kıymetinden fazla olduğu takdirde kamulaştırma bedeli olarak kabul edilir. 14 ncü maddenin (e) bendi gereğince kamulaştırılacak arazinin bedeli bölünmezden evvelki bütünün tabi olduğu hükümlere göre hesaplanarak tapuda kayıtlı sahibine ödenir.

olarak kamulaştırıldığı anlaşılan arazi henüz dağıtılmamışsa kamulaştırma işleminin

MADDE 22.- Vergide bir bütün olarak kayıtlı bulunan arazinin tamamı kamulaştırılmış değilse değer kamulaştırılan parçalarla sahibine kalan parçaya ifrazı, tadilat komisyonları tarafından yapılır. Tadilat komisyonu kararına karşı arazi sahibi ile Hazine 1833 ve 3692 sayılı kanunlar dairesinde itiraz edebilirler.

MADDE 23.- Kamulaştırılacak arazi üzerinde bulunan yapı ve tesislerin takdir edilecek değerleri kamulaştırma karşılığına esas olur.

Bu takdir işlemi 1837 sayılı kanunun yetkilendirdiği komisyonlarca yapılır. Hazine ve mülk sahiplerinin 3692 sayılı kanun hükümleri gereğince itiraz hakları saklıdır.

MADDE 24.- 21, 22, 23 ncü maddelerde yazılı işlemlerde ödevli bütün merciler en geç bir ay içinde karar vermek zorundadırlar. Bu süre içerisinde mazeretsiz olarak ödevini

yapmayan komisyonların başkan ve üyeleri hakkında kanun gereğince tatbikat yapılır. Ödevli komisyonlar çalışma halinde değilse yetkili makamlar tarafından hemen çağrılarak . ödevleri yaptırılır.

MADDE 25.- Kamulaştırmada bu kanun hükümlerinin uygulanması ile ilgili itirazlar, kamulaştırma kararının arazi sahiplerine gerekçesi ile birlikte 20 nci madde hükümleri dairesinde bildirildiği veya ilan edildiği tarihten başlamak üzere bir ay içerisinde Tarım Bakanlığına yapılabilir. Bakanlık itirazı haklı bulmazsa kamulaştırma işleminin tamamlanmasına karar verir. Bu kararın yerine getirilmesi yardım mercilerince geri bırakılmaz.

MADDE 26.- 25 nci maddeye göre itiraz haklı görülmeyle kamulaştırma işleminin tamamlanmasına karar verilmesi halinde, kamulaştırma ile ilgili işlemlere karşı genel hükümler dairesinde dava açılabilir.

Gerek mahkemede, gerek Danıştay'da dava, itirazın reddi hakkındaki kararın tebliği tarihinden başlamak üzere en geç üç ay içinde açılır. Zamanaşımını durduran veya kesen sebepler varsa göz önünde bulundurulur. Dava vazifesizlik veya salahiyetsizlik noktasından reddedildiği takdirde davacı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 193 ncü maddesi hükmünden faydalanır.

MADDE 27.- Bu kanunun uygulanması ile ilgili olup görülmesi Sulh ve Asliye Hukuk mahkemelerine dava ve işleri yerinde görmek üzere Asliye mahkemesi yetkisinde, gerektiği kadar gezici mahkemeler kurulur. Bu mahkemelerde şifahi muhakeme usulü tatbik olunur.

Danıştay'da görülecek davalar, cevaplar tamamlanır tamamlanmaz yapılacak başka bir işlem kalmamışsa hemen ve diğer işlerden öne alınarak karara bağlanır. Danıştay'ın lüzumlu göreceği yerinde yapılacak incelemeleri ve araştırmaları yetkili merciler kısa bir zamanda yapmakla ödevlidirler. Bu davalarda cevap süresi uzatılmaz.

MADDE 28.- 21, 22, 23 ncü maddelerde yazılı işlemlerle bu kanunun uygulanmasıyla ilgili her türlü itiraz ve davalar kamulaştırma, Hazine adına tecil ve dağıtmayı durduramayacağı gibi bunların durdurulması hakkında yargı mercilerince de karar verilemez. 25 nci madde hükümleri saklıdır.

MADDE 29.- Haksız bozulmasına ve arazinin sahibine geri verilmesine, dağıtma işi tamamlanmışsa hakkının para ile ödenmesine karar verilir ve bu karar hiçbir harç ve masraf istenilmeksizin hemen ilgililere tebliğ olunur.

Davacı haklı çıkarsa hüküm anlatıldığı veya yazılı olarak bildirildiği tarihten sonra dava mevzuu olan arazi dağıtılamaz.

Danıştay'da verilen kararlar derhal yerine getirilir ve mahkemeden verilen kararın kesinleşmesi beklenir.

MADDE 30.- Haksız olarak kamulaştırıldığı tahakkuk eden arazi hükümden önce dağıtılmış ise bir ay içinde, Tarım Bakanlığı, ikisi mahalli idare heyeti ve biri Belediye Encümeni tarafından seçilerek üç kişilik bir komisyonun istişari mütalaasını alarak arazinin el konma tarihindeki değerini belirtir ve sahibine bildirir. Sahibi bu değere razı olursa ayrıca hüküm almaya lüzum kalmaksızın alacağı derhal ödenir.

Bu değere razı olmayanlar yargıca başvurarak bedelin hüküm altına alınmasını isteyebilirler. Bu davalar dahi şifahi muhakeme usulüyle görülür ve arazinin kamulaştırma zamanındaki değer pahası hüküm altına alınır.

MADDE 31.- Kamulaştırma yapılan yerlerde arazi ile ilgili davalara Tarım Bakanlığı müdahil sıfatıyla katılabilir. Tarım Bakanlığının bu davalarda taraflara bağlı olmaksızın delil göstermeye, isteklerde bulunmaya ve kanun yollarına başvurmaya hakkı vardır.

MADDE 32.- Kamulaştırma karşılığı sahibine verilmek ve sahibi almaktan kaçındığı veya bulunmadığı yahut kamulaştırılan gayrimenkul nizalı olduğu takdirde Ziraat Bankasına yatırılmak şartı ile gayrimenkula el konur ve Tarım Bakanlığının isteği üzerine tapuca Hazine adına tescili yapılır.

Kamulaştırılan arazi, yapı ve tesisler tescil tarihinden itibaren iki yıl içinden bu kanun gereğince dağıtılmadığı takdirde sahipleri almış oldukları bedelleri Hazineye ödeyerek bunları geri alabilirler.

21 nci maddenin son fıkrası ile 22 ve 23 ncü maddelerde yazılı hallerde kamulaştırılacak arazi, yapı ve tesisler karşılıklarının sahibine verilmesi veya bankaya yatırılması beklenmeksizin Hazine adına tescil edilir ve kesinleşen karşılıklar bu kanun hükümlerine göre sahiplerine ödenir.

MADDE 33.- Kamulaştırma işlerinin başladığı bölgelerde kamulaştırılacak arazinin belirtilmesi ve ilgililere bildirilmesi işi 11 nci maddede üç aylık sürenin bitmesinden başlamak üzere, en geç beş yıl içinde tamamlanarak derhal ilan olunur. Bu ilandan sonra o bölgede bu suretle belirtilmiş bulunan arazinin dışında yeniden kamulaştırma yapılamaz. Sonraki edinmelerle arazinin o bölge için kamulaştırma haddi olarak belli edilen miktarın üstüne çıkması veya arazinin işlenmemesi halleriyle 16 ncı maddenin son fıkrasında yazılı sebeple yapılacak kamulaştırmalar bu hükmün dışındadır.

Dördüncü bölüm

Arazi verilecekler

MADDE 34.- Bu kanun hükümlerine göre arazi aile reislerine verilir.

Arazi verilmesinde aşağıdaki sıra gözetilir:

- h) Hiç arazisi olmayıp başkalarının arazisinde ortakçılık, kiracılık yapanlar.
- i) Arazisi yetmeyen çiftçiler.
- j) Hiç arazisi olmayıp yerleşmiş bulunduğu yerde öteden beri tarım işçiliğiyle geçinenler;
- k) Göçebeler ve göçmenler ve göçürülenlerden çiftçi olanlar.
- l) 58 nci madde hükmüne göre miras şirketinden ayrılanlar;
- m) Tarım ve Veteriner okullarını veya Tarım Bakanlığınca tanınmış kurslarını bitirenlerden arazisi olamayanlar veya yetmiyenler.
- n) Evvelce çiftçi olmayıp da arazi edindiği takdirde çiftçilik yapacaklarına Tarım Bakanlığınca kanaat getirilenler.

Bu madde şümulüne giren kimselerden müstakil bir işletme kuracak durumda bulunanlara, aile sahibi olmasalar dahi, arazi verilir.

MADDE 35.- Arazi verilmesinde yukarıdaki maddenin her bendi içinde de aşağıdaki sıra gözetilir:

- e) Çocuk sahibi olanlar.
- f) Evi ve yeter miktarda istihsal vasıtaları bulunanlar
- g) Evi olup yeter istihsal vasıtaları bulunmayanlar.
- h) Yeter istihsal vasıtası bulunup da evi olmayanlar.

MADDE 36.- Arazi verileceklerin Türk olmaları ve medeni hakları kullanma ehliyetini haiz bulunmaları ve çiftçi olmaları veya çiftçilik yapmayı taahhüt etmeleri ve her iki halde de verilecek araziye bizzat işletmeleri şarttır.

Vasisi ister ve sulh yargıcı da izin verirse velisi olmıyan küçüklere de toprak verilebilir.

Beşinci bölüm

Arazi dağıtılması

MADDE 37.- Arazi bu kanun hükümlerine uygun olarak Tarım Bakanlığınca verilir.

MADDE 38.- Arazi isteyenler;

- e) Hüviyetlerini ve medeni durumlarını;
- f) Arazileri olup olmadığını, varsa çeşitlerini ve gerçek yüz ölçülerini;
- g) Arazi üzerindeki yapı ve tesislerle tarım alet ve vasıtalarını;
- h) Arazi istedikleri yeri;

gösteren o yerin ihtiyar heyetlerinden onanmış bir beyan kağıdını Tarım Bakanlığınca yetkilendirilecek mercilere verirler.

MADDE 39.- Hiç arazisi olmayanlara bölgelere ve tarım çeşitlerine göre bir çiftçi ailesinin geçinmesine ve aile fertlerinin iş kuvvetlerinin değerlendirilmesine yetecek genişlik, kuvvet ve çeşitte olmak üzere küçük arazi haddi içinde arazi verilir.

Toprağı yetmiyenlerin arazileri yukarıdaki fıkra hükümleri dairesinde yeter miktara çıkarılır.

Verilecek arazinin imkan nispetinde bir yerde ve toplu olması gözetilir.

MADDE 40.- Arazi dağıtımı bölgenin tabii ve iktisadi şartlarına göre çeşitli istihsal bölümlerini içine alan mürekkep işletmeler kurulabilecek surette yapılabileceği gibi istihsellerini bağcılık, bahçecilik, fidancılık, tarla ziraati ve hayvancılık gibi bir istihsal bölümünde toplayan basit işletmeler kurulabilecek şekilde de yapılabilir.

MADDE 41.- Arazi isteyen kimseye, oturduğu yerde verilecek arazi bulunmadığı veya kalmadığı takdirde önce o bölge içinde başka bir yerde ve burada da verilecek arazi bulunmadığı veya kalmadığı halde yakın ve alıştığı iklim şartlarına uygun başka bir bölgede arazi verilir.

MADDE 42.- Arazi ve üzerindeki yapı ve tesisler bedel karşılığında borçlandırma yoluyla verilir.

MADDE 43.- Sahip olduğu arazinin tümünü veya bir kısmını bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra herhangi bir suretle elden çıkaranlar bu kanunun tanıdığı haklardan faydalanamazlar.

MADDE 44.- Arazisi, işlenmemek yüzünden kamulaştırılan veya bu kanun hükümleri dairesinde geri alınanlara, yeniden arazi verilmez.

Altıncı bölüm

Mali hükümler

MADDE 45.- Kamulaştırma bedeli eşit taksitlerle ve kamulaştırmayı takip eden yıldan itibaren yirmi yılda ödenecek “Toprak tahvilleri” adlı Hazine tahvilleriyle ödenir. Her taksitte senelik % 4 faiz yürütülür. Her yılın kupon vadesi 30 Eylül’dür. Toprak tahvillerinin en küçük küpürü 100 lira itibari kıymetlidir. Kamulaştırma bedelinin 100 liradan aşağı kesri para da ödenir.

Her yıl yapılacak kamulaştırmalara göre Tarım Bakanlığının teklif üzerine Bakanlar Kurulunca belirtilecek miktarda tahvil çıkarılır. Bu tahvillerin ana ve faizini ihtiva eden kupon bedelleri vadelerinden beş sene sonra Hazine lehine zaman aşımına uğrar.

Toprak tahvilleri, ödenmemiş kupon bedelleri üzerinden diğer Devlet tahvillerine tanınan imtiyaz ve hakları tamamen haizdirler.

Yıllık amortisman taksitlerini, faizleri ve diğer giderleri karşılayacak ödenek her yıl Devlet büroları bütçesinde ayrı bir fasla konur. Her tertipte çıkarma giderleri Devlet borçları bütçesinde açılacak ayrı bir fasla ödenek kaydedilerek harcanır.

Maliye Bakanlığı her tertipte çıkarma için elli bin liraya kadar geçici harcamaya izinlidir.

17 ve 29 ncu maddeler hükümleri saklıdır.

MADDE 46.- Dağıtılacak arazi, yapı ve tesislerin karşılığı Maliye ve Tarım Bakanlıklarınca belirtilecek esaslara göre tayin edilerek borçlandırılmayı takip eden altıncı yılın Ocak ayından başlamak ve yirmi yılda, yirmi eşit taksitte ve faizsiz olarak ödenmek üzere Türkiye Cumhuriyet Ziraat Bankası adına senede bağlanır ve senetleri bankaya verilir.

Borçlunun ilköğretim çağına giren her çocuğu için geri kalan taksitlerinden % 5 indirilir.

Vadesinden önce ödenen taksitlerden yıllık % 5 iskonto yapılır.

MADDE 47.- Arazi verileceklere kuracakları işletme yapı ve tesislerini meydana getirmek, bunların onarılmasını ve işletmenin yıllık işletilmesini sağlamak üzere Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasında kurulacak özel bir fondan kredi açılır.

Kuruluş kredisi yirmi beş yıla, onarma kredisi on yıla ve yıllık işletme kredisi bir yıla kadar vadeli olabilir.

Bu kredilerin açılma şekillerine ve miktarlarına ve % 5 i geçmemek üzere faizlerine müteallik esaslar Maliye, Tarım ve Ticaret Bakanlıklarınca birlikte belirtilir.

MADDE 48.- Yukarıdaki maddede yazılı özel fonun kaynakları şunlardır:

- c) Her yıl bütçesine bu maksatla konacak ödenek;
- d) 45 nci maddede yazılı alacaklardan yapılacak tahsilat.

MADDE 49.- Küçük arazide işletme kuracaklara yetecek ölçüde canlı ve cansız demirbaş ve istihsal malzemesi Türkiye Zirai Donatım Kurumu tarafından tedarik edilerek taksitle ödenmek üzere verilir.

MADDE 50.- Tarım Bakanlığının ıslah istasyonlarında, fidanlıklarında ve hayvan yetiştirme müesseselerinde yetiştirilen iyi cins tohumluk, fidan ve damızlık hayvanlardan dağıtılacaklar tercihen bu kanun gereğince topraklandırılmış olanlara verilir.

MADDE 51.- Bu kanun ile Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına verilen işler bankanın asli ödevlerinden olup banka bu işlerin yürütülmesi için teşkilatna zaruri gördüğü servis ve kadroları ekleyebilir. İlave teşkilat masrafları özel fondan ödenir. Banka bu işler için yıllık ayrı hesap tutarak bilanço tanzim eder.

Özel fonun bilançosu zarar gösteren yıllarda bu zarar ertesi yıl Devletçe bütçeye konacak ödenekle karşılanır.

MADDE 52.- Dağıtılan arazi ile yapı ve tesislerden ve bu kanun hükümleri dairesinde açılan kuruluş, onarma ve çevirme kredilerinden doğan alacaklar vadesinde ödenmediği takdirde Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına borçlunun arazisi, yapı ve tesisleri ile işletme vasıtaları dışında kalan haczi caiz mallarından Tahsili Emval Kanununu hükümlerine göre tahsil olunur.

Borçlunun arazi, yapı ve tesisleri ile işletme vasıtaları dışında müracaat edilebilecek malları olmadığı takdirde Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası bu vasıtalar üzerinde Tahsili Emval Kanununa göre haciz ve takip hakkını kullanmakla beraber 57 nci madde hükümleri dairesinde arazinin geri alınarak tapu kaydının Hazine adına değiştirilmesini mahkemeden isteyebilir. İsteğin mahkemece kabulü halinde ödenen taksitler ve yapılan zaruri veya faydalı masraflarla elde edilen infita bedellerinin karşılıklı mahsubunda aynı madde hükümleri tatbik olunur.

Zor durumda bu hükümler tatbik edilmez. Zor durumun tayin ve takdiri ve bu duruma göre alacakların ne müddet geri bırakılacağı Maliye ve Tarım Bakanlıklarınca kararlaştırılır.

Yedinci bölüm

Verilen araziye ait hükümler

MADDE 53.- Bu kanun hükümleri dahilinde verilen gayrimenkullar, 42 ve 46 nci maddeler gereğince borçlandırılacak miktar ile 47 nci maddeye göre Ziraat Bankasında kurulacak özel fondan verilecek kredinin ulaşılabileceği miktarı tamamı için borçlandırma senedinde yazılı şartlar dairesinde Ziraat Bankasına ipotek edilmek suretiyle arazi verilen adına tapuya bağlanır.

MADDE 54.- Verilen gayrimenkullerin bedelleriyle 47 nci maddeye göre Ziraat Bankasında kurulu özel fondan açılan kredilerden doğan borçlar tamamıyla ödenmedikçe bu gayrimenkuller üzerinde temlik hiçbir tasarrufta bulunulamaz ve başkaları lehine aynı bir hak da bu gayrimenkullerin sicillerine kaydedilemez.

Bu gayrimenkuller tüzel ve gerçek kişilerin alacakları için haczolunamaz.

Yukarıdaki fıkralar hükümleri verilen işletme vasıtaları hakkında da tatbik olunur.

MADDE 55.- Toprakları yetmediğinden dolayı bu kanun gereğince kendilerine arazi verilenlerin evvelce tasarrufları altında bulunan arazi ile bu işletme içindeki yapı ve tesisler dahi bunların üzerinde arazi verilmesinden evvel üçüncü şahısların teessüs etmiş aynı hakları ve mevcut hacizler saklı kalmak şartıyla bu bölüm hükümlerine tabidir.

MADDE 56.- Bu kanunla verilen arazi ortaklıkla işletilemez ve kiraya verilemez. Askerlik ve belgelendirilen uzun hastalık gibi makbul sebepler varsa kira ile işletilebilir. Kira ile işletmeyi zaruri bulan sebepleri Tarım Bakanlığı takdir eder.

MADDE 57.- Bu kanunla verilen arazi sahibi tarafından işletilemeyerek terk edilir veya ortaklıkla veyahut özürsüz olarak kira ile işletirse Tarım Bakanlığının, bu kanun gereğince ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak üzere, gayrimenkullerin geri verilmesini ve tapu kaydının silinerek Hazine adına değiştirilmesini mahkemeden istemeye hakkı vardır. Bu işlerde basit muhakeme usulü tatbik olunur.

Gayrimenkullerin geri alınması halinde ödenen taksitler ve yapılan zaruri veya faydalı masraflarla araziden elde edilmiş olan intifam bedelleri karşılıklı olarak hesap edilir. Değerlerde ziyade varsa fazlası geri alınır. Arazinin işletilmeyen yıllara ecri misli tazminat olarak kendisinden alınır.

MADDE 58.- Borç daha evvel ödenmiş olsa bile borçlanma tarihinden başlayarak 25 yıl geçmedikçe ilgili arazi, yapı ve tesislerle işletme vasıtaları bu bölümdeki hükümlere tabi kalırlar.

MADDE 59.- Arazi, yapı ve tesisler verilenin ölümünde mirasçıları araziyi iştirak halinde işletirler. Muristen kalan araziyi idare ve işletmek için mirasçılar kendi aralarında uyuşarak şirkete terekenin açılmasından itibaren üç ay içinde bir mümessil seçerler.

Bu müddet içinde seçemedikleri veya uyuşamadıkları takdirde sulh yargıçlığınca mirasçılar arasından reşit ve ehliyetlisi seçilir. Sulh yargıçlığı ehliyetin belli edilmesinde tarım teşkilatının mütalaasını alabilir.

Şirketten ayrılmak isteyen mirasçılar kalmak isteyenlerle uyuşarak hisselerini mirasçılardan birine veya bir kaçına satabilirler. Şu kadar ki arazi bütünlüğünün bozulmaması ve arazi üzerindeki bütün yapı ve tesislerle işletme vasıtalarının dahi birlikte devredilmesi şarttır.

Şirketten ayrılan mirasçıların miras hisseleri için dahi bu arazi ipotek edilemez.

54, 55, 56, 57, 58 nci maddeler hükümleri mirasçılar tarafından iştirak halinde işletilen arazi, yapı ve tesisler hakkında dahi tatbik olunur.

Borç tamamıyla ödenmedikçe ve ödense bile borçlanma tarihinden başlayarak yirmi beş yıl geçmedikçe taksim ve şüyuun giderilmesi istenemez.

Sekizinci bölüm

Türlü hükümler

MADDE 60.- Bu kanun hükümlerine göre verilecek arazinin yerini göstermekte, arazi miktarı ile demirbaş çeşit ve sayılarının belli edilmesinde Tarım Bakanlığı takdir hakkını haizdir.

MADDE 61.- Bu kanun hükümlerinin tatbiki dolayısıyla yapılacak bütün müracaatlar ve verilecek dilekçe, beyanname, taahhütname, senet, tasarruf belgeleri veya benzerleri ve sair her türlü kağıtlar ve bütün resmi mercilerce ve noterlerce yapılacak işlemler bütün vergi, resim, harçlardan ve pul mükellefiyetlerinden muaftır.

MADDE 62.- Bu kanun hükümlerine göre dağıtmak için arazi kamulaştırma işlerinin ve arazi kamulaştırma işlerinin ve arazi dağıtımının yapılacağı yerler Tarım Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılır.

MADDE 63.- Bu kanunun tatbik suretini gösterir tüzükler yapılır.

MADDE 64.- 716 sayılı Borçlanma Kanununun 3 ncü maddesi ve 2490 sayılı arttırma, eksiltme ve İhale Kanununun 56 ncı maddesinin 2 nci fıkrası ve 2510 sayılı İskan Kanununun 17 nci maddesine bağlı toprak tevzi cetveli ve bu maddenin sanatkarlara yarım istihkak toprak verileceğine dair olan fıkrası ile 20 ve 21 nci maddeleri ve 2644 sayılı Tapu Kanununun 6 ncı maddesi hükümleri ve arazi dağıtılması hakkındaki diğer makamların yetkileri kaldırılmıştır. Bu kanuna aykırı sair hükümler arazi hakkında cari olmaz.

GEÇİCİ MADDE – 2644 sayılı Tapu Kanununun 6 ncı maddesinin yürürlükte bulunduğu süre içinde Devletin hususi mülkiyetinde olmayıp hüküm ve tasarrufu altında bulunan ve ammenin hizmetine tahsis edilmemiş olan ham toprağı açanların bu kanunun yürürlüğe girmesi tarihinden başlayarak altı ay içinde o yerin en büyük Mülkiye üstüne başvurmaları şartıyla hükmü kaldırılan 6 ncı madde uyarınca ve adi iskan haddi içinde neticelendirmekle ödevlidirler. İlgililer, idare mercilerinin isteyecekleri bilgileri ve gerekli masrafları bu mercilerce belli edilecek süre içinde vermezlerse haklarından vazgeçmiş sayılırlar. Altı ay içinde müracaat etmeyenlerin veya müracaatları kabul edilmeyenlerin işgalleri altında bulundurdukları topraklarla iskan haddi üstündeki miktarlar, gayrimenkula tecavüzün men'i hakkındaki kanunda yazılı usuller dairesinde müddet ve şartla bağlı olmaksızın Tarım Bakanlığının isteği üzerine zilyetlerin elinden alınarak ihtiyaç sahiplerine dağıtılır.

MADDE 65.- Bu kanun yayınlandığı tarihten başlayarak yürürlüğe girer.

MADDE 66.- Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Başbakan
S. Saraçoğlu

Ad. B.
R. Türel

M. M. B.
A. R. Artunhal

Da. B.
Hilmi Uran

Ha. B.
H. Saka

Ma.B.
N. E. Sümer

Mf. B.
Yücel

Na. B.
Sırrı Day

İk. B
Fuad Sirmen

S. İ. M. B.
Dr. H. Alataş

G. İ. B.
Soad H. Ürgüblü

Zr. B.
Ş. R. Hatipoğlu

Mü. B.
A. F. Cebesoy

Ti. B.
C. S. Siren

KAYNAKÇA

A- RESMİ YAYINLAR

1- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (Tutanak Dergisi), (1945)

B- SÜRELİ YAYINLAR

1- GAZETELER

Cumhuriyet

Ulus

Vatan

Hürriyet (13 Nisan 2007)

2- DERGİ

Aydın Tarihi (Ocak 1945)

Birikim Dergisi (Mart 1998)

Ülkü (1936-1937)

C-İNCELEME YAPITLAR

1- KİTAPLAR

Akgündüz, Ahmet, **Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999.

Akandere, Osman, **Milli Şef Dönemi**, İz yay., İstanbul, 1998.

Akşin, Sina, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, Kırılma yay., 5. baskı, Ankara,2004.

Akşin, Sina, **Yakınçağ Türkiye Tarihi I**, Milliyet Kitaplığı, İstanbul,2004.

Avcıoğlu, Doğan, **Türkiye'nin Düzeni**, Tekin yay., Cilt I, İstanbul, 2001.

Aydemir, Ş. Süreyya, **İkinci Adam II**, Remzi Kitapevi, 7. baskı, İstanbul, 2000.

Aybars, Ergün, **Atatürkçülük ve Modernleşme**, Zeus Kitabevi, 1. baskı, İzmir, 2006.

Berkes, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi yay, 9. baskı, İstanbul, 2002.

Berkes, Niyazi, **Unutulan Yıllar**, İletişim yay, 3. baskı, İstanbul, 2005.

Kayhan, Himmet, **Emin Sazak, Meclis Konuşmaları (1920-1950)**, Tolkun yay.,
Ankara,2007

Kili, Suna, **Atatürk Devrimi**, Türkiye İş Bankası yay., 6.baskı, Ankara,1998.

Koçak, Cemil, **Türkiye’de Milli Şef Dönemi I**, İletişim yay., 2.baskı, İstanbul, 2003.

Kongar, Emre, **Tarihimizle Yüzleşmek**, Remzi Kitabevi, 5.baskı, İstanbul,2006.

Öymen, Onur, **Türkiye’nin Gücü**, Doğan Kitapçılık, 3. baskı, İstanbul,1998.

Shaw, J. Stanford, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, E yay., Cilt II,
2.Baskı, İstanbul, 2006.

Lewis Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu, 9. baskı, Ankara, 2004.

TempoDergisi, **Gün Gün Cumhuriyet Tarihi Türkiye’nin 77 Yılı**, İstanbul, 2000.

2-MAKALELER

İnan, Süleyman, “Toprak Reformunun En çok Tartışılan Maddesi: 17. Madde”, **Journal Of
Historical Studies**, Sayı III, 2005.

Karaömerlioğlu, M. Asım, "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun Hikâyesi", **Birikim**, Sayı
CVII, 1998.

Birtek, Faruk- Keyder, Çağlar, “Türkiye’de Devlet Tarım İlişkileri 1923-1950”, **Birikim**,
Sayı XXII, 1976

3- ANSİKLOPEDİ

Çevik, Zeki, Toprak Reformu ve Uygulamaları, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye
yay., Cilt 17, 2002.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı
Tez Merkezi
TEZLERİN ÇOĞALTILMASI VE YAYIMI İÇİN İZİN BELGESİ
(Telif Hakkı Tez Yazarına ait olan tezler için)

Tez Yazarının

Soyadı : İNCE

Ad : ERDAL

Uyruğu : TC

T.C. Kimlik No:25387353624

Diğer :

Belirtiniz

Sürekli Adresi: İSMET İNÖNÜ İLKÖĞRETİM OKULU 35840 BAYINDIR/İZMİR

Telefon No: 0 505 5301829

Faks:

E-Posta: bakraz@hotmail.com

Üniversite Adı: DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ**Enstitü Adı** : ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**Anabilim Dalı** : **Bölümü** :**Tez Türü**: Doktora Yüksek Lisans Tıpta Uzmanlık Sanatta Yeterlik **Mezuniyet Tarihi** (Gün/Ay/Yıl) :09/06/2008**Tezin Başlığı**: 1945 KÖYLÜYÜ TOPRAKLANDIRMA KANUNU VE TÜRK SİYASAL YAŞAMINA ETKİSİ**Tez yazarı aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyerek imzalamalıdır.****Not:** Yükseköğretim Kurulu'nun kabul ettiği ilke tüm tezlerin, makul gerekçeler dışında (patent başvurusu, yayınlanma sürecinde oluşu vb.) hiçbir kısıtlama olmaksızın tüm araştırmacıların erişimine açık olmasıdır.

(Tezin kopyalanması endişesi, tezin erişime açılmasının engellenmesi için bir gerekçe olarak kabul edilemez.)

 a) Yukarıda başlığı yazılı olan tezimin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, İnternet dahil olmak üzere her türlü ortamda tamamen veya kısmen çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı

için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

İmza

Tarih

.....

.....

b) Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra (a) maddesindeki koşulların geçerli olacağını kabul ve beyan ederim. (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

İmza

Tarih

.....

.....

Tarih

.....